تعظيم النبي صلى الله عليه وسلم وحكم التعرض له

ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ވާޖިބުވާ ތަޢުޡީމާއި،
އެކަލޭގެފާނަށް ފުރައްސާރަކުރާ މީހާގެ ހުކުމް

ލިޔުއްވީ:

عبد العزيز بن مرزوق الطريفي

އައްޝައިޚް ޢަބްދުލްޢަޒީޒް ބިން މަރްޒޫޤް އައްޠަރީފީ

- فك الله أسره -

ތަރުޖަމާކުރީ:

أبو المرقال الكتبي

އަބުލް މުރްޤާލް އަލް ކުތުބީ

مركز الميزان
މަރުކަޒުލް މީޒާން

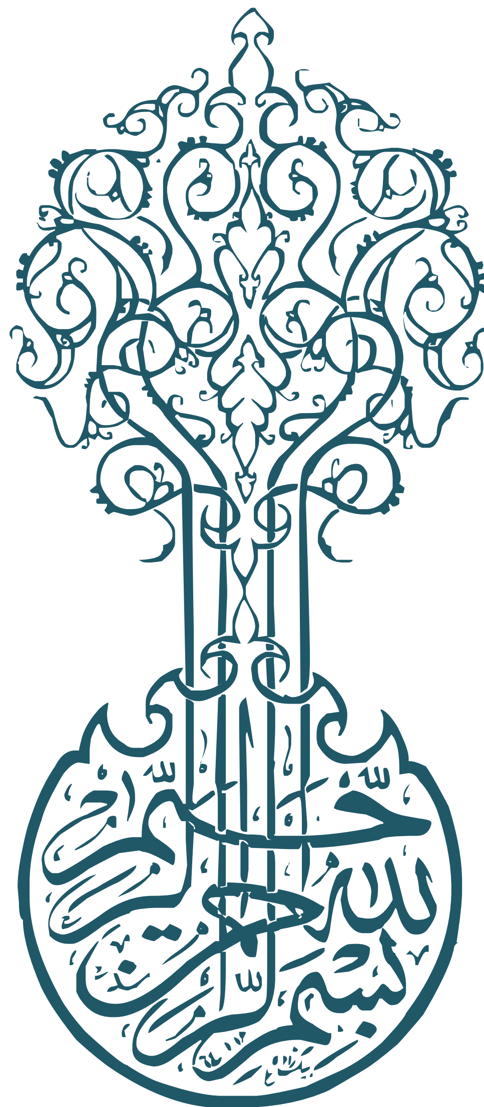
مركز الميزان

މަރުކަޒުލް މީޒާން

ފުރަތަމަ ޗާޕު

ޞަފަރު 1442ހ / އޮކްޓޫބަރު 2020މ

بسم الله الرحمن الرحيم

މުއައްލިފުގެ ކުދި ތަޢާރަފެއް

އެބޭފުޅާއީ ޢަބްދުލްޢަޒީޒު ބިން މަރްޒޫޤު އައްޠަރީފީއެވެ. އުފަންވެވަޑައިގަތީ ހިޖުރައިން 1396 ވަނަ އަހަރު (1976) ގައި ކުވައިތުގައެވެ. ޢާއިލާއާއިއެކު އުފެއްދުނީ ސުޢޫދީ ޢަރަބިއްޔާގައެވެ.

ތަޢުލީމު ހާސިލުކުރެއްވީ ރިޔާޟްގެ ޖާމިޢަތުލް އިމާމްގެ ކުއްލިއްޔަތުއް ޝަރީޢާއިންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޢިލްމީ ބާޙިޘެއްގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތްކުރެއްވިއެވެ.

ޝައިޚު ކުޑައިރުގައި ޤުރުއާން ދަސްކުރައްވާ ޢިލްމީ ދަރުސްތަކަށް ހާޒިރުވާން ފެށްޓެވިއެވެ. އެގޮތުން ޤުރުއާން ހިފްޡުކުރައްވާ، ދެން އުމުރުން 18 އަހަރުގެ ކުރިން 'އަލްބައިޤޫނިއްޔާ' އާއި، 'ނުޚްބަތުލް ފިކަރު' އާއި، 'ކަޝްފުއްޝުބުހާތު' އާއި، 'އައްރަޙަބިއްޔާ' އާއި، 'އަލްއާޖުރޫމިއްޔާ ވަރަޤާތު' އާއި، 'ބުލޫޣުލް މަރާމް' އާއި، އަދި ވެސް އެތަކެއް މަތްނުތަކެއް ހިފްޡުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އުމުރުން ފަނަރަ އަހަރުގައި 'ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު' އާއި، ޞަޙީޙް މުސްލިމާއި، 'މަޖްމޫޢު ފަތާވާ' އާއި 'ސީރަތު އިބްނު ހިޝާމް' އާއި، އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރުގެ 'އިސްތިޛްކާރު' އާއި، 'އަލްމުޙައްލާ' އާއި، އެހެނަސް ބޮޑެތި ފޮތްތަކެއް އެއްކޮށް ކިޔެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޢަޤީދާއާއި ސުންނަތާއި، ފިޤްހާއި، ބަހުގެ ޢިލްމާއި، އަދަބާއި ގެންދިޔަކުގެ އެތަކެއް ފޮތްތަކެއް ތަކްރާރުކޮށް ކިޔުއްވާ މުރާޖަޢާކުރައްވާ ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އުމުރުން 18 އަހަރުގައި ޞަޙީޙް ބުޚާރީއާއި، ޞަޙީޙް މުސްލިމާއި، ސުނަން އަބީ ދާވޫދާއި އަދި ބާކީ ޙަދީޘްފޮތްތައް ހިތުދަސްކުރައްވަން ފެށްޓެވި ނިންމެވިއެވެ.

އެބޭފުޅާ އެބައެއްގެ ގާތުގައި އިލްމު ހާސިލުކުރެއްވި ޝައިޚުންގެ ތެރޭގައި: ޝައިޚު އިބްނު ބާޒު، ޢަބްދުއްރަޙްމާނު ބިން ނާޞިރު އަލްބައްރާކު، މުޙައްމަދު ޢަބްދުﷲ އައްސޫދާނީ އަލްމަދްޚަލީ، ޙަސަން އަލްއިތިއޫބީ، ޞަފިއްޔުއްރަޙްމާނު އަލްމުބާރަކްފޫރީ، ޢަބްދުﷲ ބިން ޤަޢޫދު، ޞާލިޙު އާލުއްޝައިޚާއި އެހެނިހެން ބޭފުޅުން ހިމެނެއެވެ.

އަދި މިޞްރާއި މަޣްރިބާއި، ހިންދުސްތާނާއި، ތޫނިސްއާއި ޝާމާއި އަދިވެސް އެތަކެއް ބިންތަކުން ޝައިޚު ދަރުސްދެއްވިއެވެ.

ޝައިޚު އާއްމުންގެ ތެރެއިން މަޝްހޫރުވެގެންދިޔައީ އަޖައިބުކުރުވަނިވި ހިފުޒުގެ ވަރުގަދަކަމާއި، ބަޙުޘުގެ ސަރަޙައްދާއި އިލްމާއި ފުޅާކަމުގެ ޗަމަކްކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައެވެ. އުމުރުން ޝައިޚުވެސް ބަޙުޘް ފޮތްތަކާ ސަރަޙައްދު މަތީގައި އޮތީ އަދި އިތުރު ފޮތްތަކާއި، ތަފްސީރުގެ ބަޙުޘްތައް ފުރިހަމައަށް ބަޔާންކުރައްވާ ކިތާބުތަކާއި ޢިލްމީ ދަރުސްތަކެވެ. އަދި ޝައިޚުގެ ކިޔަވައިދެއްވުން ބަޙުޘް ހުރަހެއް ނެތި އެބައިމީހުންގެ ބަޙުޘުގެ ސަރަޙައްދުތަކާއި ޖުމްލަތަކެއް އެއްކޮށް ބަޔާނެއްގެ ވާހަކަފުޅުގައި ފެށްޓެވުމަކީ ހުއްޓަވާފައެވެ. އަދި ބަޙުޘް އިސްލާމީގައި ޝައިޚުގެ މަސްރަޙަލީ ކިޔޭ މުބާރަކުންގެ މަސްރަހެވެ. ޝައިޚު ކޮންމެ ދުވަހަކު 30 އާއި 50 ދެމެދުގެ އަދަދަކަށް ބަރާބަރު ހިމަނައިސްކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދުވަހަކު 10 ގަޑިއިރާއި 13 ގަޑިއިރާ ދެމެދު ވަގުތު ކިޔަވައިދިނުމަށް ހޭދަކުރައްވައެވެ. **އަދި ޝައިޚުގެ ކިބައިން ރިވާކުރާގޮތުގައި:** ޝައިޚު ރޭގަނޑު ނިދިނުކުރައްވައެވެ. އަދި މުޅި ރޭގަނޑު ފޮތް ކިޔުއްވުމުގައި ހޭދަކުރައްވައެވެ. އަދި ކުރިން މެންދުރު ނިދުމުން ފެށްޓަވާފައިވާކަމުގައެވެ.

ޝާއިރު ތަޢުލީމުކުރައްވާ ޝަރަފުކުރެއްވި ޤަޞީދަތަކުގެ ތެރޭގައި: އިބްނު ޙަޖަރުގެ 'ޝަރްޙުލް އިޙަލް' އާއި، 'އިޙަލް އިބްނުލް މަދީނީ' އާއި، 'ސުނަނުއް ތިރްމިޛީ' އާއި، އިބްނު ޢަބްދިލްބައްރުގެ 'އަލްއިސްތިޛްކާރު' އާއި، 'ޢާރިޟަތުލްއަޙްވަޛީ' އާއި، 'ޤާނޫނުއްތައްވީލު' އާއި، ޤާޟީ މުސްތަޤްނީއާ' އާއި، ބަޤިއްޔުލް ޝާފިޢީގެ ޢާޟިދު ބަޔާނާއި ހަމަހަމަ ކުރިއަށް، އަދިވެސް ދެއަރިހުން ޤަޞީދާ ހިމެނެއެވެ.

ޝާއިރު ލިޔުއްވާފައިވާ ޤަޞީދަތަކުގެ ތެރޭގައި: 'އައްތަބްޞިރަތު ފީ ޤަރާއާތި ޢަޝަރާ' ކިތަބުގެ ބިނާކުރެއްވި ފޮތްތައް އަކީ ބާރުގަދަ ކިތާބުތަކާއި އެއްވާޚިދެއް ޝާމިލް ފުރިހަމަ 'އާއި، 'ޤާބިލު ސުޢާލު ވިސްނާތަކުގެ އިހުސާނު ހާމަކުރުމަށް' އާއި، 'ޝަރްޙު ޙަދީޘް ޤާބިލް' އާއި، 'ބުރިގަމް ޙަޤީގަތް ޢިލްމުވެރިން ނަޞީޙަތް' އާއި، 'އަޙްކާމުލް ޤުރްއާން މުޖަސްސަމު ނަޞީޙަތް' އާއި، 'ބުރިގަމް ޙަޤީޤަތާއި ސުލްޠާނުގެ ޙަދީޘް' އާއި، 'އަރްބަޢީން ނަވަވީ' އާއި، 'ޢާލިމުންގެ ފަޟީލަތާއި' 'ބުރިޔާ ޢަޤީދާއި ބާބުތަކާއި ފަރްޟުތަކާއި' އާއި، އަދިވެސް ދެއަރިހުން ޤަޞީދާ ހިމެނެއެވެ.

ދީނާއި ތުރާތާ ޝާމިލުވެރިކަމާއި ފުޅާ ހޭލުންތެރިކަމާއި އެމީހުންގެ ފިކުރުތަކަށް ތާއީދުކުރާ އަދި އެމީހުންގެ ޝުޢޫރުތަކުގައި ޖޯޝާއި މީހުން ގެންނަ ވާހަކަތަކާއި، ސުލްޠާނުންނާއި ރަޙްމަތްތެރިކަމުގެ ޝައްކުކުރާ މީހުންނާއި، އަދި އަންހެނުންނާއި ކުދިންނާ މަސައްކަތްތެރިންނާއި ތަރުޖަމާ މުޖްތަމަޢު ރަޙްމަތް ޖެހުނު ނުކުތާ ހިފާ ހަރުކަށި ސިފަތަކާއި އަދިވެސް އަޙަން ފުރިހަ ޖަހައި މަސައްކަތްތެރިކަމުގެ ޝާއިރު ދެއްވާފައިވާ ފަރުވާ ތަކުގައި ފަރުވާތަކާއި، ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގެ އަނިޔާ ޖެހުމުގެ މުސްލިމުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި އަދި ސުއްދީ ސަރުކާރުގެ އާޚިރަތާއި ގުޅޭ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ފުރުޞަތުދޭ ފަރާތަތްތަކާ ފަރުވާ ދެއްވާ މަސްއޫލިއްޔަތު ގެއްލުމުން ސުއްދީ އިސްލާމީ ސަރުކާރުތަކުގެ 2011 ވަނަ އަހަރު

ޝާއިރު ދަރުސްދިނުން މަނާކޮށްފައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ސުޢޫދީ އަރަބިއްޔާގައި ޖަސާރަތާއި މުންކަރާތްތަކަށް ހުޅުވާލުމަށް ދޫކަރާފައިހުރި މުޖުތަމަޢު ބޭނު ސަލްމާން އެބިދުގައި ފުރި ބޭޤީ ނުބައިކަމާއި މުންކަރާތްތަކާއި ދެކޮޅަށް ބަސްބުނާ އިލްމުވެރިންނާއި އެންމެން ހައްޔަރުކުރުމުގެ ސިލްސިލާގައި 2016 ވަނަ އަހަރުގެ އެޕްރީލް މަހު އެބައިމީހުންނާއި ޝާއިރު ހިފާ ހައްޔަރުކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި އަދާ ޖެހެންދެންވެސް ޝާއިރު ހުރީ ހައްޔަރުގައެވެ.

ޝާއިރު ހައްޔަރުކުރުމަށްފަހުގައި ޝާއިރުގެ ދަރުސްތަކާއި ފޮތްތަކާއި ވީޑިޔޯތަކާއި ޓްވީޓްތައް އާއްމުންގެ ބަރަހަން ކުރިއަށްވުރެ ބޭކަން ފުރުޞަތުނުދިނުމަށްފަހެވެ. **އެމްނެސްޓީ ޝާއިރު ހައްޔަރުކުރުމުގެ ކުރިން އެކަމާ ގުޅުން ކުރެއްވި ޓްވީޓްގައިވެސް:** "ބައްޔެ ޤާރިއުން ހިކާޔަތްތަކުގައި ގާޒީން ހިތްވަރުއްސަން އާޔާ ދިރާސާ ބައްޔެއް (ދޫކޮށްލާ) ތަނާޒުލުވުން އާކަރުންގެ ފުރުޞަތުކުރުންތަކުގެ ހުއްޓާނެތެވެ. (އެހެންނަކަސް) އެހެރެ ފަހަރުކަން ފައިދާއިރަން އަނބުރާ ދުރުން ޤަބިލްނާ ހަރުފަތަށް އެބައިމީހުން ކާއްޔާރާނތެވެ. ޤާބިލުވުންވަނީ އެއްގޮތަކަށެވެ. އަދި ފުރުޞަތުކާނ ދަބީކުރުންވެސްވަނީ އެއްގޮތަކަށެވެ. **ފަހެ އެބައިމީހުންގެ މަޤްބަރަށް:** 'ޝާ އެބައިމީހުންގެ މިއްރަތަށް ބަބަރަކާތްޖަހުމަށް ދާންދުނުވެ.'"

الله ތަޢާލާގެ ދީން ޙުރުމަތް އެދިހުންގެ އިލްމު މިސްކަތްކުރުންދަން ޙުރުގަންނަވައިދީ، ބަރުގު ބަސްބުނު ގެރާކުންތަކަން އަމުރުކުރުން ނުބައިކަންތަކުގެ ނަހީކުރުމާއިގެން ޝަރުތު އިލްމުވެރިން ހިފާ ހައްޔަރުކުރުން އަނިޔާވެރިކަމާއި ހާލުކުރުމާ އެބައިމީހުންގެ އަނިޔާއިން އިލްމުވެރިން ސަލާމަތްކުރުމާ ބަރަކާތުލައި ދުޢާކުރަމާވިއެވެ.

ފޮތުގެ ކުރު ތަޢާރުފެއް

ފޮތުގެ ސިފާގައިވާ މިލިއުމުގެ އަސްލަކީ ޝައިޚް އަބްދުލް އަޒީޒު އަލްޖަރީދީ، މީލާދީން 2012 ވަނަ އަހަރުގެ ފެބްރުއަރީ މަހު 6 ވަނަ ދުވަހު، ރިޔާޟުގެ އުސްތާޛު ބިން ޢައިދު މިސްކިތުގައި ދެއްވި ދަރުސެކެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް މާތްކޮށްހިތާ އިޙްތިރާމްކުރުމުގެ ވާޖިބާއި، އަދި އެކަށީގެންނުވާ ބަދުބަސްބުނާ މީހާގެ ޙުކުމް ޝަރީޢަތުން ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

މިދަރުސް ދެއްވި އޭގެ ދުވަސްކޮޅެއްކުރިން ސުޢޫދީ ޢަރަބިއްޔާގެ ޖިންސިއްޔަތުގައިވާ ހަމްޒާ ކާޝްގަރީ ކިޔާ މީހާ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އިހާނެތިކަން ދެރަވާފަދަ ބަސްތަކެއް ފާޅުކޮށް ޖެހުމުންނެވެ. ދެން އޭނާއާއި ދޭތެރޭގައި މީސްތަކުން ރުޅިވެރިކަން ފާޅުކުރުމުން އޭނާ ތައުބާ ފާޅުކުރިކަމަށް ބުނެދިނުނެވެ. ދެން އޭނާ ހައްޔަރުކުރެވި އަހަރަކާއި ދުވަސްކޮޅެއް ވަންދެން ޖަލުގައި ބަހައްޓާފައި ދޫކޮށްލެވުނެވެ.

މިއީ ޝައިޚް އަލްޖަރީދީ އަނގަބަހުން ދެއްވާފައިވާ ތަޤްރީރެއްކަމުގައިވުމުން އޭކަމުގެ އަޘަރު ލިޔުމުން ފެނެއެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ވާހަކަތައް ތަކުރާރުވުމާއި، ތަރުތީބުކުރުމުގައި އިސްކަން ނުދެވުމާއި، އެއްކޮށް ޝާމިލުނުވުމާއި، އަދި ވާހަކަދެއްކުމުގެ އުސްލޫބުގެތަފާތު ހުރުންފަދަ ބައެއް ކަންކަން ވެއެވެ. އެހާއިރުވެސް ރަސޫލާ ﷺ ގެ މާތްކަމާއި، އެކަށީގެންވާ އަދާކުރަންޖެހޭ ޙައްޤުތަކާއި، އަދި އެކަށީގެންނުވާ ބަދުބަސްބުނުން ފުރައްސާރަކުރާ މީހުންގެ ވާހަކައާއި، އަދި މުނާފިޤުންގެ އުޅުން ހުންނަގޮތުގެ ވާހަކައަށް އަލިއަޅުވާލާފައިވެއެވެ.

ފޮތް ފެށުން

الحمد لله رب العالمين، وصلى الله وسلم على نبينا محمد، وعلى آله وأصحابه، ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين.

أما بعد:

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ މިއުއްމަތް މާތްކުރައްވާ، އަދި ގަދަރުބޮޑުވެގެންވާ މަތިވެރި ނިޢުމަތްތައް ދެއްވިއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ ހުރިހާ ހެޔޮކަމަކުން މާތްކުރައްވާ، އަދި އުޖެންވާ ނަޞަރުކަން ހެޔޮގުޅުމަކުންނަން އަލިކަންދެއްވާ، އުފުލުއްވާ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ހަބީބުގެއި ބޭއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ ބޮޑުމަގު ދަރުމަވާ، މަގު ފަރިކޮށްދެއްވާ ސާފުކޮށްދެއްވުމަށް އިޙްތިރާމްކުރުމާއި މިހަކަން އެކަލާނގެ މަގު އަލިކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ، އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިއެރުމެއްގައިވާ އަލިކަމުން އުއްމަތް އަލިވެގެންވާ މަންހަޖުގެ މަތީގައި ބަހައްޓަވިއެވެ. އޭގެ ރަގަނޑު ދަވާފުދުމަކަށެވެ. ހަމަކުވެގެންވާ މިހަކަތުތެރި އެމަންހަޖުން ކަސީދާތަކުގެ ތަރުތީބުން އެހެން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދުރުގެ މައްޗަން الله ތަޢާލާ ޝަރަފުންކުރައްވާ، އަދި މަންހަޖު ސާފުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދީނުގެ ބޮޑުމަގުގެ މިހަކަން އެކަލާނގެ ހިތާމަތްތަކުގެ ދުށްވިއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި މަގުފުރިހުން ކޮންމެ އެހިތުގެ މިހަކަން މަގުފުރިހުމުގެ އެކަލާނގެ އެކަންޏެވެ.

- ރަސޫލާ ﷺ ރަސޫލުކަމުގެން ފޮނުއްވުމުން ޖާހިލިއްޔަތު ގެއްލުވާލެއްވުން:

މުޙައްމަދު ﷺ ރަސޫލުކަމުގެން ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިން އަރަބިންގެ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ތާރީޚުގައި ޖާހިލުންކަމުގައިއެވެ. އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ޤަތުލުކުރޭ، އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ގޯނާކުރަމުންދިޔައެވެ. އެބައިމީހުންގެ ވަރުގަދަމީހުންނާ ދަރުބާރުވެރި އެބައިމީހުން ނިކަމެތިކޮށްލައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޚުރާފާތްކަމުން، ބުދަށް އަޅުކަންކޮށްގެން އެބައިމީހުންނަށް ރަހަދައްކަމުންދިޔައެވެ. އަދި އެދުރުކޮށްގެން އެބައިމީހުންނަށް ބަލިކަމުންދިނީއާ މާފަރާތްގައިވާ، އެއްވެސް ހިތްވަރަކަށް އަދި މަގުފުރެރި ދުށްދުސްކަމެއް ބަޔަކާ ގޮސްގައިއެވެ. ދެން ފަހެ އޭގެ ފަހުން ހަލާކުވެގެން ހުރިކަމުގެ އަޅުކަންކުރުމާ އެއްބަޔަކުގެ ގޮސްގައި، އިންސާނުންނަށް އޮތީ ދީނުގެ ޙާލަތްކަމަށް އެބައިމީހުން އިޙްސާސްކުރިއެވެ. ޙަބުޝީގައި ޖަޢުފަރުބުނީއެވެ: "އޭރަސްގެ ދަރުބާރުވަރުގައިވެ، ދެން (އަޅުކަންކުރަނީ) ރަސްގަނޑު އެބައިމީހުންނަށް ނުބައިކަމެއްގެ، އެބައިމީހުން ބަޔަކުން ކުރުވާލައެވެ. ދެން އެއްކަލާގައިވާ ފަރަގަނޑުން ކުރިމަތި ރަސޫލު ﷲ ފޮނުއްވައި އެޅުމަށް އެބައިމީހުން އަޅުކަންކުރެއެވެ."[1]

ފަހެ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އިންސާނުންނަށް ތަޢުލީމުދެއްވީ، އިންސާނީ ދަރަޖަފުޅުގައި ޚުލުޤުފުޅާ ރަނގަޅު ބާރަކަށްލުމަކުގައިއެވެ. އަޚުލާޤުތަކުން އިންސާނުންގެ ބޭނުންތަކުގައި (ޚުލުޤުފުޅާ ރަނގަޅު ބާރަކާ) ދީނަށްކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ވިސްނާފިކުރުކުރުން އަޚުލާޤު ޚިޔާލުގަދަވެ. ހަޔާތުގެ އުރުދުވަހުގެ އަހުލުފިކުރުގެ އެޤީދާތަކުގެ ކިބައިން އެބައިމީހުންގެ އުރުދުވަސް އަޚުލާޤު (ޢުމުރާ) ބަދަލުކުރައްވިއެވެ. އަދި މަގުފުރެދިގެންވާ އެޤީދާތަކުގެ ކިބައިން މަގުފުރުދުން އަޚުލާޤު

---

[1] رواه البخاري: 4376

ބަންދުކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ ދުޢާތަކެއް އެކަލޭގެފާނު ރައްކާތެރިކުރެއްވިއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހިތްތަކަށް ގުޅި ބަރޯސާވެގެންވުމުން އެކަލޭގެފާނު ހިތްތަކާއި ބުއްދިތައް ހައްޔަރުން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާއަށް އެކަނި ކުރިމަތިލާ ޤަސްދުކުރުމަށް އަޅުކުރުމަށް އަދި الله ތަޢާލާއަށް އެކަނި ކުރީ ކުރިމަތިލާނަމަ ބާރުގައި އިންސާނާގެ ގުނަވަންތަކާއި ހިތަށް ދިލިގެންވުމަށް އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަމަށްދަލީލަކީ الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ މަތިވެރިފޮތުގައި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَأَنَّ ٱلْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾[2]

ފާއިދާ: "އަދި މިސްކިތްތައްވަނީ (ސަޖިދަކުރެވޭތަންތައްވަނީ) الله އަށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން الله އާއިއެކު އެހެން ފަރާތަކަށް ދުޢާނުކުރާށެވެ!"

މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި، މުފައްސިރުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށްވުރެ ގިނަ ބޭކަލުންގެ އަރިހުން އެއާޔަތުގެ (މަސާޖިދުގެ) މުރާދަކީ: އިންސާނާ ގުނަވަންތަކުގެ މައްޗަށް ސަޖިދަކުރާ ހަތްގުނަވަނުގެ މަތިވެރިކަމުގައި އަދިސްކުރައްވައެވެ. الله ތަޢާލާއަށް ގުނަވަންތަކެއް ޙަރާމްކޮށްދެއްވި، ބާރުކަށްގަތުމުގައެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ގުނަވަންތަކެއް ތިރިކޮށްލުމަކީ، ފަހެ ކާފަރުން ޝިރުކުކުރުން އިސްތިޢާރީ މިއާޔަތުން ބާރުވެއްޖެއެވެ.

2 الجن:18

- ރަސޫލާ ﷺ ގެ އިޙްތިރާމްކަންތައް:

ދީނީގޮތުންނާއި ދުނިޔަވީގޮތުންވެސް الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ލާޒިމުވެގެންވެއެވެ. އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ތަފާތު މުނާސަބަތާއި އެކިގައި ވަގުތުންވަ މިހަކަށްވެސް ޙައްޤު ދާނާގެ މައްޗަށް الله ގެ ރަސޫލާގެ ލާޒިމްކަންވެއެވެ. އަދި މިއުއްމަތުގައި، އިސްލާމީ އުއްމަތަށް ތަޢާރަފުވެގެން ހައި ޚާއްޞަ މިހާކަން -އާންމު މުނާސަބާތުގައިވިޔަސް ނުވަތަ މުނާސަބަތުގައި ނުވިޔަސް- ހަމަ އާންމު ދީނާއި ދުނިޔަވީ ގޮތުންވެސް އާންމު މައްޗަށް الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ލާޒިމްކަމާއި އިޙްތިރާމްކަންވެއެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި އެކުގައި ނަޞީޙަތުގެ އިތުރު ހަމަ ފުރިހަމަކަމާއި ވަރުގަދަ، ވަރައްގަދަ ތިބި މީހުން އެބަހުރިކަމާއި ބިރުގަނޑު ޖެހިލުންވާ ގަދަރުވެރިކަމާއި ޝަރަފުވެރި ދަންނަގެ ދެއްވެއެވެ.

الله ތަޢާލާ، ނަބިއްޔާ ﷺ އަށްވުރެ އިޙްތިރާމްކުރަންވާނެ އެކަލޭގެފާނު މާތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޢަރުޝުން އެބަހުއް ދެއްވުންތެރިކަމުން އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި ހިކުމަތާއި ބަރާބަރުކުރުން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައި ޤާބިލުކުރައްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަސަދަވެރިންނާ ދެކޮޅުވެރިން، އެކަލޭގެފާނުގެ ހިމާޔަތް ދެއްވިއެވެ. ދީން އެކަލޭގެފާނުގެ ހިމާޔަތުގައި ނިޢުމަތްކަމާއި ހިކުމަތް ޚާއްޞަވިއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ފަރުވާއި އާދަން މީހަކާ މިކަން ވަޙީދުންނެވެ. މިކަމަށް ޓަކައި، ނަބިއްޔާ ﷺ ވެފައިވާ ގިސްމީ ގަދަފުޅުގެ ގިނައިން އެންމެ ހިތްހަމަ ފުރިހަމަކަމެއްގެ ވާ، އަހުލާޤު އެންމެ ސުލޫކުގެ ކަލޭގެފާނުގަނޑުމެންވެއެވެ. އަދި އިޖުތިމާޢީ އެހެރިކަމާގެ އެންމެ ފުރިހަމަކަމުގެ އެކަލޭގެފާނެވެ. މުސްލިމުންގެ ގޮތުގައި މިކަމަކާއިމެދު އެއްވެސް

ޒިކުރެއްސެވިއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، اللهގެ ރަސޫލާގެ ޚުލުޤުތަކާއިމެދު ޢާއިޝާ رضي الله عنها އާއި ސުވާލުކުރެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

(كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ: يَسْخَطُ لِسَخَطِهِ وَيَرْضَى لِرِضَاهُ)[3]

މާނައީ: "އެކަލޭގެފާނުގެ ޚުލުޤުތަކީ ޤުރުއާނެވެ. ޤުރުއާނުގައިވާ ނުރުހުންވާ ކަންކަމަށް އެކަލޭގެފާނު ނުރުހެއްސަވައެވެ. އަދި ޤުރުއާނުގައިވާ ރުހުމަށް އެކަލޭގެފާނު ރުހެއްސަވައެވެ."

އަދި މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް اللهގެ ރަސޫލާގެ ނިޢުމަތްވަނީ މަތިވެރިވެގެންނެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ރަސްކަލުންނާއި ވެރިންނާއި ބޮޑުންނާއި އަމީރުންނާއި، މުދާތަކެތީގެ ވެރިން މިދުނިޔެއިން ހިތްހަމަޖެހުމާއި އަރާމުހޯދަމުންދާއިރު އެކަލޭގެފާނު މިދުނިޔޭގެ އެއްޗެހިން ރައްދަދު ހާދަނުގަނެއެވެ. އަދިފަހެ އަޒީމުންނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚުލާޤުތަކަށް ފިޔަވަޅު ބާއްވަބަލެވެ. އެއާއިއެކުވެސް އެކަލޭގެފާނު (އަވަހާރަވުމުގެ ވަގުތުގައިވެސް) ކުނަލެއްގެ މަތީގައެވެ. އަދި އަންހެން ޖަމާލެއްވެސް، ފިޔަހުން ޖަމާލެއްވެސް، އަދި ގިރައެއްވެސް ބަޔާއްޓެއްވެސް އެކަލޭގެފާނު ދޫނުކުރައްވައެވެ. އަދި ކިޔުއްވަ، -ޝަހީދުގައިވާ ފަދައިން- އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރަންޏާއި ރަހުނުއެއްގެ ގޮތުގައި ޔަހޫދީއެއްގެ ގާތުގައި އޮތް ޙާލުގައެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި، ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސްގެ އަތުން އައިސްފައިވާ ފަދައިން އެކަލޭގެފާނު އެއްވެސް މުދަލެއް ދޫނުކުރައްވައެވެ.

ފަހެ، މިކަމުގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ވަޒަނުކުރެވިދާނެ ކަނަވެރި އިބާދަތުގެ ދީނުގައިކަމަށް ނިސްބަތްވެގެންނެވެ. އެއީ އިންސާނިއްޔަތު ދަރިވަރުކަމެވެ

[3] رواه مسلم: 746، وشرح مشكل الآثار للطحاوي: 4434

އިސްތިޙްޟާރުކުރުމާ، އެބައިމީހުންގެ ކަންތައް ސިފަކުރުމާ، އެބައިމީހުންނަށް ތަޢުރީފު ދީބަސް މަދު ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށެވެ.

އެގޮތުން އެބައިމީހުންނަށް ވާޖިބުވެގެންވާ އިޙްތިރާމްތެރިވުމީ މީހަކަށް -އާލާއި ދުރިއްޔާގެ މުދަލުގެ އަހުލުބައިތުންނަކީ- އާލުގެ އިޙްތިރާމްތެރިކަމަށް ޝަރުޢުކުރުމެވެ. އަދި އާލާއި ދުރިއްޔާއި ތިރީގެ އަހުލުބައިތުންނަކީވެސް اللہ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އާލާގެ މައްކަރަން މަތިވެރި މާތްކަން ލިބިގެންވެއެވެ.

މުޖުތަމަޢުގައި ހުރިހާ ހަރުދަނާކަމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މަރުތަބާގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ކަމަނާއި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަބިއްޔާކަމަށް އިޚްތިޔާރުކުރެއްވީވެސް އިޖްމާޢުވެގެންނެވެ.

އަދި މިއުއްމަތަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ތަރުބިއްޔަތުފުޅު، އުއްމަތަށް ތަޢުލީމު ދީންކުރުވަމާއި، އިސްތިރާރަ ޤާނޫނިއްޔަތުގެ އަޚުލާޤީކަމުންނާއި، އިސްތިރާރަ ބަރަކާތް ތަޢައްޔަރުވެގެންވާ ޝަރީޢަތްތަކުން އުއްމަތް ނަސްރުވެރިކަމީ ތަރުބިއްޔަތުކުރައްވަދެއްވިއިރެވެ. **އެގޮތުންކަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތް:** (އެކަލޭގެފާނުގެ ތަރުބިއްޔަތުން) އިޤްތިބާދުން އުއްމަތަށް އެކަލޭގެފާނަށް (ޝުކުރުވެރިވުން ބައްދުވެ) ހުރިކަންވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ އިޤާބަދިން އުއްމަތުގެތެރޭގައި ތަރުބިއްޔަތުގެ މައްސަލަތަކުން އެކަލޭގެފާނުގެ ހުކުމްތަކުން. އެއީ ބަރަކާތްތެރިވާ ޝަރީޢަތްތަކުގެ މަތީގައި ދުނިޔޭބި ހައްދުންނާއި ނަޞީޙަތްތެރިވުމަކުން، އަދި އެކަންތަކުގެ މަތީގައި ދެމިހުރުމަށް ބާރު ދަރުސްދިނުމަށް ކާފިރުންނާއި މުޝްރިކުންނާވިނަސްތަކެވެ.

މިކަމަށްޓަކައި الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ...﴾[4]

މާނައީ: "މީސްތަކުންގެ ތެރެއަށް ނެރުއްވުނު އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އުއްމަތަކީ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ..."

އަދި މިއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހުރުމަތަށްޓަކައި ގޮތުން މިއުއްމަތަށް ހުރުމަތްކަން ނުވެއެވެ. އެކަމުގައި އިޖްމާޢުވެރިންގެ މެދުގައި އެއްވެސް ޚިލާފެއްނުވެއެވެ. އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެއްގައި، އެކަލޭގެފާނު ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ:

(أنا أفضل الأنبياء وأمتي أفضل الأمم)[5]

މާނައީ: "ތިމަންނަކަލޭގެފާނީ ނަބިއްޔުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަބިއްޔާއެވެ. އަދި ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތީ އުއްމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ އުއްމަތެވެ."

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ، އެކަލޭގެފާނު އުއްމަތަށްޓަކައި (އިޖާބަކުރުވިގެންވާ) ދުޢާ ޤިޔާމަތްދުވަހަށް ލައްވާލެއްވިއެވެ. އެއީ އުއްމަތަށް ޝަފާޢަތްތެރިވާ ބޭކަލެއްކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ވުމަށެވެ.

---

4 آل عمران:110

5 މިލަފްޒުންނާ ޙަދީޘެއް އަހަރުމެންނަކަށް ނުފެނުނެވެ. އެކަމަކު މިމާނައިގާ ގާތްގާތަށް ޙަދީޘްތައް ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެ ބައެއް ޙަދީޘެއް އަދި އަންނަނީއެވެ.

- އާދަމުގެ ދަރިންގެ ސައްޔިދާ ކަމުގައި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ވުމުން، އެކަލޭގެފާނުގެ އިޙްތިރާމްކަން:

ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މަޤާމުގެ ވާހަކަދައްކާއިރު އިންސާނުންގެ ނިސްބަތުން، އެކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން އިންސާނުންގެ މައްޗަށް ނަބިއްޔާ ﷺ މާތްވެގެންވާކަމަށް، އިތުރުވެރިން ބޮޑާ ނުކުރައްވައެވެ. އެކަމަކު އެބޭފުޅުން ބާރުނުކުރައްވައި ނަބިއްޔުންގެ ނިސްބަތުން، އެކަލޭގެފާނުގެ މަތީގައި އެކަލޭގެފާނު މާތްވެގެންވާކަމުގެ ވަރަކަށްވެ. މިކަމަށްޓަކައި ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވީ، ހަމަ ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ މާތްކުރައްވާ މަތިވެރިކުރައްވާފައިވެ. އަދި މިކަމަށްޓަކައި، ޙަދީޘްގައި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنهما ރިވާކުރެއްވި ވިދާޅުވިކަމަށް، އަދު ނަބިއްޔާ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(. . .أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا فَخْرَ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ، وَلَا فَخْرَ، وَبِيَدِي لِوَاءُ الْحَمْدِ، وَلَا فَخْرَ، آدَمُ فَمَنْ دُونَهُ تَحْتَ لِوَائِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا فَخْرَ. . .)[6]

މާނައީ: "...ތިމަންކަލޯފުޅަކީ ޤިޔާމަތްދުވަހު އާދަމުގެ ދަރިންގެ ސައްޔިދާއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފަޚުރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޯފުޅަކީ ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ (އަލުން ދިރުއްވުމަށް) ބިމުން ފަޅައި ނުކުންނާނީ އިންސާނާއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފަޚުރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންކަލޯފުޅުގެ އަތްޕުޅުގައި ޙަމްދުގެ ދިދަވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފަޚުރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހު، އާދަމުގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންނާ މުޅިންވެސް ތިމަންކަލޯފުޅުގެ ދިދައިގެ ދަށުގައެވެ. އެއްވެސް ފަޚުރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ..."

---

[6] رواه الترمذي: 2616، وأحمد: 2546

- اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އުއްމަތް، އެކަލޭގެފާނުގެ ދުރިޔާގެ ސަހާބުން ރައްކާތެރި ކުރެއްވުމަކަށް ބާރުއެޅުއްވި އެކަލޭގެފާނުގެ ވަސިއްޔަތް:

اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ، އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ދެއްވި އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބުގެ ޙަޟްރަތުގައި ކުރައްވާ ދުޢާތަކުގެ ތެރޭގައި: އުއްމަތް ހިމާޔަތްކުރެއްވުމާއި، އަދި އުއްމަތުގެ ޙުރުމަތް އުއްމަތުގެ މެދުގައި ބޭރުފަރާތުގެ އަރައިގަތުމުން ރައްކާތެރިކުރެއްވުމަށް ދުޢާކުރެއްވިންވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އުއްމަތުގެ ޙުރުމަތުންގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިވުމީ، އުއްމަތުގެ ތަނަވަސްކަމާއި މުސްތަޤިއްރުކަމާ ކުރިއެރުމެވެ. އެހެންކަމުން އުއްމަތް ރައްކާތެރިކުރުމީ މުހިއްމުކަމެއް ﷺ ގެ ދުރިޔާގެ ސަހާބުންނެވެ. މުސްލިމުންގެ ބިންގަލަށް ހަމަޖެހުމެއްގެ އަނިޔާވެރިންނާއި ޚުރާފާތު ބިދުޢަތު ހުރިހާ ފަހަރެއްގައި، ނުވަތަ ފާސިޤުންނާއި ފާޑުކިޔުމުން، اللهގެ ރަސޫލާގެ ދުރިޔާގެ ޞަޙާބުން އެބައިމީހުންގެ ބިންގާތަށް އަރައިގަތުމަށް އަހުލުބައިތުން ބަލާ الله ތިބާގެ އެބައިމީހުން ހިމާޔަތްކުރެއްވުމާ، އެބައިމީހުންގެ ދުރުގައި ރިޔާސަތުކުރައްވައި اللهގެ ޙައްޤު އެބައިމީހުންގެ ތަޢުރީފުގައި އެކަލޭގެފާނާއި ޚިލާފުވެ ވާހަކަ ދައްކައިފިނަމަ، އެބައިމީހުންނާ ދިމާލު އަޅާ މަޢުރޫފުން ޖިހާދަށް އެދުމަށް ގަބޫލުކުރުމަށް ވާޖިބުވެއެވެ.

ސަޙީޙު ބުޚާރީގައި ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްގައި ރަސޫލާ ﷺ ރިވާކުރައްވައިފައެވެ:

މާނައީ: "އަހުލުބައިތު ރަހިއްމަތާއި، އަހަރެންގެ ދުވާ، ދުނިޔޭގައި (الله އަދުރާ އިޖާބަކުރުމުގެ) އަވަސްކުރުމުގައި ރަޙިއްމަތު ޤަބޫލީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން اللهގެ ރަސޫލުގައި ޖިބްރީލާ ދުޢާ، އާޚިރަތުގެ ބަލާއިރު ޝަފާޢަތުގެ ބަޔަކު

ރައްކާކުރުއްވީމެވެ. އަދި ޝަފާޢަތްތަކުގެ ވެރި ރައްބުގެ ހަޟްރަތުން ކަންކަމަން
ޝަފާޢަތްކުރެއްވުން އެދުނީމެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އުއްމަތަށް ޝަފާޢަތްތަކާ ދުށްމަކިއްޔޭވެ.
ޝަފާޢަތުލް ޢުޡްމާ: މިއުއްމަތުގެ ތަރުކާން ﷲ ތަޢާލާ ޙަޟްރަތުގައި އެދިވަޑައިގަތުމާ ދެން
އުއްމަތުގެ ބިރުވެރިކަން އެހެނިހެން އުއްމަތް އުއްމަތް ކަލޭމެން
ވެސްނަބިއްޔުންގެ ގާތަށް ދަތުރުކުރާނެ، އަދި ނަބިއްޔުންނަށް ރަސޫލާ ނުކުރެއްވުމަށްފަހު.
އަރިހުގައި ﷲ ޙަޟްރަތާއި ވަޑައިގެން ވަޑައިގެންނަވައި ބުނާނީ: "އޭ މުޙައްމަދެވެ! ކަލޭކަލޭމެން
ޝަފާޢަތް ނަބިއްޔާ ކަލޭގެއައްޔާއާއި ދެއްވައިދޭށެވެ، ދެން އެކަލޭ ޙައްޤުވަންތަ ތަޢާރަފުކޮށްދެއްވާނެވެ. ޝަފާޢަތުގެ
އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ޙައްޤުވެރި ބަޔަކު އެބޭފުޅުން ފަދައިގެން އަވަސްކުރެއްވުން
ޝަފާޢަތާއި ގުޅޭނިސްބަތްވުން ޝަފާޢަތްތަކާކުރުއްވެއެވެ.' އަދި އުއްމަތުގެ ބޮޑުކަމި މަޤާމުލް ކަށް
މަސްލަ، އުއްމަތުގެ (ޝަފާޢަތާ) އެހެނިހެން އުއްމަތުގެ ޙަޟްރަތުން ﷲ ޤަބޫލުކުރައްވާން
ދިނުމަށްވަނީއެވެ. އެއީ (މަޤާމާ) ކަށްވާލުމަކުން ޙައްޤުވުން އުއްމަތުގެ އައްޔަ
ޙަޟްރަތުކުރުމަށް ދިވެހިބަސްތަކައިވެއެވެ.' **އެބަސް:** މުޙައްމަދާއި ދަރަޖަތަށް ޙަޟްރަތުކުރުމަށް ވެރިވެވަޑައިގަނެވެ.[7]

7 މިތަނުގައި މިވަނީ ދަރަޖަ ހޮވިފައި ޙަޟްރަތުގައިވެއެވެ. **ފުރިހަމަ ޙަދީޘް:** އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ. ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، فَتَعَجَّلَ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَتَهُ، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا» (رواه مسلم: 338)
މާނައީ: "ކޮންމެ ނަބިއްޔަކަށްވެސް ޤަބޫލުކުރެވޭ ދުޢާއެއް ލިބިގެންވެއެވެ. ދެން ކޮންމެ
ނަބިއްޔަކުވެސް އެބޭފުޅުންގެ ދުޢާއެއްގެން އަވަސްކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ޝަފާޢަތުގެ ގޮތުގައި ލިބިގެންވާ
ދުޢާ، ޤިޔާމަތްދުވަހު އުއްމަތުގެ ޝަފާޢަތުގެ ގޮތުގައި ރައްކާކޮށްފައިވަނީއެވެ. ފަހެ
ޝަފާޢަތްތަކާއި އުއްމަތުން، ﷲ އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރާ ހާލު މަރުވާ މީހަކަށް ﷲ
އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އެ ޝަފާޢަތް ލިބޭނެއެވެ."

ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ، ކަލޭގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތް ޙިމާޔަތްކުރެއްވުމަށާއި، އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ފަހުންވެސް އުއްމަތް ޙިމާޔަތްކުރައްވުމަށް الله ގެ ހަޟްރަތުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އަންނަނިވި ހުރިހާ އުއްމަތްތައް، އުއްމަތްތަކުގެ ދީނުތަކާއި، ވަބާތަކާއި، އަނިޔާތަކާއި، އުނދަގުލުން ސަލާމަތްވެވޭނެގޮތަށް މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް

އަޅު ޚާދިމު ޘައުބާން رضي الله عنه ގެ އަރިހުން އަންނަނިވި ޙަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: (إِنَّ اللهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يُهْلِكَهَا بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ، وَإِنَّ رَبِّي قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا قَضَيْتُ قَضَاءً فَإِنَّهُ لَا يُرَدُّ، وَإِنِّي أَعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أُهْلِكَهُمْ بِسَنَةٍ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، يَسْتَبِيحُ بَيْضَتَهُمْ، وَلَوِ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بِأَقْطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا.)

(رواه مسلم: 2889)

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބިން ޖަމާކޮށްދެއްވިއެވެ (ދެއްކެވިއެވެ). ދުނިޔޭގެ އެބިމުގެ އިރުމައްޗާއި ހުޅަނގު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޖަމާޢަތްތަކުގެ ރަސްކަން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފުރިހަމަކަމާ ހަމައަށް ދާނެއެވެ. އަދި ރަތް، ހުދު ދެކަންޒު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނެވެ. (އެބަހީ: ކިސްރާއާއި ޤައިޞަރުގެ ކަންޒު، ރަނާއި ރިހިއެވެ.) އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އުއްމަތަށްޓަކައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބުގެ ހަޟްރަތުގައި، އާއްމުވެގެންވާ ބަނޑުހައިކަމަކުން ހަލާކުނުކުރެއްވުމަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުން ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަދުއްވަކަން ދިން އެބައިމީހުންގެ ޖަމާޢަތް އެއްކޮށް ނައްތާނުލުމަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ މުޙައްމަދެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއިލާހު ނިންމާއި ކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ ދެން އެއަނބުރާ ރައްދުނުކުރެވޭނެއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި، އާއްމުވެގެންވާ ބަނޑުހައިކަމަކުން ތިމަންއިލާހު އެއްކޮށް ހަލާކު ނުކުރައްވާނެކަމަށް ވަޢުދުވެވިއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުން ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު އަރައިގަން އެބައިމީހުންގެ ޖަމާޢަތް އެއްކޮށް ނައްތާލާފަދަ ކަހަލަ ތިމަންއިލާހު ނުލައްވާނަމެވެ. އެއީ ބިމުގެ ކަންކޮޅުތަކުން މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ދެކޮޅަށް އެއްވެ ކުރިމަތިލިޔަސްމެއެވެ. އެބައިމީހުން އަމިއްލައަށް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ހަލާކުކުރާނެއެވެ، އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު އަސީރުކޮށްގެން ގެންދާނެއެވެ."

އެކީއެކައްޗަށް އަރައިގަން އައްމަކަށްކުރަން އުއްއުމަތުގައި އަސްލުބަޔަކާއި ގެލިގެން
އަރައިގަތަސް އެކަން ނުކުރެވޭނެހެއްޔެވެ. އެއީ މިއުއްމަތް އެކިބައިމަކަން
ބިރުގަންވީނަމަވެސްމެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ ކަނޑައެޅުއްވި ނިޔާ
ރައްދުނުވާހުއްޖެވެ. އެއީ އުއްމަތުގެ ބާޠިނާ ޙަދީޘުގެ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް އަރައިގަން،
ދީން އެޙަދީޘްގެ ސަލަފުން (ޒިކުރު) މިއުއްމަތް ހަނދާންކޮށްދޭ ސުންނަތްކަމަށެވެ. އެހެންޏަކަމަކު
الله ތަޢާލާ މިއުއްމަތުގެ ޙުޖްޖަތްކަމުގައި ޝަރީޢަތް: އުއްމަތުގެ ބާޠިނާ އަސްލުބަޔާއި
މައްޗަށް އަރައިގަތުމެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ބާޠިނާ އަސްލުބަޔާއި މައްޗަށް އަރައިގަތުން،
ބަދަލު ޙަދީޘްތައް އުއްމަތަށް ބަރުވާރިވާކަމުގެ ޝަރީޢަތްގެ ވަޙީވެސްވެއެވެ. އެހެނީ
(ބަދަލު) ޙަދީޘްތަކަށް އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ފަރުއްބުވުންގާ، ކަމަށް މާނައަކީ އުއްމަތަށް އެކީއެކައްޗަށް
ނަށްތާލުމެވެ. އަދި އެކަމަށް މާނައީ: އިސްލާމްދީން ޝަރީޢަތް ދިޔުމެވެ. މިކަންތައް، الله
ތަޢާލާ އެކަމާނގެ ނަބިއްޔާއަށް ދައްކަވައިދޭ އެކަމާނގެ ވަޙީ ރައްކާތެރި ކުރެއްވުމަށް، އަދި
މިދީން ދަމަހައްޓަވާ ޖަމާޢަތެއް ނަގައިދެއްވުން ނިކަމެތިކުރެއްވިއެވެ. މިކަމަށް ދަލީލަކީ الله ޙަޟްރަތު ވަޙީގަތުގެ
ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ﴾[8]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ޛިކުރު (ޤުރްއާން) ބާވައިލެއްވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި
އެޛިކުރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރައްކާތެރިކުރައްވާހުށީމެވެ."

ދަންނަވާ މިއުއްމަތުގެ ދުސްތޫރަކީ: ޤުރްއާނެވެ. އަދި އެޤުރްއާނަށް އުފެއްދެވީ الله ގެ
ރަސޫލާ ﷺ އާއި، ނަބިއްޔާއަށް ވަޙީވާޙީވެފައިވާ ޙަދީޘުގެ ސުންނަތެވެ. އަދި އިސްލާމްދީން

[8] الحجر:9

ދުލުއްބާރުހިނދެކެ، ޒާހިރުވާއި ހަމައަށް އިލްމުވެރިން ދުލުހުންނަހުއްޓެވެ. އެހެންކަމުން الله ތަޢާލާ، ދުނިޔެއާއި ބިންމަތީގައިވާ ބަރަކާ ވާރުތަކުރައްވާނީ އުއްމަތަށްވެސް ހަވާލުކުރެއްވުމެވެ.

އަދި އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އިތުރުކަމާއި މާތްކަންވެސް (ހަމައެކަނި) ދީނުގެ ގޮތުންނާއި، އަޚުލާޤުގެ ގޮތުންކަމަށް ތަހުޒީބީ ޖުތިމާޢީ، ފަހެ މުޅި އާދެގެ ޗާ ހިފުމަކުންނެވެ. ފަހެ އުއްމަތުގެ މުސްތަޤުބަލާއި، ތަނަވަސްކަމާއި، މިލްކުވެގެންވާ ތަރައްޤީއި ގެދެވުމާ ކަންތައްތަކާންދެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އިތުރުމާތްކަންވެއެވެ. ދެންފަހެ، އުއްމަތުގެ ކަންކޮޅުތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި ގަތެއްގެ މައްޗަށް الله ތަޢާލާ (ޙަދީޘްވެސް) ފުކުރައްވާފައެވެ. އެހެންނަކަމުން މުޅި އުއްމަތް އެކުއެކީ ނަޖާތާއި ބަރަކަތް އެކަލާނގެ އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ބާރުވެރިންކުރައްވާނެއެވެ. އިސްލާމީ އުއްމަތަށް ދިރުމައި އެހެން އުއްމަތަކަށް މިސާލު ދެކިގެންނުވެއެވެ.

ހަމަކުރުން ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މާތްކުރައްވިކަމުން އެކަލާނގެ އަރިހުން އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ހަތަރުކަންކަމުން އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިކަމުން އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

(فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً.)[9]

މާނައީ: "ހަކަމަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް މާތްކުރެއްވުނެވެ. - މުސްނަދުގައި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ހަތަރުކަމަކުން އައިސްފައިވެއެވެ- ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

9 رواه البخاري: 7013، ومسلم: 523، وأحمد: 10517

'ޢަވާމިއުރާ ކަލިމް' (މަޑުކަލިމަތީބަހުން އެބައި ދާނައެއްދޭރާވުން) ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން

ދެއްވުނުވެ. އަދި (ޖަދުއްވުނގެ ހިތްބަހަނަ) ބިރުވެރިކަން (ވެއްދުވުމުން) ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން

ނަސޭހަތްދެއްވުނުވެ. އަދި ބިމަޔާ މިސްކީނުއްކަމުގައި (ނާމާދުރުކުރުން

ހުއްދަވެގެންވާބަނިއްކަމުގައި) އަދި ޖާހިލުވެގެންވާ ބަނިއްކަމުގައި ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން

ދެއްވުނުވެ. އަދި ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން ދުރުވެރިކުރައްވާ، الله ނަބިއްޔުން ހަމަކުރުއްވިއެވެ. އަދި

ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން ޤިޔާމާ ދުވަ ހުއްޓަށްކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ބިމަށްކަނޑާލާފާނަން ޝުރުއްވުމަ

އެއްގޮތަ މިސްކީނުންގެ ގޮތުގައެވެ."

اللهގެ ރަސޫލާއަށް ލިބިގެންވާ އުވާތުކަންތަކަށް ޚާއްޞަކަމުންތަކާއި، އެކަށާނަވެ

މިއްސަތާ ހިފާހަތުކުރުއްވިއެވެ.

- اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلمގެ ޛިކުރު އުފުއްލެވުމުން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނު މާތްވެގެންވުން.

الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلمގެ މަޤާމު މަތިވެރިކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އިރުމައްޗާއި ހުޅަނގުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ޛިކުރުގެންވާ ހާލު ލެއްވިއެވެ. އެގޮތުން އެކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނުގެ ޛިކުރު އުފުއްލަވާ، އަދި الله ތަޢާލާއާއި އެކުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ޛިކުރުކުރެވޭ ހާލުގައި ގެނުވި އެކަލާނގެ ޛިކުރުކުރެވެއެވެ. އެއީ އިބްނު ޖަރީރު ޠަބަރީ، އަބޫ ނަޖީޙުގެ ކިބައިން، މުޖާހިދު ބުން ޤަބްރުގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިފައިވަނީއެވެ.

ވިދާޅުވިއެވެ:

(﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ فلاَ أُذْكَرُ إِلاَّ ذُكِرْتَ مَعِي.)[10]

މާނައީ: "(އަދި ކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ތިމަންއިލާހު ކަލޭގެފާނުގެ ޛިކުރު އުފުއްލެވީމެވެ.)

ޠަބަރީ: ކަލޭގެފާނު ތިމަންއިލާހާއި އެކުގައި ޛިކުރުކުރުވާ މެނުވީ ތިމަންއިލާހުގެ ޛިކުރުކުރެވެއެވެ."

މިއީ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ދެއްވި ކިބައިގެންވާ ޚާއްޞަކަމެކެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ ކަންތަކުގައި މިއުއްމަތު އަމާންވެގެންވުމާއި، އަދި ހަމައެފަދައިން އާޚިރަތުގެ ކަންތަކުގައި އުއްމަތު އަމާންވެގެންވުމާއި އަދި ނިމުން ރިވެތިވެ ހޮވިގެންވުން، އަމާންތެރިވެގެންވާ މިރަސޫލާގެ ސަބަބުން ގެނުވި ނުވެއެވެ. އެއީ އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން الله ތަޢާލާ ހޮއްވަވާ ފޮނުއްވި ރަސޫލާއެވެ. އެއީ އަހަރުމެންގެ

[10] تفسير الطبري: 494/24

ގޮތުގައި އިއްޒަތްތެރިވެ ޤަދަރުއުފުލިގެންނާ، އަދި މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ހެވަން ތަރިވެރިވެގެންނާ، މުއުމިނުންނަށް ނުހަނު ހެޔޮތެރިވެ ރަޙްމަތްތެރިކަމާ ޝަފަޤަތްތެރިވެ.

މުއުމިނޫން ސޫރަތުގެ ކުރީއާޔަތުގައި اللّٰه ތަޢާލާ އުނގަނޑުގެ ނަބިއްޔާއާއި ދުރުގައި ތިލާވަތްކުރައްވާފައިވާ ސިފަފުޅުތަކާ، އެއީ އަނބިކަނބަލުން، ތާބިޢީގެ ކިބައިން، ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވި ޙަދީޘްގައިވާ ދަރުސްކުރިންނެވ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޚުލުޤުފުޅާއި އުސޫލުތަކާއިމެދު އުނަވަނާއި ސުވާލުކުރުމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

(اقْرَأْ سُورَةَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ الْعَشْرَ فَقَالَتْ: "هَكَذَا كَانَ خُلُقُهُ" .)[11]

މާނައީ: "ސޫރަތުލް މުއުމިނޫން ކިޔަވާށެވެ.' ދެން ކިޔަވަން އާޔަތާއި ހަމައަށް ފޯރަންދެން އެކަލޭގެފާނު (**އެބަހީ:** ތާބިޢީ) ކިޔަވާނިމުމުން އިއްނިދު ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ: އެކަލޭގެފާނުގެ ޚުލުޤުފުޅަކީ މިފަދައިންނެވެ."

އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ:

(كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ: يَسْخَطُ لِسَخَطِهِ وَيَرْضَى لِرِضَاهُ)[12]

މާނައީ: "އެކަލޭގެފާނުގެ ޚުލުޤުފުޅަކީ ޤުރުއާނެވެ. އެ ޤުރުއާނުގައިވާ ނުރުހުންވާ ކަންކަމަށް އެކަލޭގެފާނު ނުރުހުއްސަވައެވެ. އަދި ޤުރުއާނުގައިވާ ރުހުމަށް އެކަލޭގެފާނު ރުހުއްސަވައެވެ."

---

11 شعب الإيمان: 1360، والحاكم في المستدرك: 3481

12 رواه مسلم: 746، وشرح مشكل الآثار للطحاوي: 4434، وشعب الإيمان: 1360

ހަމަކަށަވަރުން މިއުއްމަތަށް ލިބިގެންވާ އިތުރުކަމާއި، މާތްކަމާއި، ހެއްޔޮކަންކަމާއި، އަދި ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި އުއްމަތުގެ މަޤާމާއި، ހުރޯ ނިމިހުންވާކަން ކަށަވަރީ މިއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މާތްކަމާއި އިތުރުކަމަށްޓަކައެވެ.

ނަބިއްޔާ ﷺ އީ އާދަމުގެ ދަރިންގެ ސާހިބާކަމުގައާއި، އަދި ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަބިއްޔަކީ އެކަލޭގެފާނުކަމަށްވުމާއިއެކު ޝަރުޢުކުރި އެއްވެސް އިސްލާމްދީނުގެ އިލްމުވެރިއެއް އަހުރެންނަކަށް އެނގިގެންނުވެއެވެ. އެބޭފުޅުން އެކަމަށް އިއްތިފާޤުވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެބޭފުޅުންގެ މެދުގައި އެއްވެސް ޚިލާފެއްނުވެއެވެ. އެއީ (މުސްލިމުގާއި ބުޚާރީގާއި ދުލުދު) އުހުދު ދުރަހަސްތުވާއި އަރައިރުން އުހުދުކަމަން ފުންނަކަރަކަ ބަޔެއް މައްސަލަތަކުގައި އެހެން ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު މާތްކޮށް ވާހަކަދެއްކުން އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވާކަމަށް ބަޔެއް އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވާ މައްސަލަތައް ފެނެއެވެ.

އަދި އެކަމަށްވުރެ ގިނަ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ: އެކަމުގެ ސަބަބަކީ މުސްލިމުންނާއި އަދި ބަޔެއް މުޢާހިދުންގެ ދެމެދުގައި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ކަންކަން ހަމައަކަށްއެޅުމާއި ގުޅިގެންވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަފާޢަތްވެރިކަމެވެ. އެހެނީ އެކަލޭގެފާނު ކަންތައްކުރެއްވީ: އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޔައިންގެ ތެރޭގައިވާ އިސްތިރީގެގެންނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޒަރުން ވަޑައިގަތް ނަބިއްޔުންނާއި، އަދި އެއީ ކުރިންވީ ނަބިއްޔުންގެ މަޤާމަށްޓަކައެވެ.

- މުޙައްމަދު ﷺ ގެ އުއްމަތުގެ އިތުރުވެގެންވާ މާތްކަންތައް:

ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ތަޢާލާ މިއުއްމަތް، ގިނަވެގެންވާ މާތްކަންތައްތަކުން މާތްކުރެއްވިއެވެ:

- އިސްލާމީ އުއްމަތަށް ދެއްވި ފަޟީލަތް:

އޭގެ ތެރޭގައި: اللّٰه ތަޢާލާ މިއުއްމަތަށް ދެއްވާފައިވާ ދުވިގެންވާ ފަޟީލަތްތަކެވެ. އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އުއްމަތަކަށް، އަދި ޚާއްޞަ ޤަބީލާއަކަށް، އަދި ކުރީގެ އެއްވެސް ޝަރީޢަތަކަށް ޚާއްޞަނުވެއެވެ. އެހެނީ ކުރީގެ ޝަރީޢަތްތަކަށް اللّٰه ފޮނުއްވައިވަނީ އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން ވަކި އުއްމަތަކަށް ޚާއްޞަކޮށްގެންނެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(إن الله بعثني إلى النّاس كافّة.)[13]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ތަޢާލާ، ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވީ އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ ގާތަށެވެ."

އަދި اللّٰه ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾[14]

މާނައީ: "އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރުދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައްޔާއި، ބިރުވެރިކަމުގެ ޚަބަރުދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައިމެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ، އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ ގާތަކަށް

[13] رواه البخاري: 438، ومسلم: 523

[14] سبأ: 28

ކަލޭގެފާނު ނުފެނުއްވާނެވެ. އެހެންއުކަމަކު، މުސްތަޤުބަލުކުރު ޒިނދަގީހުން (އެކަމެއް)
ނުދަންނަވާ."

އެހެންކަމުން الله ތަޢާލާ، އެކަލޭގެފާނު ދެއްވާފައިވާ ހުރިހާ މުސްތަޤުބަލުގެ ގާތަށް ފެނުއްވުން ބަސްތޫލުއްކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ ނަބިއްޔުން ފެނުއްވުމި އެއްތަކަށެއްގެ ތެރެއިން ގާތެއް ހުއްޖަތްކަމެވެ. ދެންފަހެ ނަބިއްޔާ ﷺ އި ހުރިހާ މުސްތަޤުބަލުގެ ގާތަށް ފެނުއްވުން ބަސްތޫލުއްކަމުގައިވުމުން ފަތަރަތެއް ހިނގިއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި، ރޯމަ، ކަޝިރީ ސަޤަފަތް އެކަމަނާ ފަރުކަރުވެގެން ދިޔުމުގެ މިސާލުގައި އެއްބަސްވާ ޝަރުޢީ ޙިކުމަތްތަކުގެ ތަޢާރުފާ ކުރައްވާކަމެވެ. މިކަމަށް ބަލާއިރު، ފަތަރަތެއްވީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގެ ޙަޤީޤަތްތަކުގެ ތަޢާރަފްކުރެއްވުން ގާތަށް ދިއުމެވެ. އެހެނީ އިރާނާއި، ޝާމުކަރަކާއި، ފާރިސްކަރަކާއި، މިޞްރާއި، އެފްރިކާގެ ބިންތަކާއި، އަދި އިރުމަތީ އޭޝިއާގެ ކައިރިފަރާތް ހިސާބުތަކާއި އުޅުނުކަމުން ފަތަރަތުކުރެއްވިއެވެ. އެކަން މިއީ ފުރަތަމަ ފަރުމާކުރައްވައިވެ. ބޮޑުދީގެ ނުވަތަ ފެތުރެވުނު ނަޞްރުއްދުމަތަކުން ފެތުރިގެންވާ ކާކުވެފައި ބަޔާނުވެއް އަދި ރަސްޙަކާމްވިރަސް، ނުވަތަ އިސްލާމީދީނަ ސަލާމް ޝަރީޢަތްތަކަށް ނިޞްބަތްވެގެންވާ ބަޔާނާތްވިރަސް މިގޮތަށް (ކުޑަ ދުވަސްކޮޅެއްގައި) ފަތަރަތެއް ފެތުރިގެންދިޔަ ވާހަކަވެއްޖެއެވެ.

މިކަމަށްވާސް ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى زَوَى لِي الْأَرْضَ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأَعْطَانِي الْكَنْزَيْنِ...»[15]

[15] رواه مسلم: 2889

ވާނީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ މަޝްރިޤާއި މަޣްރިބުގެ (ބިންތައް) ކޮށްޖައްސަވާ ޖަމާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބިމުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކޮށްޖެހި ޖަމާވާތަން (ދެއްކެވުނު) ހިސާބަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ވެރިކަން ފޯރާހުއްޓެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެކަންތައް ދެއްވިއެވެ..."

ފަހެ الله ބަރަކާތް ލައްވާށި، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާއަށް، ކާފިރުންގެ އަޑުތަކުގައިވި ކަންތައް ދެއްވިއެވެ. އެއީ، އެދިން އަދި އެއިމާންކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އުއްމަތަށް ބިރުން ހުރިހާ ހަވާލައި ތަރުކަމަށް އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އުއްމަތުގައި ހެޔޮރުއްވި ރަށްކަމުގެ ރިވެތި ސިފަހިފުމެވެ.

- ބަދަލުތަކުގެ އަޖުރު ގިނަގުނަވެ އިތުރުވުން.

އެފަދައިންގެ، ދުނިޔެމަތީ صلى الله عليه وسلم ގެ ދުޢާގެ ސަބަބުން މިއުއްމަތަށް ލިބިގެންވާ އިޙްސާންތެރިކަމުގެ ތެރޭގައި: އެހެން އުއްމަތްތަކަށް ހިލާފަށް މިއުއްމަތުގެ އަޖުރުވެސް އިތުރުކުރެވިގެންނެވެ. އެގޮތުން، އަމަލުކުރުމުގައި ޘަވާބުގެ ގޮތުން އުއްމަތުގެ ބަދަލުވެސް އެހެންމީހުންގެ ކުރިންވީ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ ބަދަލުތަކަށްވުރެ، އެހެނިހެން ނަބިއްޔާކަލުންގެ އުއްމަތްތަކާއި ވަރުގަދަވެގެންވުމާއި (އަޖުރު) ބޮޑުވެ ގިނަވެރިވެގެންނެވެ. އެގޮތުން ސަޙީޙުގައި، ނާފިޢުގެ އަރިހުން، ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ގެ އަރިހުން، ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ރިވާކުރެއްވިކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ:

(إن مثلكم ومثل الذين من قبلكم -اليهود والنصارى- كمَثَلِ رجلٍ استأجر أجراء، فقَالَ: مَن يُعْمَلُ لِي من الغدوة إلَى صلاة الظهر علَى قيراطٍ، فعَمِلَت اليَهُودُ، فقَالَ: مَن يَعْمَلُ لِي مِن صلاة الظهر إلَى العصر علَى قيراطٍ، فَعَمِلَت النَّصَارَى، ثُمَّ قَالَ: من يعمل لى مِنَ العصْرِ إِلَى المَغْرِبِ بقِيرَاطَيْنِ، فعملتم أنتم. فقَالُوا: ما لنا أَكْثَرُ عَمَلًا وَأَقَلُّ أجرا، قَالَ: . . . «فذَاكَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَن شِئْتُ»[16]

[16] رواه البخاري: 5021

ވާނީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނާއި ކުރިންވީ މީހުންގެ - އެބަހީ: ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންގެ- މިސާލަކީ ކުއްޔަށް މަޒޫރުންތަކެއް ނެގި މީހެއްގެ މިސާލެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ: 'ޤީރާޠެއްގެ މުސާރައަށް ފަތިހުން ފެށިގެން މެންދުރު ނަމާދަށް އަހުރެންނަށް މަސައްކަތްކޮށްދޭނީ ކާކުހެއްތޯ؟' ދެން ޔަހޫދީން މަސައްކަތްކޮށްދިނެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ: 'މެންދުރު ނަމާދުން ފެށިގެން ޢަޞްރު ނަމާދާއި ހަމައަށް ޤީރާޠެއްގެ މުސާރައަށް މަސައްކަތްކޮށްދޭނީ ކާކުހެއްތޯ؟' ދެން ނަޞާރާއިން މަސައްކަތްކޮށްދިނެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ: 'ދެ ޤީރާޠުގެ މުސާރައަށް ޢަޞްރު ނަމާދުން ފެށިގެން މަޣްރިބު ނަމާދާ ހަމައަށް މަސައްކަތްކޮށްދޭނީ ކާކުހެއްތޯ؟' ދެން ތިޔަބައިމީހުން މަސައްކަތްކޮށްދިނީމުއެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުން (ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން) ބުނެފިއެވެ: 'އަހަރުމެން ގިނަ މަސައްކަތްކޮށްދިނަސްވެސް އަހަރުމެންގެ އަޖުރު މަދުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްތޯ!؟'....އޭނާ ބުންޏެވެ: 'އެއީ އަހަރެންގެ ފަޟްލެވެ. އަހަރެން ބޭނުން މީހަކަށް ދޭނީމެވެ.'"

ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާ އުއްމަތްތަކަން އުއްމަތުގެ ޙައްޤު އުނިނުކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުކާ އުއްމަތްތަކުގެ އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ ފަޟީލަތްވަންތަކަން އިތުރުކުރެއްވިއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، މިނަބިއްޔާ ﷺ ބަރަކާތުގެ ސަބަބުން، އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން ސަވާބުގައިން އެންމެ ގިނަ މީސްތަކުންނަކީ، އަދި ސަރުކާއަން އެންމެ މަތިވެރިކަންވަންތަ އުއްމަތަކަށްވުމުގައިވަނީ މިއުއްމަތެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، ﷲ ތަޢާލާ، ރަސޫލާ ﷺ މާތްކަން މަތިވެރިކުރުމަށް އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ:

﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ... ﴾[17]

17 آل عمران: 31

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ލޯބިވާކަމުގައި ވަނީނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބަޢަވާށެވެ! އޭރުން، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ..."

ހަމަކަށަވަރުން الله ޖައްލަ ވަޢަލާ މިހަރުވާ ލޯބި -އުމީހަކީ އަހުލުވެރިޔާއެއްކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ މުސްލިމުއްކަމުގައިވިޔަސް الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ތަބަޢަވެގެންނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާއްޞަ ބަޔާނެއް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވި، އުއްމަތުގެ ތެރޭގައި ފުރިހަމަ ކަމެއް އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މުޢުޖިޒާތުގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށް ތަބަޢަވުމުގެ ސަބަބުން އަބަދުވެ.

އެއްބަސްވުމާއި، އަދި އެހެނިހެން ބާވަތުގެ ބަޔާ ބަޔާނުގެ އަދިހުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޔާއި އަދިހުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ކަރާމާތްތަކުގެ އަދިހުން ދިރާސާކުރެވިދާނެއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ:

«أَهْلُ الْجَنَّةِ مِائَةٌ وَعِشْرُونَ صَفًّا، أمتي منهم ثَمَانُونَ صَفًّا، وَأَنْتُمْ تُوفُونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ»[18]

މާނައީ: "ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ސަތޭކަވިހި ސަފުކެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތް އަށްޑިހަ ސަފުވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޙާޟިރުވެތިބި ތިޔަބައިމީހުން ހަތްދިހަ އުއްމަތެއްގެ ފުރިހަމަ ކަމެއް އަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ. އެއުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި އެންމެ މާތް ހެޔޮވެގެންވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނެވެ."

ހަމައެފަދައިން ނަބަވީ ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން، އެބައިމީހުންނީ އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން

18 المعجم الكبير للطبراني: 1012

އެންމެ މަދުން މީސްތަކުން ނަރަކައަށް ވަންނާނީ އުއްމަތުން. މިކަމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

(. . . . والذى نفسى بيده، ما أنتم في أهل النار كالشَّعرة السَّوداء في جلد الثَّور الأبيض - أو كالشَّعرة البيضاء في جلد الثَّور الأسود.)[19]

މާނައީ: "...ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދެއްވާ ވިދާޅުވަމެވެ! ހުދު ގެރިއެއްގެ ހަންގަނޑުގައި، ކަޅު އިސްތަށިގަނޑެއްވާފަދައިން، ނުވަތަ ކަޅު ގެރިއެއްގެ ގައިގައި ހުދު އިސްތަށިގަނޑެއްވާފަދައިން މެނުވީ ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކާއިގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި ނުވެތެވެ."

މިކަންވަނީ އުޝަރީޢަތުގެ ބަރަކާތްތެރިކަމުންނެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދުޢާގެ ބަރަކާތުންނާއި، މިދީނުގެ ފުރިހަމަކަމާއި ސާފުކަމުންނެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން، ތަރީޚުގެ މަތީގައި އަދި ބޮޑުމާނުގެ މަތީގައި ނުވާ ފިލުއަރާ ނުވަތަ ބަގީޗާއެއް އިންސާނާ ހަވާލުކުރަނީކަމުގައިވާނަމަ، ނުވަތަ ބައްޗާއިމުދު ޝަރަފުވާ ދަރަޖަވަރިއްޔާމަ އެހާއަށް މަތިވެރި ބައިތާނަށް ވެއްޖޭތަނެވެ. ފަހެ އެންމެ ބޮޑު ޝަރަފަކީ ޝަރަފްކުރުމެވެ، އިންސާނާ އާދޭގެ އަޅުކަމުގައި ޝަރަފަކީ ޝަރަފްކުރުމެވެ. ހާދަ މަތިވެރިކަމެވެ އަދި، އިންސާނާ الله އެއްކަލާނގެކަމުގައި އިންސާނާ އަޅުކަންކުރާ ފަރާތް ދެކެއްވުމުގައި ޝަރަފްކުރުމެވެ.

[19] رواه البخاري: 6528، ومسلم: 221، ބުޚާރީއާއި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތްގައިވަނީ: 'ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުންވާނީ..' އަދި 'އެހެން އުއްމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުންވާނީ...' މިހެންނެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ ﷺ ތެދުވެރިކުރައްވާ ބައްޘު ފާޅުކުރައްވާ، އަދި ޝުބުހަތެއް ފިލުއްވިއެވެ. ކިތަންމެ ވަސްވާސްވިޔަސް ނުވަތަ ފާޅުގައިވާކަމެއްގައިވިޔަސްމެއެވެ. އެގޮތުން އުއްމަތަށް އެކަމަކަށް މަގުދައްކަވާފައިވާ ބާރުގައި ގޮތުގެ އުއްމަތަށް ހެޔޮކަމުގެތެރެއިން ވެއެވެ. އަދި އުއްމަތަށް އިންޒާރުދެއްވާފައި ގޮތުގެ އުއްމަތަށް ނުބައިކަމުން ނުވެއެވެ. މިކަމަށް ދަލީލަކީ މިއުއްމަތުގެ ބައެއް ގޮތުގައި (اللهގެ ރަސޫލާއަށް ބައްދުވެރިވިގައި) ތަބާވާތީ، اللهގެ ދީނުން މުރުތައްދުވެގެން ދިޔުން މަދުވެގެންވެއެވެ. އަދި ކާފިރުން އެގޮތުގެ މަތީގައި ތިބި މަގުފުރެދިގެންވާ ގޮތް - އެއީ ޔަހޫދީ ނުވަތަ ނަޞާރާދީންކަމުގައިވިޔަސް - ދީން އިސްލާމުގެ މީހުން ބައިބައިކޮށް ތަބާވާނެކަމާ އިސްލާމްދީނަށް ފަންނަމުން ދިޔައީއެވެ. އަދި ދުނިޔަވީ ގޮތުންނާއި ދީނުގައިވެސް ރަސޫލާ ﷺ އަށް ބަސްމަދުވެރިވާ މީސްތަކުންވިއެވެ.

- ބަޔާވީން ﷲގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އިޙްތިރާމްކުރުން މަތިވެރިކުރާގެއް ބޮޑުކަން:

ފަހެ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދުށްވަރުންގެ ސިފަކަމުގައިވެސް ބަޔާނީބޮޑުކަން އަންތަރީސްކުރުމު މަތިވެރިކުރުމަކާއި އިޙްތިރާމްކުރުމުގެ އެކަލޭގެފާނަށް ތިބެގެންވިއެވެ. އެގޮތުން އުރުވާ ބިން މަސްޢޫދުގެ ރިވާއިން އައިސްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އެކަލޭގެފާނު އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން، އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުން ޤުރައިޝުން ﷲ ގެ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވިއެވެ. -ޙުދައިބިއްޔާގައި ބަޔާނީގެ އަރިހުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޞަޙާބީ މަތިވެރިވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދުށްވަރުންގެ ތަޢުޒީމުކަންތަން އެކަލޭގެފާނު މަތިވެރިވެގެންވާކަމުގެ އިތުބާރުވެއްޖެ- އުރުވާ ބިން މަސްޢޫދު ވިދާޅުވިއެވެ: 'ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ! ރަސްރަސްކަލުން ކައިރިއަށް ރަސްކަލުން އަޅުގަނޑު ދުށީމެވެ. ފަހެ މުޙައްމަދުގެ ޞަޙާބުންގެ އަޞްޙާބުން މުޙައްމަދުގެ ޞަޙާބުން ކަމާރިޔާ މަތިވެރިކުރާހެންވަރަކުން، އެއްވެސް މީހަކުގެ އަޞްޙާބުން އެމީހަކު މަތިވެރިކުރާކަށް ނުފެނުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވައިފިނަމަ، އެއަމުރަކަށް އެބައިމީހުން އަވަސްވެގަނެތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވުޟޫކުރެއްވުމުން ޖެއްސެވިފެނަށް، އެފެނަށްޓަކައި އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި މީހުންގެ އަތަށެވެ. ދެން އެމީހުންގެ މޫނުގައި ހަނދުވެދެވި އުޅުނުދެއްވުމެވެ. އަދި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ވާހަކަދައްކަވައިފިނަމަ، އެބައިމީހުންގެ އަޑު އިސްތިހާރުމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް ބޮޑުވަން ދަށްކުރުމެވެ.' ދެން އުރުވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ ކައިރިއަށް އަނބުރާވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭ އަޅުގަނޑުގެ ޤައުމެވެ! އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ކިސްރާ ފެނުނީމެވެ. އަދި ޤައިޞަރު ފެނުނެވެ. އަދި ނަޖާޝީ ފެނުނެވެ. ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ! މުޙައްމަދުގެ ޞަޙާބުންގެ މިބައިމީހުން ކަންތައްކުރާހެދުން، އެއްވެސް ޤައުމެއްގެ ބަދަލު އެބައިމީހުންގެ ވެރިޔާއަށް ކަމާރިޔާ މަތިވެރިކުރާކަށް އަޅުގަނޑު ނުދެކެމެވެ. ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ! އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް

އަމުރެއްކުރައްވައިފިނަމަ، އެއަމުރަކަށް އެބައިމީހުން އަވަސްވެގަންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރޮގާކުޅެއް ޖެއްސެވިޔަސް، އެވެއްޓުނީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތަށެވެ. ދެން އެމީހަކުގެ މޫނާއި ހަންގަނޑުގައި އެއުނގުޅައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވާހަކަދައްކަވައިފިނަމަ، އެކަލޭގެފާނަށް ބަލުމަށް (ރަދުން) އެބައިމީހުންގެ އިސްތިޢަހަރެވެ.[20] ދެން އެއަށްފަހު اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ، އެކަންތަކެއްގެ މަތީގައި ހުންނެވި ކަންތަކަށް ތަބައްވުމަން ޢުރްވާގެ ޤައުމަށް އިޢުލާނުދެއްވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ މިކަމަށް ޚުދުވެރިކުރައްވާ ޞަޙާބީން، ބޭޒާރުގެ ސަބަބުންނުވާހުއްޖެވެ. އަދި މުދަލުގެ ސަބަބުން، އަދި ޖާނާއި ނަފްސާއި ޚިދުމަތުގެ ސަބަބުންވެސް ނުވާހުއްޖެވެ. އެކަލަންގެއާކަން ކަށަވަރީ الله ބައްޖަ ވަޢުދުވަ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ހިތުތަކުގައި ޚައްވާ ޤާބިލުކަމުގައިއެވެ. އެގޮތުން ރަސޫލަކުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން، އަދި މުދަލުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން، އަދި ދަރަޖަގައި ޖާހާއި ސަރަހައްދުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔާ ﷺ ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދުޝްމަނުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުގައި ތެދު ބުނުމުން އަޅުވަދުންނިތިކާއި އެކުގައިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ހަތްދުވަސްތަކުންގެ ދެރައިން އެއްވެސް މިހަކަވަން ޚާއްޞަގައިވާ މަތިވެރި މަގާމެއް الله ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނުގެ ދުޝްމަނުން، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚްލާޤު ހުތުރުކޮށްލަން ބޭނުންވިއެވެ. ދެން ނުބައި ވާހަކަތަކުން އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނު ދިކުރުކުރިއެވެ. ދެންފަހު، އެބައިމީހުން އެދިކުރުކުރި ނުބައިވާހަކަތަކަށް، އެބައިމީހުންގެ ހިތަށް އެކަލާނގެ ވެއްދި

---

[20] رواه البخاري: 2731

ބިރުވެރިކަމެއްކަމުގައި ލެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް ނަޞްރެއްކަމުގައި އެކަންތައް ލެއްވިއެވެ. އެއީ ޞަޙީޙުގައި އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

(...نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ كَامِلٍ...)[21]

މާނައީ: "...(ދުޝްމަނުންގެ ހިތްތަކުގައި) ބިރުވެރިކަން ލެއްވުމުން، ފުރިހަމަ އެއްމަސްދުވަހުގެ މަސާފަތުން ތިމަންކަލާގެފާނަށް ނަޞްރުދެއްވުނެވެ."

މިޙަދީޘްގައި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި اللّٰه ތަޢާލާ ލައްވާލެއްވިވާ ބިރުވެރިކަމުގެ މިންވަރެވެ.

އަދި އެބައިމީހުން اللّٰه ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި ދެކޮޅުގައި ފިތުނަކުރާ ބޮޑުވެރިން ޤުރައިޝުގެ ފަހަރަކުގައި ބާރުގިނަކަން މިޤްދާރު މުޝްރިކުންނެވެ. އެހެންވިއަސް އެބައިމީހުން ބޮޑުވެސް، اللّٰه ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ބިރުން، ހަރުކަށިކަމާއި ބައްދުވަރަސްއެޅިކަމާ ބިރުގަންނުވުން ހުރިކަމުން ފާޅުކުރެވެއެވެ. އެހެންވިއަސް އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޭއިންސާފުވެރިކަމާއި މިކަމަށްޓަކައި اللّٰه ގެ ރަސޫލާ ﷺ، ބައެއް ކަންކަމުން ދުރުވެވަޑައިގެން ހިފެހެއްޓެވިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ ކުރިން ބަޔާނުކުރި ކަންތައްތަކުން އެކަންކަމާއި ފުރިހަމަކުރައްވަންތެރެއިން. އެއީ ބައެއް މުނާފިޤުން ޤަތުލުކުރުމަށް ބައެއް ސަޙާބީން އަރިހުން ހުއްދައަށް އެދުނުހިނދު ބަޔާންކުރެއްވިކަމަށް ޞަޙީޙުގައި އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

«أَتُرِيدُ أَنْ يَتَحَدَّثَ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ!؟»[22]

މާނައީ: "...ތިބާ ބޭނުންވަނީ، މުޙައްމަދުގެފާނު، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން ޤަތުލުކުރާކަމަށް މީސްތަކުން ވާހަކަދައްކާކަމަށްތޯ!؟"

---

[21] رواه البخاري: 335، ومسلم: 531

[22] رواه البخاري: 4905، ومسلم: 2584

- اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ އަޚްލާޤުގެ ތެރެއިން:

- މަތިވެރިކަމާއި ތަވާޟުޢުވެރިކަން:

اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ ހުސްނުހުޅުގެ ތެރޭގައި: އެކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް އެއްވެސް މީހެއްގެ ކިބައިން ބޮޑުކަންހިއްޕެވުމެވެ. އަދި ކުޑަކުދިންގެ ގައިގައި، އަދި ފިރިހެނުން އަދި އަންހެނުން އަދި ހުރިހާއެއްގެ ގައިގައިވެސް އެއްގޮތަކަށްވެސް ޢައްސަވާފައިނުވެއެވެ. الله ތަޢާލާ ރައްދުތަކުގައި އެކަލޭގެފާނު ބޮޑުހިއްލުވުން ދުރުކުރައްވައިފައެވެ.

ބޭނުންތަކާއި ޙާޖަތްތައް ޤަރީބުންނާ މިސްކީނާއި ހުރިގައި މަތިވެރިކަމުގައި އެކަލޭގެފާނުވެސް އިންތިޒާރުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ޙާޖަތްތައް ފުއްދަވާދެއްވައެވެ. ޞަޙީޙުގައި، އަނަސް ބިން މާލިކުގެ ރިވާޔަތުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِنْ كَانَتِ الأَمَةُ مِنْ إِمَاءِ أَهْلِ المَدِينَةِ، لَتَأْخُذُ بِيَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ فَتَنْطَلِقُ بِهِ فِي المدينة حَيْثُ شَاءَتْ»[23]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މަދީނާގެ އަޅު އަންހެނުންގެ ތެރެއިން އަޅު އަންހެނެއް، اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ އަތްޕުޅުގައި ހިފައިގެން، އެކަނބުލޭގެ ބޭނުންވާ ތަނަކަށް އެކަލޭގެފާނު ގެންގޮސްގެން މަދީނާގެ ތެރޭގައި ގޮސްހަދައެވެ."

އަދި ބޭހިރު ދުރަވައި އެހެން ޚާދިމުގައި ބަލައެ މަގުބަދަލުން އައިސްފައިވެއެވެ: އަނަސް ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ:

23 رواه البخاري: 6072

(إن رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يفك يده من يدها حتى تكون هي تفك يدها من يده)[24]

މާނައީ: "اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އެކަކާގޮތުން އަތްފުޅު އެހެންމީހާގެ އަތުން ދަމައިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންމީހާގެ އަމިއްލައަށް އެކަކާގޮތުން އަތްފުޅު ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދޫކުރުމުންނެވެ."

ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ:

(واللهِ، مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً، ولَا خَادِمًا، ولا صبيا قط، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ. . .)[25]

މާނައީ: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! އަންހެނަކުގެ ގައިގައި، އަދި ޚާދިމަކުގެ ގައިގައި، އަދި ކުޑަކުއްޖެއްގެ ގައިގައިވެސް اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ޖެއްސަވާފައިނުވެއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އަތްފުޅުން ޖިހާދުކުރެއްވުމުގައި މެނުވީއެވެ."

- ދުނިޔޭގައި ޒުހުދުވެރިވެ، ޤަނާޢަތްތެރިވެވޮޑިގެން:

ނަބިއްޔާ ﷺ ދުނިޔޭގެ އުފާވެރިކަން އެއްލަވާލައްވައިގެންނެވިއެވެ. އަދި މިސްކީނުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި، އަދި އެބައިމީހުންގެ ޖަނާޒާތަކުގައި އަދި ޤަބުރުގައިވެސް އެކަލޭގެފާނު މިސްކީނުންނާއި ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ނަސޭހަތްތެރިކަމުގައިވެސް (ވާހަކަ) އެކަލޭގެފާނު ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

[24] رواه أحمد نحوه: 13256

[25] رواه مسلم: 2328

ޤުރައިޝުންގެ ބައިގަނޑެއް ތަކުރާރުކޮށްވާ ބާރު، ނަބިއްޔާ ﷺ އެބައިމީހުންގެ ލިބައިން ނުނެގެވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އެއްވެސް މީހެއްގެ ޖާހަން ބައްޗަވާ، އެކަންތައް الله ގެ ދީނުގައި ނުލައްވަނީވެ. އަދި އެއްވެސް މީހެއްގެ ބަސްތަކާއި ނަސޭހަތް އެކަލޭގެފާނު ބައްލަވާ، އެކަންތައްޔާ الله ގެ ދީނުގައި ދެމިތިބުމުގައި ކަމުގައި ނުލައްވައެވެ. ދުޝްމިނުންގެ ކާފިރުން، ދީނުގައި އެކަލޭގެފާނާއި ވާހަކަދައްކަވާހުރިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(لو وضعوا الشمس في يميني والقمر في يساري ما تركت ما أنا عليه. . .)[26]

މާނައީ: "އެބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތުގައި އިރު ބަހައްޓައި، އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާތުގައި ހަނދު ބަހައްޓައިފިޔަސް، ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި މުހިންމު ގޮތް ދޫނުކުރައްވާނަމެވެ."

އެކަލޭގެފާނަށް މުޅި ދުނިޔެ ހުރަސްއެޅުމުންވެސް އުނދަގޫ އެއްޗެއް އެކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްނުލެއްވިއެވެ. އެއީ ޤާދިރުގެ ދަރިންނަން މަގު އަލިކަންދެއްވުމެވެ. އަދި ޖާހިލީ، ހުރިހާ ބަސްތަކާއި ނަސޭހަތްތަކެއް އެކަލޭގެފާނަށް އެބައިމީހުން ހުށަހެޅިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބެ އަބޫ ޠާލިބު ދުވަހަކުން، އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް އެކަންތައް ހުށަހެޅިކަމަށް އަރިސްކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން އެބައިމީހުން އަބޫ ޠާލިބަށް ބުނެފިއެވެ: 'އެކަލޭގެފާނު ބޭނުންވާއެއްޗެއްނަމަ، އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭނުންފުޅެއްދަމަން އަހަރެމެން މުދާ ދީނަމެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނު އެދިލެއްވި އަންހެނަކާ އެކަލޭގެފާނާއި ކައިވެނިކޮށްދޭނަމެވެ. އެއީ އެކަންތައްތަކުގެ މަތީގައި އެކަލޭގެފާނު އުޅުއްވުން ކަންތައް

[26] سيرة ابن هشام: 266/1

ދޫކޮށްލައްވާ، އަދި އަހަރުމެންގެ ދީނުގެ މަތީގައި ދެމިހުންނެވުމުގެ މަތިންނެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުރިން ބަޔާންވި ބަސްފުޅު ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! އެބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްއަތުގައި އިރު ލާފައި، އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވައަތުގައި ހަނދު ގެންނެވިޔަސް، ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަންތަކެއްގެ މަތީގައި މަރުވުމަށް ގޮތް ދޫނުކުރާހުށީމެވެ."[27]

އެހެންގޮސް އެކަލޭގެފާނު އެހުންނެވި ކަންތަކުން މިންވަރަކުން ތަނާޒުލުވުމަށްވެސް އެބައިމީހުން އެދުނެވެ. އެގޮތުން ހަމަސްދުވަހު ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކޮށްފައި، ދެން އަނެއް ހަމަސްދުވަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބަށް އަޅުކަންކުރާނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އެދަރުވާކަމާ ގުދުރިންގެ ގޮތުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއްކަމުގައިވާތީއެވެ. ދެންފަހެ الله ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނަށް މައްޗަށް މިއާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވިއެވެ:

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾[28]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ ކާފިރުންނޭވެ! ކަލޭމެން ތިޔަ އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންނުކުރަމެވެ."

އެއަށްފަހުގައި އިސްލާމްދީނަށްވަނީ އެއްކޮށް ވަކިވެގެން ހަރުދުވެގެންވާނެއެވެ. އެހެންވާ ބަހާވެގެންވާ ނޫރަކެވެ. ނުވަތަ ބަހާވެގެންވާ އަނދިރިކަމެވެ.

﴿هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ...﴾[29]

27 سيرة ابن هشام: 295/1

28 الكافرون: 1–2

29 التغابن: 2

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ކާފަރުންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މުއުމިނުންވެއެވެ..."

އެގޮތުން އިންސާނީ ދަރިކޮޅު އޮތީ އަސްލުގައި الله ތަޢާލާ ދެޖަމާޢަތަކަށް ބެހިވެއެވެ. އީމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޖަމާޢަތާއި، ކާފަރުކަމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޖަމާޢަތެވެ. އެނޫން ބުންތަށް ދަންނަވާ، އެއީ މިސްކީނުން އެގޮތަކަށް ބެހިގެންވާ ބުންތަކެވެ. އޭގެ ބައެއް ބުންތަކަކީ ސުވަރުގޭ ބުންތަކެވެ. އަދި އަނެއް ބުންތަކަކީ ނަރަކަ ބުންތަކެއް ނޫނެވެ.

الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެފާނުގެ މަޚްލޫޤުންގެ، އެންމެ ހެޔޮވެރިންނާ މަޚްލޫޤުކުރެއްވީއެވެ. އަދި އެމަޚްލޫޤުތަށް ތަބާވެވޭނޭ ގޮތުގައި الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެފާނުގެ ޙުކުމް ހެޔޮ އެންމެ ހެޔޮ ޙުކުމްތަކުގައިއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި ފަރުދުތަކުން 'މިމަސައްކަތެއް ދަނީ ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ނަބިއްޔާއެވެ. އަދި މިމަސައްކަތެއްގެ ތެރެއިން އެއްކަމެއްގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޙުކުމަތެވެ.' އަދި اللهގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: 'ތިޔަބައިމީހުންނީ މިސްކީނުންގެ ތެރެއަށް ނެރުނު އެންމެ ހެޔޮ އުއްމަތެވެ..' ދެން މިއުއްމަތަށް މަގުދައްކަވާ ކީރިތިއަންގަވަންދިމި ނަބިއްޔާ ސަލަވާތް ގެނުވި އެހެންތަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އީމާންވާ މުޙައްމަދު ފާސިދަން ދަންދަންވެސް މިހާރަކުގައި ތަބައްވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެފާނުގެ ދީނަށް އިއްޒަތްދެއްވުމަކާއި، އަދި ދުނިޔެއިން ބާލިވެގެންވާ ދުވަސްތަކަށް ފުރިހަމަކަން ގެނެސްދިނުމެވެ. އުއްމަތަށް -ހެއްލުމަކަށް ތަރަބި އުއްމަތް- އެބައިމީހުން އެގޮތަކަށްގެ މަތީގައި (ޤިޔާމަތްދުވަހުގައި) މިބި ގޮތަކުގެ މަތީގައި ތިބެނަމަ، އަދި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ނުވިނަމަ، އެބައިމީހުން ހަމަހެޔޮތަކުގެ މަތީގައި ދުމިތިބޭހެވެ. އެގޮތުން ދުނިޔަވީ ކަންތަކުގައި އެބައިމީހުންގެ (މުދާތަކާއި ތަ އާސާރުވި) ހެއްދަވާދެވިގެން ދިޔައީހެވެ. އަދި ދީނުގެ ގޮތުން، އެބައިމީހުން الله ގެ ހަޔަތައި އަމުރުތަށް ފަރުމާކުރާ

ކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި އަދި الله ފިޔަވައި އެފަރާތަށް ނިކަމެތިވެ ބޯލަނބާލުމުގައި މަސްއޫލުވެގެން އުޅެނީހެވެ.

الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ، އެކަލޭގެފާނުގެ ދަޢުވާއި ނަޝްރުކުރުމުގައި އެތަކެއް އަނިޔާއާއި، ބަލާއާއި، ފިތުނަތައް ބަރުދަމަސައްކަތްތަކަށް ކެތްހިފަވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަންތަކުގެ މައްޗަށް الله ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަކަން ދެއްވާ، ކާމިޔާބުކަން ދެއްވިއެވެ.

- الله ތަޢާލާގެ ނަޞްރުދެއްވުމުގައި އެކަލޭގެފާނު ކާމިޔާބުވެ ވަޑައިގަތުން:

ނަބިއްޔާ ﷺ، މައްކާއިން ފައްސަވާފުޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ޠާއިފަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ޠާއިފުން ބަރުބަސްކޮށް، އެކަމުގައި އިލްތިޖާނަށް ތަޙައްމަލުކުރެއްވިއެވެ.

މައްކާގެ ޝިރުކު (ހިޖުރަތުގެ ފަސްވަނަ އަހަރު) ގައި މަދީނާއަށް ވަށާލައިގެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙިޞާރުކުރުވިއެވެ. އެއީ އަޙްޒާބު އިސްތިގާތީ، އެބޭފުޅުންގެ ސިފައިންގެ ޢަދަދުގައި ދިހަހާސް ފަރާތް ހިމެނިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އެތަކެއް ދުޝްމަނުން ބޭނުންވިއެވެ. އަދި އުޅު ބަލަބުގެ ދެދަރިންގެ ދަނޑުވަރިކަން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެރަރިކަލައްލުން ވަރިކަމުވެނެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން 'ޚަންދަޤު' އެއްކަމަށް ނަންދީ އެކަލޭގެފާނާދި ޖިހާދާ މަދީނާތަކަން ބިރުބަލާ ކުރިމަތިލެވުނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނާއި ދެލޯތައް ބިރުކަމުގެ ތެރެއިން ފަރާތްތަކެއް ބުނެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނާ ފާޅުވެރިކަމާއެކު ބިރުކަމާ ފެނިފައި ކުރުމުގައި އެކަލޭގެފާނު ނިކަންނުވިއެވެ. ދެން މިގޮތުގެ މަތީގައި ކަންތައް ދެރަގެންނުވިއެވެ. އެގޮތުން މިދިޔަ އުފެއްދެވި ޒާތް، އަދި ދިރުން ތަޅަރާގެ މިސާލުކަމުގެ ކަރާމާތް ރައްކާތެރިކަމުގެތެރެއިން، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ

ހަނގުރާމަކުރައްވާ ޖިހާދުކުރައްވިއެވެ. މުއްދަތުގައި، ދީނުގައި ދޫނުވީ ނަބިއްޔާ ﷺ އުއްމަތާއި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދުނިޔާއާއި ގުޅިފައިވާ ކަންތައް ތަންނަށް، އެކަލޭގެފާނަށް ޖެހިލާ ފުދޭ މިންވަރަށް ދުނިޔޭ އެކަލޭގެފާނު ނުނަންގަވައެވެ. އަދި ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ؓ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދު، ކުނައެއްގެ މަތީގައި އެކަލޭގެފާނު އޮންނަވަނިކޮށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކުނައިގެ އަޘަރު އެކަލޭގެފާނު ހަށިކޮޅުގައި ހުއްޓެވެ. އެހިނދު ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު، އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނު އަރިކަށި ރައްކާކުރުމަށްޓަކައި ގާނޑޮއެއް ތިމަންމެން ނަގައިންދޫނުވީ ޔާއްލޯބައެވެ؟! އެހިނދު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«مَا أَنَا وَالدُّنْيَا مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ بِظِلِّ شَجَرَةٍ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا»[30]

މާނައީ: "ދުނިޔެއާއި މިތަންކަލޭގެފާނާއި ކީއްކަމެއްތޯ!؟ ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި މަޑުކޮށްލާފައި، ދެން އެތަނާ ދުރުކޮށް ދާ ދަތުރުވެރިއެއްގެ ފަދައިން މިތަންކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގައި ހުންނަވަމެވެ."

އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ރިވާކުރުމުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ، އަޅުގަނޑުގެ ކޮނޑުގައި ހިއްޕަވައި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«يَا عَبْدَ اللَّهِ كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ»[31]

މާނައީ: "އޭ ޢަބްދުﷲ އެވެ! ބިދޭސީއެއްގެ ފަދައިން ނުވަތަ މަގެއް ހުރަސްކޮށްލާފައިދާ (ދަތުރުވެރިއެއް) ފަދައިން ތިބާ ދުނިޔޭގައި ވާށެވެ!"

---

30 رواه الترمذي: 2377، وابن ماجه: 4109

31 رواه البخاري: 6416

(ރާވީ) ވިދާޅުވިއެވެ: ދެންފަހެ ޢަބްދު الله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ»[32]

މާނައީ: "ތިބާ ހަވީރުކޮށްފިއްޔާ، ހެނދުނަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ހެނދުނުކޮށްފިނަމަ، ހަވީރަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ."

الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم، އެކަލޭގެފާނުގެ ނަރުސުރުގަން ބަދަރު ނުހިއްޖަވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަނިކޮޅުގައި ތިބި، ބާކީ، މަގާމުތަކުގެ، ބަދުރަސްބުނުވި، އަދި މަސްލަހަތުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ހުރިހާ މުދަލެއް ނުގެނެވެ. އަދި ދުނިޔެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަލޭގެފާނަށް ބާކީވެގެން ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްމުބާރަކުން، މިސްކީނުންގެ ދުނިޔެއާއި ދީން އުޅުއްވާ (ދިޔާބުލުކުރެއްވިއެވެ.) އޭރު އެބައިމީހުންނަށް އެތަކެއް ލިބިއްޖެއުމަން ތާންތުންވެއެވެ. މިކަމުގައި، އިންސާނުންގެ ހިތްތަކުގައި ފުރުޞަތުގެ ދީން ޤަބޫލުކުރުމުން އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ޤާބިލުކަމަން އިސްލާމްވުމަށްވެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ދިރިއުޅުމުގެ ދަރަޖަ ވަރަށް ބޮޑެވެ. މިހާރަކަން - އަސާސީ މުސްލިމުއްމަތުގައި ނުލިބޭތީ- މިހާރުވެސްވާ އިންސާނިއްޔަތުގައި އެމީހުންގެ މައްޗަން ފަސްކޮށް ކުރާގޮތުވެއެވެ. އޭރު الله ތަޢާލާ، އިސްލާމްދީނަށް ޚާއްޞަކޮށްވާ ހިމާޔަތާއި، އަމަންއަމާންކަމުގެ ސަލާމަތެއްވެއެވެ. ބުދުއަޅަކަން އިސްލާމްދީން އެއްކަލަ ފިލުވައި ނުކުތުމެވެ.

އަދި އެފަދައިން އިންސާނަކު ހުރުން ބޭނުން އެކަލޭގެފާނު ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާ، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ދޫކުރައްވިއެވެ.

[32] رواه البخاري: 6416

- އާޚިރަތުގެ ކަންތަކާއި މަޝްހޫރުވެގެންވުން:

ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ރަސޫލުކަމާއިގެން ފޮނުއްވުނުފަހުން ދުރަހައް ވިއްކިވިޔަކަން ތަޙުރީފުކުރި ހިޔާވިގެންނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު (ދުވަހުން ދުވަހަށް ބޮޑުވާ ތަކުރި ބޮޑުންނަށްވުރެވެސް) ބައްޓަވައިގަތުންނޭހިއެވެ. އެހެނީ ގަބޫލުކުރުގައި ދުނިޔޭގެ ތަރުޙު ފުރިހަމަކުރައްވާކަން އެކަލޭގެފާނު ބޮޑުންނުވެވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް ބައްޓަވައިގަންނަވާ އެއެއްޗެއް ބޮޑުންނުވާރެއްވާ ނިންމަވައެވެ. އެހެންނުނީ އެހެން މިހަކަން ހަދިޔާކުރައްވައެވެ. ފަހަ މިކަމުގައި، (އެކަލޭގެފާނު) ގަންވިއްޔާ ފައިތޮ ޚާއްޞަކުރުން ތުބިކުރައްވާކަމަށް މިސްރަތަކުންގެ ބޮއްހިތަކުގައި ހިނގާ ޝަރަފުކުރައް ކުރިޔަށްގެންދިޔުމެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ސުންނަތުގެ ޚާއްޞަކަން ދުޢާދަކުރެވި ބަހު ހިޢްޔާރުކަމަށް، އަދި ހަމައެފަދައިން އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ އަދިހުން ވާދިދުވެގެން އައިސްފައިވާ ހަބަރުތައް - ސައްޙަ ބަޔާނެއް ހަބަރުތައްވިދާސް -، ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބައްޓަވައިގެންނެވި މުދަލެއް ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާކުރެވުނު އެއްޗެއް (އަސްބާބު) ވިއްކާލައްވިކަމަށް ތާރީޚުގައި ހަމަކާކުރިވިގެންނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ބައްޓަވައިގަންނަވައިދީ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަސީޙަތުފުޅުގެ ބަރަކާތްތަކެވެ. ދީން އެކަލޭގެފާނު އެއްއެކަލޭގެ ހިސާބުގައި ބޮޑުންނުކުރައްވާކަމެވެ. ނުވަތަ އެއްއެކަލޭ ހިސާބުގައި ހޯދުކުރައްވާކަމެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ގުޅުގަނޑު ދަރިދަރިފުޅު ބާރަތަކުރި ގޮތެވެ. އެއީ އަޚްލާޤުގެ މުޢާމަލާތުގައި ބޮޑުރި، އަޚްލާޤީގެ އަދިހުން ރިވާކުރެއްވި ހަބަރުގައި ވާފުދައިންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

"އަހުރުން ނަބިއްޔާ ގެ ކާބަދިކާވަން ވަރިހެވެ. އަދި އެކާބަދިކާވުގެ ދޮގާޅު އަހުރުންގެ ބޮޑުގައި

ބީހުމެވެ.[33] އެހެނީ ރަސޫލާކުރެންގެ ގެތެރެފުރާޅުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ގޮތުގެ އަނބިކަނބަލުން ސުހުރުދަރުވެމެވެ. އެމީހުންނަކީ ކަމަކުރި ނަބިއްޔާ ﷺ ދުނިޔެއިން އަތުރެކުރެއްވީކަމަށް އިޝާރާތްކުރާ ތަންތަކުން ކަށްފުރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ރިޔާސަތުގެ ކަމުގައި ގާ ހަރުގެކަމުގައި އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ރައްވާ ދިރިއުޅުއްވެވީއެވެ. އެހެންކަމަކު އެކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވީ ގޮސްކަނޑުވުމާއި މީސްތަކުންނަށް އަބުރުދޭން ދީނާއި، އަދި ހުރުމަތްތެރިކޮށް އެބައިމީހުންގެ ދުނިޔެވިމާގެ ރޮނގުގައި ހަރުކަށިކަމުގެ މިސާލު ދެއްވިއެވެ.

- މީސްތަކުންނަށް ހުރި ގެދޮރުގައި ދިރިއުޅުއްވި އެކަލޭގެފާނު ﷺ ދިރިއުޅުއްވި ގޮތް.

ދުނިޔޭ އުޅުއްވުމުގައި، ނަބިއްޔާ ﷺ ފެވަރެއްގެންނެވީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ކަށްދޮގައި މީސްތަކުންގެ ތަރުތީބުން ޖެހުނު އެންމެ ހުދުކަމެއް ކަލޭގެފާނުކޮށްގެއިއްވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ކައްޓާއި ދުނިޔަވީ ކަންތަކުގެ މީސްތަކުންނަށްދިނުމުގައި ދުނިޔެއަކަށް އެންމެ ދަރިވެރިވެއްވި ކަލޭގެފާނުކުރުގެއްވިއެވެ. ސަޔިދަތުނާ ޢާއިޝާ އެހެނިހެން ފޮތްތަކުގައި ކަމަސްވެރިވާ ދަރިކަމެއް، ބަރީރާ ﷺ އެކަލޭގެފާނު ރަތްޕަނެއް ރިހަނީ ކުރިމަތިވެއެވެ: "ކަ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން، އެބައިމީހުންނަށް މިފަދި އެވެސް އެއްކަލަ ދުނިޔަވީން (އަހުރެން މިނިވަންކުރަމުން (މިނިވަންކުރުމުން ދުވަހާއި ވަރަށް ބަދަލު) ދެނެދިއަދީއެވެ. އަދި ވަލާ ބަދަލުދީފިކަން) އެބައިމީހުންނަށްވުމުގެ ދަރުމަތެވެ. އެހިނދު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ މީންބަރަށް އަރާވަޑައިގެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

[33] އަލްއަދަބުލް މުފްރަދުގައި ރިވާވެގެންވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެސް މިފަދައިންނެވެ: (كُنْتُ أَدْخُلُ بُيُوتَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي خِلَافَةِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَأَتَنَاوَلُ سُقُفَهَا بِيَدِي.) (الأدب المفرد: 450)
މާނައީ: "އުޘްމާނު ބިން ޢައްފާނުގެ ޚިލާފަތުގެ ދުވަސްވަރުގައި، އަހުރެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ގެތަކަށް ވަންނަމެވެ. އަދި އެގެތަކުގެ ފުރާޅުގައި އަހުރެންގެ އަތުން އަތްލަމެވެ."

(مَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ، فكل شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ. . .)[34]

މާނައީ: "اللهގެ ފޮތުގައި ނުވާ ޝަރުޠުތަކެއް ބަޔަކު މީހުން ޝަރުޠުކުރަނީ ކީއްވެހެއްޔެވެ!؟ الله ގެ ފޮތުގައި ނުވާ ކޮންމެ ޝަރުޠަކީ ބާޠިލުވެގެންވާ ޝަރުޠެކެވެ. އެއީ ސަތޭކަ ޝަރުޠުކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ."

މިވާހަކަގައި، މިސްކީނުންގެ ދުނިޔޭގެ ބައެއްޗެހި އެބައިމީހުންނަށް ލިބުމަށް އިޚްލާޞްތެރިޔާ ނަޞޭހަތްތެރިވާން ޖެހޭނެކަން ވެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ދީނަށް އިއްޒަތާއި ހައްގުތައް ދިނުމުގެ ގޮތުން ނަޞޭހަތްތެރިވާ ފަދައިންނެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފުޅުވި، މިސްކީނުންގެ ދީނުގެ ކަންތައް ހިމާޔަތްކުރައްވާފަދައިން، މިސްކީނުންގެ ދުނިޔޭގެ ބައެއްޗެހިވެސް ހިމާޔަތްކުރައްވާ ބާވަތުގެ ކަންތައްތަކުގައެވެ. މިކަމަށްބަލާއިރު اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވީ މިސްކީނުންގެ ދުނިޔޭގެ ބައެއްޗެހި ހިމާޔަތްކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް އެކަލާނގެ ހިމާޔަތްކުރައްވާ ކަމަށް ފަދައިންނެވެ.

ދުނިޔޭގެ ހައްގުތަކުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ސާބިތުކުރެއްވި ހަސަދަވެރިވުން ހަސަދަވެރިވުމެވެ. އެއީ ޙަރާމްގެ ޙައްޤުތަކުގެ ހުރުމަތް الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ތަޢާލާއާ ހަވާލުކުރެއްވި ހަރާމްކުރެއްވުމެވެ. އަދި މިސްކީނުންގެ ހުރުމަތްތަކުގައި ފަދައިން ޙުރުމަތާއި ހަވާލުކުރެއްވުމެވެ. ފަދައިން ޙުރުމަތްކުރުމާއި ހަވާލުކުރެއްވި ސަބަބުން އަދި އެކަންތައް އެކަލާނގެ މިޙުރުމަތް ޤާނޫނުތަކުން ހަވާލުކުރެއްވި އެހެނީ. އަދި އެކަންތައް ރަސޫލުގެ ތަޢުލީމުތަކުން ދެއްވިއެވެ. މިކަމުގައި: ނަބިއްޔާ ﷺ އަޙްކާމްތަކަކަށް

އިރުޝާދުދެއްވި ޙަދީޘް ބާރުވެރިކަމަކީ އީމާންކަމާއި، ހިތްވަރުގެ ޙަޖުމުގެ ބާރުވެރިކަންކަމަށް އިޝާރާތްވެގެންވެއެވެ. މިކަމަށްބަލާއި ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ. . .)[35]

މާނައީ: "ބަލިކަނި މުއުމިނާއަށްވުރެ ވަރުގަދަ މުއުމިނާ ހެޔޮވެފައި اللهގެ ހަޟްރަތުގައި ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ..."

މިތަނުގައި ބަލިކަނިކަމާއި ވަރުގަދަކަމުގެ މުރާދަކީ: އީމާންކަމުގެ ވަރުގަދަކަމާއި، ހިތުގެ ވަރުގަދަކަމެވެ. އަދި ބަލިކަނިކަމުގެ މުރާދަކީ: ހިތުގެ ބަލިކަނިކަމާއި، ޙަޖުމުގެ ބަލިކަނިކަމެވެ. މިކަމަށްބަލާއި، اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި އެކުގައިވި ޞަޙާބުން، އަދި އެދުވަހުގައި ހިފައިގެން ގެންދި އުއްމަތަށް ނަޞޭޙަތްދެއްވާފައިވާނެއެވެ.

ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ފަހުގައި، ރާޝިދީނުގެ ޚަލީފާއިން އުދިރަ އުފެއްދެވިއެވެ. އަދި މިއަދުގެ މާއްދީއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިން އެކިގޮތްގޮތުން ދުޔާ ބަޝަރުކޮށް، އަދި އުއްމަތްކަމުގެ ފޮރުގައި އެކަމާއިރުކުރު އެބައިމީހުން ހައިބަތު ދިރިގެންވާކަމަށް އެބައިމީހުންނިކަމާ އެބަރަޝާކަމާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ނަސީބާއި، ކުރިއެރުމާއި އަދުހުރުކަންތަކާ މާއްދީގޮތުން ކުރިއަށްދިޔުމުންކަމަށް އެބައިމީހުން ހީކުރެއެވެ. މިއީ (ވިސްނުމުގެ) އުނިކަމެވެ! އަލްމުސްތަދްރަކުގައި އަލްޙާކިމު، އަބޫ ޢުބައިދާ ބިން ޖައްރާޙުގެ ނަޞޭޙަތުގައި ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: ބައިތުލް މަޤްދިސް ފަތަޙަކުރެވުނު ހިނދު، އަކަކަށާނު އަމީރުލް މުއުމިނީން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ޢަސްކަރުން މަދީނާގައި ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އަބޫ ޢުބައިދާ، އަކަކަށާނު ސަވާރުކުރުވިއެވެ. އަދި އެދުވަހުކަމުން ސަވާރުވެގެން ވަޑައިގެންނެވި

[35] رواه مسلم: 2664

އެއްސަވާރީއެއްގެ މަތީގައިއެވެ. އަދި ދުސަވާރީގައި ދުއްވުމަށްފަސް އެދުރުބަޔަކުންނަށް ކުޑަދާނަވެގެންވީހެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ: 'އެއްފަހަރު ޢިބާދަތެވެ. އަނެއް ފަހަރު އަހުރެންނަށެވެ.' ދެންފަހު އެބަބާކުޖުން މަގުގެ އެއްބަޔާއި ހަމައަށް ފޯރިހިނދު، ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ފައިބާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ސަވާރުވުމަށްވާ އަދަ ބުއަކިތަލާނަށެވެ. އަބޫ ޢުބައިދާ ވިދާޅުވިއެވެ: ދެންފަހު ފެންގަނޑެއްގައި ހަމައަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދު ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ފައިބާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފުޅުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިވާންފުޅު ނަންގަވާ، ދެން ހުސްފައިންފުޅާ ފެންގަނޑުގެ ތެރެއިން ހިނގާވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަބޫ ޢުބައިދާ، ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބަށް ދެންނެވިއެވެ: 'އޭ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! މިފަދައިން ކަންތައްކުރެއްވުން މިސްކީނުކަމުން ކަލޭގެފާނު ފެނުނުނަމަ ކަންބޮޑުވާތީ ކިހިނަކުންހުއްޓެވީތޯ!؟' އެހިނދު ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭ އަބޫ ޢުބައިދާއެވެ! މިބަސް ކިޔުއްވައި އެހެން މީހަކު ބުނިނަމަވެއެވެ! އަހަރުމެންނީ އިސްލާމްދީނުގެ ސަބަބުން ﷲ ތަޢާލާ ޢިއްޒަތްތެރިކުރެއްވި ބަޔަކުވެ. ފަހެ އެނޫން ގޮތަކުން އަހަރުމެން ޢިއްޒަތް ހޯދަން އުޅެފިނަމަ، ﷲ އަހަރުމެން ނިކަމެތިކުރައްވާނެއެވެ.'[36]

ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާއާއި، މިއުއްމަތާއި ދެމެދުގައި ބައްދަލުކަރަވަރާ މިންގަނޑެކޭ މިދީނުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އެހެނީ ﷲ ތަޢާލާވެސް، މުއުމިނުންގެ ލިބައިން އެބައިމީހުންގެ ދިފާޢަކާއި ނަޞްރުސަލާމަތް ބަދަލުގައި ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އޭރު ބަދަލުގައި އެބައިމީހުންނަށް ސަލާމަތްވުމެވެ. މިވަރަށް ފާރަވެރިވުމަކީ ﷲ ގެ ދީނުގައި ހިފެހެއްޓުމުގައިއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ދުނިޔެ ޢިމާރާތްކޮށް އާރާސްތުކުރުމުން އެކަން ނުވެވެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ދީނާތަވާރީގުޅުން ދުނިޔަވީ ބަރަކާތްތަކާ ކަންކަމާއި ގުޅިގެން، ދީނީ ގޮތުން ދުނިޔަވީ ތަރައްޤީތަކަކަށް ބަލައި ހުރެ

---

[36] رواه الحاكم في المستدرك: 207، وابن أبي شيبة في المصنف: 34444

އުއްމަތްވާރުތީ އަހުލުވެރިވެގެންނެވެ. އަދި އަހަރުމެން މިޒަމާނުވެސް އުނަސްތަކަށް ހިލިވެގެންނެވެ. އިސްލާމީ އުއްމަތަކީ އިޤުތިޞާދީ ގޮތުން އެންމެ ވަރުގަދަ އުއްމަތެވެ. އެއީ ބިންމަތީގައި އެންމެ ނިކަމެތިވެގެންވާ އުއްމަތްތަކުގެ ސަފުގައި ބަރުދުގައެވެ.

އުއްމަތުގެ ދީން އުއްމަތާއި ވަކިވެ، އަދި ދީނާއިމެދު ފުރުވާލުވެހެޅޭކަށްވާނަމަ ތަނަވަސްކަމާއި ފާގަތިކަމަކީ (އުއްމަތް ކުރިއަރާކަމުގެ) އިތުރުބައެއް ނޫނެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه މިފަދައިން ރިވާކުރެއްވިއިރު، ފަހެ ބައެއް ޞަޙާބީބުންގެ ހަރުދަނާއިގައިވެސް މިފަދައިން ބައެއްފަހަރު ހިފުއެވެ. **އެއީ ޘައުބާނުއްޞަބާއި ކުޅިފައިވާ ކަންތައްތަކޭ:** އުއްމަތުގެ ބާރުގަދަކަމާއި ބަލިކަށިކަން އުއްމަތްތަކާއި ކުޅިފައިވާ މިންގަނޑު އަދި ވަރަށްގިނަ އަސްލުތަކުން އުނިކަމަން ބަލިވެއެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީން މެދުނުގެންގުޅުމާއި ފުރުވާލުވެހެޅޭކަމުގެ ދަރަޖައިގެ ދަރަޖައިގައެވެ. އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ: 'މިސްކީންކުރަންކަން ކަލޭގެފާނު ފެނުނުނަމަ ކަންތައްވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟' **އެބަހީ:** މިހިން މިލުކުވެރި އިންސާނާކުގައި ކަލޭގެފާނު ވާއިރުއެވެ. އުމަރު ބިންގެ ހައްޖާޖުގެ ބާރުގެ ދަރުގައި އިރަބީ ދަޢީރާއި، ތަމީމާއި، އިރާޤާއި، އަދި ޝާމު ކަރާއި، މިޞްރާއި ފާރިސް ކަރަފުސްފައެވެ. އަހަރުމެންގެ ޚަލީފާގައި ގެއިރުމަތިކަމަން ކިޔާ ދިސާބާއި، އަދި އެގޮ އިތުރުކޮށްފައިވާ އެކަށަގެންގެ މިލްކުގައިވެއެވެ. ދެންގަނޑުގައި ވަޒަޢެއްގެންނެވި ހުސްވެރިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: "އާ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! މިފަދައިން ކަންތައް ކުރައްވަނިކޮން މިސްކީންކުރަން ކަލޭގެފާނު ފެނިއްޖެނަމަ ކަންތައްވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟' ދެން އެކަލޭގެފާނު އިޝާރާތްކުރައްވާ ބަޔަކު ފޮނުއްވާ ޖަވާބުދިނެވެ. އެއީ އިމާންކަމުގެ ޒިކުރުކަމާއި ފެނުނުކަމެވެ. އަހަރުމެންނަށް އުއްމަތުގެ ދަރަޖަވެރިކަމުން މުއްޓެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ނަޒާހަތްތެރި ޚުލަފާއެވެ ބިނާކުރެއްވި އުމަރު ބިންއަބްދުލްޢަޒީޒުގެ

ތާރީޚު އިތުރުވެރިން ޤަރާރުކުރިއެވެ. ދިފާޢުތަކާއި، ދުސްތޫރުތަކާއި، ޙުކުމްއިއްޔާ ތާޖީކަމުގެ ޝަރުޢުތަކެއް އެކިކޮޅުން ހަމަޖެއްސަވާ ތަރުތީބުކުރެއްވި އެކަށީގެންނެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާގޮތުގެ ވަރުން ފުރަތަމަ ޤަރުނުގައިވި ޚަލީފާއިންނަން ސުންނަތެއްކަމުގައި އެކަންތައް ހަމަޖެއްސެވިއެވެ. އެކަށީގެން ވިދާޅުވި އުޞޫލުތަކެވެ. **އޭގެއިން ޚަވާރިޖީން:** ދުނިޔާގެ ޝަރީޢަތެއްވެސް އަހަރުމެން ހަމަޖެއްސަންޖެހޭނީ އިސްލާމްދީނަށްވުރެ ދަށުގައިކަމެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އުއްމަތް، ބާރުވެރިކަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވެސް ނަބިއްޔާ ﷺ އަޞްޙާބުން ގެންނެވި ކަންތައްތަކުގައި ހިފަހައްޓަވާދެއްވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އުއްމަތަށްވާނީ ބަލިކަށިވެ، ނިކަމެތިވެގެންނެވެ.

މިއުއްމަތުގެ މަސްލަޙަތާ ނަބިއްޔާ ﷺ އިޖުތިމާޢީކަންތަކާއި މަޞްލަޙަތުގެ ބާބުގައި: އުއްމަތުގެ އަމާންކަމެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ދުރުހުރުމުގެ އަމާންކަންވެއެވެ. ބަލާށް ވަރަށް އަމާންކަން ބަލިކަށިވެ، އަންނަބަދިވަރު ބާރުގަދަވެއެވެ. ސަޙާބީގައި އަދު ދުވަހުގެ އަޙުރެން އައިސްފައިވާއެވެ. اللّٰه ގެ ރަސޫލާ ﷺ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

«...أَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ»[37]

މާނައީ: "...ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް އަމާންކަމެކެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ގޮސްފިއްޔާ (އަވަހާރަވެއްޖެއްޔާ) ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް ވަޢުދުވެވުނު ކަންތައް (**އެބަހީ:** ފިތުނަތަކާއި ހާދިސާތަކެއް) އަންނާނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނީ، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް އަމާންކަމެކެވެ. އަދި

---

37 رواه مسلم: 2531

ބިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން (އަވަހާރަވެ) ގޮސްފިއްޔާ، ބިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ވަޢުދުކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އަންނަހުއްޓެވެ."

ޙަދީޘްގައި ދުޢާތަދުކުރެވިގެންވާ އަހާންކަމަކީ: ޒިޔާދުވުމާއި، ދުކަސްވުމާއި، އަރައިރުންވުމާއި ބައިބައިވުމުން އަހާންވެގެންވުމެވެ. އުއްމަތަށް، އެއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި ދުރުވި ވަރަކަށް، މިތޮސްގުން ބަލިކަށިވެގެންދާނެއެވެ.

- اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ދެއްވިގެންވާ މާތްކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ޙަސަދުކުރުން:

اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އެންމެ ބޮޑަށް ޙަސަދުކުރިވާމީހުންނީ: އެކަލާނގެ އެކަލާނގެފަރާތުން ދެއްވާފައިވާ ޚާއްޞަކަންތައްތަކާއި މާތްކަންތައްތަކަށް ޙަސަދުކުރިވާ މީހުންނެވެ. އެގޮތުން އޭގެ އެންމެ ކުރީގައި އުޅުނީ ޔަހޫދީންނާއި އަދި އެބައިމީހުންނަކީ ޙަސަދަވީ މީހުންނެވެ. މިކަމަށްޓަކައި الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ޤުރުއާނގައި ވަޙީކުރައްވައިފައިވެއެވެ:

﴿أَمْ يَحْسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ...﴾[38]

މާނައީ: "ނުވަތަ، اللهގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން، އެކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ކަންތައްތަކާމެދު އެއުރެން (**އެބަހީ:** ޔަހޫދީން) މީސްތަކުންނަށް ޙަސަދުކުރި ވަނީހެއްޔެވެ؟..."

މިއާޔަތުގައި އެބަޔަކާއިމެދު ޙަސަދުކުރެވިގެންވާ މީހުންނީ: ނަބިއްޔާ ﷺ އެވެ. الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ މީސްތަކުންގެ ނަމުން ނަންދެއްވިއެވެ. **އަދި ޙަސަދުކުރެވި މީހުންނީ:** ޔަހޫދީންނެވެ. އެއީ އެކަކަށްވުރެ ގިނަ ބޮޑުސިފަ އިބްރާހީމްގެ އަރިހުން އައިސްތަރިއާވަރަށްވުރެ ގިނައިންނެވެ. އިބްނު ޖަރީރު އައްޠަބަރީއާއި، އަދި އިބްނު އަބީ ޙާތިމް، އިބްނު އަބީ ނަޖީޙުގެ ކިބައިން، މުޖާހިދު ބިން ޖަބްރުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: މީސްތަކުންގެ މުރާދަކީ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އެވެ. **އަދި ޙަސަދުކުރެވި މީހުންނީ:** ޔަހޫދީންނެވެ. الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުގެ ދެއްވި ކަމަކަށް ޔަހޫދީން ޙަސަދުކުރިއެވެ.[39]

---

38 النساء: 54

39 تفسير الطبري: 154/1، تفسير ابن أبي حاتم: 5465

އަދި އެކަކަށްވުރެ ގިނަ މުފައްސިރުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: ހުރިހާ ނަބިއްޔުންނަށްވުރެ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ މާތްވެގެންވާކަމުގެ ދަލީލު މިއާޔަތުގައިވެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި الله އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާފައިވާ ޚާއްޞަ ކަންތަކާއިމެދު އެބައިމީހުން ބަސަދަވެރިވީއެވެ. އިސްވެދިޔަ ނައްޞުތަކުގައި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އެހެން ހުރިހާ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް މާތްވެގެންވާކަމަށް ދަލީލުކުރުން ފުދިގެންވުމާއި އެކުގައިއެވެ.

- އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޙައްޤުތައް:

ފުރަތަމަ ޙައްޤު: ތަބާވުން

މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށްވާ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޙައްޤުތަކު ތަފާތު ވައްތަރުތަކަށްވެއެވެ. އެގޮތުން އުއްމަތުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ފުރަތަމަ ޙައްޤަކީ: އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވުމެވެ. އަދި އެއީ ލޯބިވާކަމުގެ ދަލީލެވެ. އަދި އެކަމުގެ ފާޅުވެ ބާރުވެގެންވާ ސަބަބެވެ. މިކަމަށްޓަކައި الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى...﴾[40]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ލޯބިވާކަމުގައި ވަނީނަމަ، ދެން، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ!..."

އެބަހީ: މުޙައްމަދުގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ.

﴿...يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ...﴾[41]

މާނައީ: "...އޭރުން، الله ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ..."

ދެން الله ތަޢާލާ އެވަނީ، އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވުން ގުޅުވައިދީފައިވަނީ މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ތަބާވުމެވެ، އެކަލޭގެފާނު ގެންނެވި ކަންތަކަށް ބޭނުންފުޅުކަމުގައި ހުރުމުގައެވެ.

އަދި ތަބާވުމުގެ ސިފަތަކުގެ ތެރޭގައި: އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ބޭނުންކުރުމާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުގައި ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަހީފުޅުތަކުގެ އަޑުމަތިން އަޑު ނުއުފުލުމެވެ. الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

---

[40] آل عمران: 31

[41] آل عمران: 31

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرۡفَعُوٓاْ أَصۡوَٰتَكُمۡ فَوۡقَ صَوۡتِ ٱلنَّبِيِّ وَلَا تَجۡهَرُواْ لَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ كَجَهۡرِ بَعۡضِكُمۡ لِبَعۡضٍ أَن تَحۡبَطَ أَعۡمَٰلُكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ﴾[42]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ނަބިއްޔާގެ އަޑުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޑުތައް ނުހުޅުވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ގަދައަޑުން ވާހަކަދައްކާފަދައިން އެކަކުއަނެކަކާ ގަދައަޑުން ބަސްނުދަންނަވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގިހުއްޓައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލުވެދާނެތީއެވެ."

މިއީ ހަމައެކަނި އަޑުއުފުލުމުގެ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. އަދި އެކަކަށްވުރެ ދިގު ދުވަސްވީއިރުވެސް ބަޔާންކުރެއްވި ފަހަރިން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އަބޫބަކުރުއާއި ޢުމަރު رضي الله عنهما ފަދަ ޞަޙާބީންގެ ބައެއް ބޭބޭކަލުންނާއި ދުރުގައެވެ. އެއީ މައްސަލަތަކެއްގައި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އެދެބޭކަލުން ދެބަސްވެވަޑައިގެން ހިތްދުރުވެއްޖެއެވެ. ދެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނުއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަޖިލީހުގެ މައްޗަށް އަޑުއުސްކުރުމުގެ އިންތިހާއަށް ދީނުން އެއާއިމެދުގައި އިޙްތިރާމުކުރަންވާނެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، އެއާއިއެކު ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ސިއްރުން ދެކޮޅު ބަޔާންކުރާ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއި ވާހަކަދެއްކެވީމެވެ. 'އަޅުގަނޑު ބަދުނަސީބު' ގޮތާ އެހެން ދުޢާކުރެއްވިއެވެ: މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހުގައި އަބޫބަކުރު رضي الله عنه، އަޑު މަޑުކޮށް ހާލު ސިއްރުން ދޭނުވި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އާއި ވާހަކަދައްކަވާތީއެވެ.[43] އެހެނީ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަޑުގެ މައްޗަށް އެކަށީގެންނުވާގޮތް ގަދަކަމުން އަޑު އެކަށީގެންވާ ބޭނުންފުޅުވެއެވެ. އަދި މިކަމަށްޓަކައި، ނަބަވީ ޙުޖުރާތަކުގެ ފުރަގަހުން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ގޮވާ މީހުންނީ

[42] الحجرات: 2

[43] مصنف ابن أبي شيبة: 34435

ނުވިސްނޭ ބައެއްކަމަށް الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ސިފަކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ: الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މަޤާމާއި، މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރަޖައާއި ޝަރަފު އެބައިމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ.

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އީ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަދުއްވުންނާއި ދުޝްމަނުންނަށް ވާންދެން، އަދި ފަހަރުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވާ ކާފިރުންނަށް ވާންދެންވެސް ހިމެނޭގޮތުން އެންމެ ރަޙުމްކުރައްވާ އިންސާނާއެވެ. މިކަމަށްބަލާއި އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

(والله ما شممت طيبا أطيب من رائحة رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولا مسست يدا هي ألين من يد رسول الله صلى الله عليه وسلم.)[44]

ޚާދިމު: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ވަސްދުވަރުވުރެ މީރުވަސްދުވާ ހުވަނދެއް އަޅުގަނޑުނަށް ވަސްނުދުވަމެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަތްތިލަފަތުވުރެ މަޑު އަތެއްގައި އަޅުގަނޑު ނުހިފަމެވެ."

އަދި އަޙްބާބުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަޚްލާޤު އަޚްލާޤް، އެކަލޭގެފާނު ޚާއްޞަ ތަނާ، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލަ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނދުރާގައިހުރެއެވެ. އެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެލައްވާ، އާދޭސް ބައްލަވައި ދަރުމަވަންތަކަމާއި އެނގޭތަކަން ބަދަލެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން (އަޅުގަނޑުމެން) ބަހުންނާއި ބަދަލުނުވެސް ހަރުކަށިވެފައެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ދަރަޖައާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަގާމާއިމެދު ތަޢުޒީމުކުރުމުންނެވެ. އެގޮތުން އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ބުނާ ބަހަކުވެސްމެއެވެ: 'الله ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވި އެކަލާނގެ މުދަލުން އަޅުގަނޑުނަށް ދޭށެވެ! ފަހެ

[44] رواه البخاري: 3561، ومسلم: 2330

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ތިޔަ ދެއްވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުކުން އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަގެ މުދަލުކުންވެސްނޫނެވެ!' ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައެވެ: "ތިޔަ ބުނީ ޔަޤީނަށްތޯ؟ އަދި އެއްފަހަރު ހާޒިރުކުރާށެވެ.' ދެން އޭނާ ބުނެއެވެ: 'ﷲ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވި މުދަލުން އަހުރެންނަށް ދޭށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ތިޔަ ދެއްވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުކުން އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަގެ މުދަލުކުންވެސްނޫނެވެ!' ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އިސްތުރުއްދަވާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: ''އޭނާ އެބުނީ ޞައްޙަކެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މުދަލެއްނޫނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަގެ މުދަލެއްވެސްނޫނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް ދޭށެވެ.'[45]

މިކަމުގައި، މުސްލިމުންގެ މުޖުތަމަޢުން ކަމަކާއި ހަވާލުވާ ކޮންމެ ބާކިވެއް އަދި ސުލްޠާނަކަށް އިބްރަތްވެއެވެ. މުސްލިމުންގެ މުޅި އެއްވެސް މިހަކަން، އެބައިމީހުންގެ ބައްޕައިންނަށް، އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށްވެސް މިލްކުވެގެންވެއެވެ. އެހެންކަމަކު އެއީ މުސްލިމުންގެ މިލްކެކެވެ. ﷲ ބައްޔަ ވަޒަރުކަ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތަރުބިއްޔަތުން އެކަލާނގެ އިޙްސާނުކުރައްވާ މިހަކަށް ދެއްވައެވެ. ހަމައެފަދައިން ބާއްޕަ މިސްކީނުން ފަހަރުގައި، އިޖުމާލީއަކަށް ނުވަތަ އިސްލާމީދީނާ މިހާރު ސިޔާސީނަން އެބައިމީހުންގެ ބައެއް ބައްދަލުވެފައި ހަރުކަށިގޮތުންނެވެ. ދެން ދުވަހު އަޅައިން ވާޖިބުވެގެންވެސް އެބައިމީހުންގެ ބައްދަލުވުމުގައި އެބައިމީހުންނަށް ދޭކަށްވީޒައި އިސްލާމީ ފުރިހަމަކަމެވެ. އަދި ދުނިޔަވީބަދަލުން އެބައިމީހުންނަށް ކުރިމަތިވެފައިވާ ދަތިއުނދަގޫތަކާއި ހުރަސްތަކެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދުނިޔަވީގެ ކަންތައްތަކާއި ޙުކުމްކުރައްވާ އެކަމުގައިވެސް އެބައިމީހުންނަށްދެވުނު ކަމުގެ ޙައްޤެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙައްޤުތަކަށް ފުރިހަމައެޅުމެވެ. މިކަމަކީ ﷲ ގެ

---

[45] رواه البخاري: 6088 ومسلم: 1057، وأبو داود: 4775

ރަސޫލާ ﷺ، ޖާހިލު މީހާއި ގޮތުދޫކޮށް މީހާ [illegible] ވަޅުކުރައްވައެވެ. [illegible] ތީ ހިލްމުކަމުގެ އަމަލުތަކެއް ޙަދީޘްތަކުން ... އﷲ ގެ [illegible] [illegible] [illegible] ތީ ހިލްމުވެރިކަމުގެ އެކަށީގެންވާ މިސާލުތަކެއް ތިޔައިން އަޅުގަނޑުމެން ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.

ޞަޙީޙުގައި އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން، އަދި އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން އައިސްފައިވެއެވެ: އަޢުރާބީއަކު އﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް، މިސްކިތުގައި ހިސާބަކަށް ކުޑަކަމުދިޔައެވެ. ދެން ޞަޙާބީން އޭނާއަށް އެކަން މަނާކޮށް އިންކާރުކުރުން ބޭނުންވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަޞީޙަތްކުރެއްވިއެވެ: 'އޭނާ އެކަން ކެނޑިނުލާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ނުކަނޑުވާލާށެވެ.' ދެން އޭނާގެ ހާޖަތް ނިންމިހިނދު އﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އޭނާއަށް ނަޞީޙަތްކުރެއްވިއެވެ: 'ހަމަކަށަވަރުން މިމިސްކިތްތައް ބިނާކުރެވިގެންވާކަން ކަށަވަރީ، އﷲ ޛިކުރުކުރުމަށާއި، ނަމާދުކުރުމަށެވެ. އަދި ޤިރާޢަތަށް މިމިސްކިތްތައް ބިނާކުރެވިފައިވެއެވެ.' އެހިނދު އެއަޢުރާބީ ބުންޏެވެ: 'އޭ އަޅުގެ ވެރި އﷲ އެވެ! އަހަރެންނާއި މުޙައްމަދުގެ ރަޙްމަތްލައްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރުމެންނާއި އެކުގައި އެހެން މީހަކަށް ރަޙްމަތްނުލައްވާނދޭވެ.' އެހިނދު ނަބިއްޔާ ﷺ ނަޞީޙަތްކުރެއްވިއެވެ: 'ތިބާ ތިޔަ [illegible] ހަނިކޮށްލީ ފުޅާވާ ރަޙްމަތެއް [illegible].'[46]

މިއީ އެންމެ މާތްވެގެންވާ، އެންމެ ޖާހިލުވެގެންވާ ބަދަވީ ކުޑަކަމުދިޔަހިނދު ކަންތައްކުރެއްވިގޮތެވެ. އެއީ މިސްކިތެއްކަމެވެ. އަދި މަސްޖިދުލް ޙަރާމަށްފަހުގައި އެންމެ މާތް ޝަރަފުވެރިވެގެންވާ ތަނަކީ: އﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ މިސްކިތެވެ. އެއަޢުރާބީ އެކަމުގައި އޭނާއަށް މުޢާމަލާތްކުރެއްވިއެވެ. އެހެނީ އޭނާ އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ހާލުގައިއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި [illegible] [illegible] [illegible]

46 رواه البخاري: 6010، 6025، ومسلم: 285

މާތްވެގެންވިނަމަވެސް މީސްތަކުންނާއިމެދު މަޑުމައިތިރިކޮށް ކަންތައްކުރުން ހުއްޓެވެ. މީސްތަކުން ބައްޔެއް ޚިދުމަތް އެދިފިނަމަ މީސްތަކުންނާއިމެދު މަޑުމައިތިރިވުންހުއްޓެވެ. އެބައިމީހުން މަޤާމާއިމެދު ޤަހުރުވެގެންވާނަމަ، ނުވަތަ އެތަނެއްގެ ބަރަކާތާއި މާތްކަން ދަސްގެންނެވިނަމަވެސްމެއެވެ. އެގޮތުން ޢަޖުރާތީން ހައެވެ. އަދި ސަބަރާތަކާއި، ހުސްބިންތަކާއި، މަގުތަކާއި، ގޮޅިތަކާއި، އަދި މަތިވެރިކުރާތަކާ ތަންތަނާއި ޖާއްމުންގެ ސަރަހައްދުތަކާއެވެސް އެބައިމީހުން ވަކިންކުރައްވެ. އެގޮތުން މީސްކިތްތަކުގެ ނަންތަކާ ތަންތަނެއް އެބައިމީހުން ނުނަގައެވެ. اللهُ ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަންނާއިމެދު މަޑުމައިތިރިވެ ވަޒީގެންނެވީ މިކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އަންނާއަށް އެކަން ބަރަކާތްތެރިވެއެވެ.

ނަބިއްޔާ ﷺ އެއްވެސް މީހާއިމެދު ވަކިއަތުކަންޓަކާ ހުރިކަން ކަންތައްނުކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ގޮތިވާގެ މީހުންނާއިމެދުވެސް ހުއްޓެވެ.

ގޮތިވާގެ މީހުންނަށް ދަރުދަރުން، އެއްމަތީގައި އެކަލޭގެފާނު ހަދުރުވެރިކަން ފާއިތުކުރައްވައެވެ. ދިޔާ ބާރީރުކުރައްވައިނުދެވެސް އެހެން ފުރަތަމަ އެކަލޭގެފާނު ބާރީރުކުރައްވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދުބާބާދުރެ އަތުރައްޗާސްގެ ދިޔާއެވެ. އަދި ޤާހިރުއްޙައްމުގެ ރާ (ޤަތުރުތަކުގެ ކައްފާރާތާއި ބަދަލުހިފުމާއި ހިދުއަތަ) ބާރީރުކުރައްވައިނުދެ، އެހެން ފުރަތަމަ އެކަލޭގެފާނު ބާރީރުކުރައްވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ތިމާގެ ބައެއްކަމުގައިވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދުބާބާގެ ދަރިއެއްކަމުގައިވާ ރަބީޢާ ބިންހާ ހާރިޘުގެ ލޭއެވެ. އަދި ބައްދަލުތަކާއި ބައްދުމަތް ފާއިތުކުރުމާއިމެދު މީސްތަކުން ހަރުކަށިކަން އިސްތިޢުމާލުކުރުމާ އަދި މީސްތަކުން އެކަމުގައި ހަމަހަމަވެގެންވާކަމަށް އަންގަވަން ބޭނުންވުމުގެ ބަދިޤުކުރައްވައެވެ:

(... إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمِ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمِ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا»[47]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިންވި މީސްތަކުން ހަލާކުވެގެންދިޔަކަން ކަށަވަރީ: އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ޝަރަފުވެރިމީހާ ވައްކަންކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުން އޭނާ ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ބަލިކަށި ނިކަމެތިމީހާ ވައްކަންކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން ޙައްދު ޤާއިމުކުރެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެފަރާތެއްގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދެއްވާ ވިދާޅުވަމެވެ! މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ދަރި ފާޠިމާ ވައްކަންކުރިނަމަވެސް، ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ އަތްކަނޑުއްވާހުށީމެވެ."

ދުރާއި ގާތް އެންމެންގެ މައްޗަށް اللهގެ ޙުކުމްތައް ޤާއިމުކުރަންޖެހޭކަން އެބަސްފުޅުގައި އިޝާރާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم، އެކަލޭގެފާނުގެ ވަރަށްގާތްވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭބޭކަލުންނާއި، ދަރިކަނބަލުންނާއި ގާތްތިމާގެމީހުންގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެއްވިކަން ކަށަވަރީ އެއަށްވުރެ ދުރުވެގެންވާ މީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ މައްޗަށް ޙައްދު ޤާއިމުކުރައްވާނަމަ ދެންފަހެ ދުރުވެގެންވާމީހުން އެކަމަށް ތަބާވެ ކިޔަމަންވުން މާކައިރިވެގެންވެއެވެ.

މިކަމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ:

(... يَا فَاطِمَةُ، سَلِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا .)[48]

[47] رواه البخاري: 4304، ومسلم: 1688

[48] رواه البخاري: 2753، ومسلم: 206

މާނައީ: "...އޭ ހާދިމާއެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުން ކަމަނާ ބޭނުންވާ އެއްޗެއް އެދޭށެވެ. اللهގެ ރަސޫލުމިން އެއްވެސްކަމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކަމަނާގެ ކިބައިން ފުއްދަވާނުދެވޭނެއެވެ."

- ދެވަނަ ރައްދު: އެކަލޭގެފާނަށް އިޙްތިރާމްކުރުން މަތިވެރިކުރުން ވާޖިބުކުރުން:

ޒާތުގެ ދެބަސްވާހިނދު މީސްތަކުން އެކަމަކަށް އެނބުރި ރުޖޫޢަވާންޖެހޭނީކަމަށް الله ފަރުޟުކުރައްވާފައިވާ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅަށްވެސް އެކަލާނގެ ހުކުމްކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. ހަމައެފަދައިން އާޚިރަތައި ދުނިޔެއާއި ކަންތަކުގައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ގޮތްވެސްވަނީ އެކަލާނގެ ހުކުމުގެ ތެރެއިންނެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ހަރަކާތްތެރި ބުނަމާއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺގެ އެންމެ ބޮޑެތި ރައްދުތަކުގެ ތެރޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް ވާޖިބުކުރުމާ އިޙްތިރާމްކުރުންވެއެވެ. ފަހެ ރައްބުގެ ޝަޢާއިރުތައް މަތިވެރިކުރުމީ ހިތުގެ ތަޤްވާވެރިކަމުގެ ތެރޭގައިވާ ކަމެއްކަމުގައި الله ބަޔާނަ ވަޙީއުގަ ހާމަކުރައްވާފައިވާނަމަ ދެންފަހެ އެޝަޢާއިރުތަކާއިގެން ވަޤެއިގެންނެވި، އަދި ތަޢުޒީމްކުރުމައި އަޙްކާމުގެ ފަރުޟުތަކަށް ހިމާޔަތްކަމެއް އެޝަރީޢަތަށް ގެންނެވި ކަލޭގެފާނާއިމެދު ކަންތައްތަކުން ހުރިހާ ކަންތައްތަކުން ކަމަކަށްވުރެ ހިތްކަރުދަނާކަން ހުއްޓުވާ!؟ ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތައް (އެބަހީ: ރަސޫލާ ﷺ އަށް މަތިވެރިކަން ދެއްވުން) ވަނީ ހިތުގެ އެންމެ ބޮޑެތި ތަޤްވާވެރިކަމުގެ ތެރޭގައެވެ. ނަބިއްޔާގެ މަޤާމުގެ މަތިވެރިކަން ހަމައެކަނި ނޫނީ އެހެން ޝަރަފެއްވެސް -އެއީ ހުރިހާކަމެއްގެ ވާހަކައިން ވާޖިބެއް- އެފަދައިން ހެއްދެވުމަށް މީހާއަށް الله ބޭނުން ކުރައްވާފައިވާ އިސްލާމްދީނާ ވައްޓައިލާ ބަސްތައް އިލްމަށްއެއްވާ ބަޔާނުގެ އެކަމަކަށް ފުދިގެންވެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންނަށް އިހްސާސްވެސް ނުވާހާ ބޮޑު އިބައިލީހުންގެ ރަމަޒުތައް ބާރިތަކާ ޖަސޭހަތާރަކުގެ މައްސަލަ. އަސްލަކީ ޖެހޭ ބޮޑެތި ފާފައިމަކުން އެކަމުގެ ސަބަބުން ފައްޓަވާ ރައްޔިތުއްކަމުގައި އެކަސްދޮކަމަށް. އަދި ހަމައެކަހާ ކާފިރުވުމުގެ

ދަރަޖައަށްވެސް އެހެން ގޮވާލާނެއެވެ. އެސިގެންނާ ބާރު ނުވަތަ އެސިގެންނާ ބާރުވިޔަސް

الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ހަޟްރަތުގައި ގޮތްދޫކޮށް ކުޑައިވީސް ބަސްބުނާ މީހާ، ފަހެ އެކަމަކީ

ޢަމަލުތައް ބާޠިލުވެދާނެ ކަންތަކެވެ. އޭގެ ބާވަތުގެ ކަމެއް ކުރުމުން ކުފުރާ ހިސާބަށް

ދެވިދާނެއެވެ. އެކަމަކު އެއީ ޙަރާމްކަމެއް ކަމުގައި ނޭނގި ވެސް ކުރެވިދާނެއެވެ. الله

ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿...وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾[49]

މާނައީ: "...(އަދި) ތިޔަބައިމީހުން ނޭނގިތިއްބައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް

ބާޠިލުވެދާނެއެވެ."

އެބަހީ: ތިޔަބައިމީހުން އެކަމުގެ ނުރައްކާ ނޭނގި ހުއްޓައެވެ. މިކަމަށް ދަލީލު

ދައްކުވާ ޙަދީޘެއް: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ގޮވުމުގައި މިފަދަ - ނަމަކުން

ގޮވުމުގެ އިތުރަށް ޢަދަބުވެރިކަމާ ނުލައި ގޮވުމަކީ - އެއީ އަޅުގަނޑު ޢަމަލުތައް

ބާޠިލުވެދާނެ ކަންތަކުގެ ތެރެއިން، ފަހެ އެއީ ކުފުރުގެ ދަރަޖައަށް ވެސް އެއްވެދާނެ

ކަމެއްކަމަށެވެ.

ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހުރުމަތް، އިޙްތިރާމާއި ޤަދަރު ވެސް ދެކުމަކީ ހުރުމަތްތެރިވުމެއް

ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ޒާތު ޝަރީފަށް ވަރަށް އިޙްތިރާމްކުރުން

ހުރުމަތްތެރިވުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ސަލަވާތް ވާޖިބުވާ

އަދި ވަޙީވާ ޝަރީޢަތަށް، ސުންނަތަށް ސަލާމީ ހުރުމަތް އިޙްތިރާމްކުރުން

ތަބާވެގެން ތަޢުޒީމް ކުރުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ފަހެ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދަރިކަލުން

ޤަދަރުވެރި ޢަހުދުތަކުގެ ހުރުމަތް ސަލާމަތްކުރުން ވާޖިބުކަމެކެވެ. ފަހެ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ މަޤާމު ބޮޑުކަމުގައި

[49] الحجرات:2

ކިތަންމެ ކުޑަ ބައިބަދަލުކުރުމަކުން ނުވަތަ ގޮތުކިޔާ ވައްތަރުޖެއްސުމަކުން ބީރައްޓެހިވިޔާ، ނުވަތަ އެއްވެސް ވައްތަރެއްގެ އަނިޔާވެރިވުމަކުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަބުރުވެރިކަން އަޅައިގަންނައްޖެހިވިޔާ ވެސް މުސްލިމް އިތުރުވެރިންގެ އިއްތިބާޢުވުން އޭނާ ކާފަރުވެގެންވާކަން ކަނޑައެޅި ޙަޤީޤަތްތާއިއުކާ އޭނާ ޤަބޫލުކުރުން ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. އެއީ اللهގެ ދީނަށްކުރާއިރުކަ އަދި އެކަލާނގެ ބަޔާން އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

- ތިންވަނަ ހައްގު: އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވުމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅަށް އިތާޢަތްތެރިވުން:

މުއުމިނުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ އެންމެ ބޮޑު ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި: الله ތަޢާލާ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ދީނުގެ މައްޗަށް ނިޔާއް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަ، އުއްމަތުގެ މައްޗަށް އުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާއަށް ތަބާވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ މަގުފުރާއިރުކަމަކި، އެބައިމީހުންނަށް ވަކި ޢަޒާބެއް ލިބިގެން ނުވާނެކަމަށެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް އިސްވެއަރާދިއުން، އީމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަން الله ހައްޗަ ވަޙީކުރަ ނަޞޭހަތްތެރިވެއްވެވެ. މުޖާހިދު ބުނެ ޖަބުރު ވިދާޅުވިއެވެ: 'އުބާރު: اللهގެ ރަސޫލާ އެއްކޮށް ހަދީޘް ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން އަމިއްލަގަން ތިމަންނަބަޔަކުން ނުނިންމަވާކަށެވެ.[50] އެހެންވެ އީމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަން އަމުރުކުރައްވާ الله ވިދާޅުވިއެވެ:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ...﴾[51]

50 رواه البخاري: 4474

51 الأنفال: 24

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދިރުންދޭ ކަމަކަށް ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގޮވައިލެއްވުމުން، اللّٰه އަށާއި، ރަސޫލާއަށް ތިޔަބައިމީހުން އިޖާބަ ދެއްވާށެވެ!..."

އަދި އަލްބުޚާރީ، އެކަލޭގެފާނުގެ ބުޚާރީގެ ޞަޙީޙުން، އަބޫސަޢީދު ބުނު މުޢައްލާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘްގައި އައިސްފައިވެއެވެ: "އުބައްދު ބޮން ކަމުދު ނަމާދަކަން ހުންނަވަނިކޮށް اللّٰه ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އެކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'ތިބާ ނައީ ކީއްވެހެއްޔެވެ؟' ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ اللّٰه ގެ ރަސޫލާއެވެ! އަޅުގަނޑު ހުރީ ނަމާދުކުރަމުންނެވެ.' ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'اللّٰه ތަޢާލާ ވިދާޅުން ވަޙީކުރައްވާފައިނުވޭތޯ؟ "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދިރުންދޭ ކަމަކަށް ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގޮވައިލެއްވުމުން، اللّٰه އަށާއި، ރަސޫލާއަށް ތިޔަބައިމީހުން އިޖާބަ ދެއްވާށެވެ!..."

ފައިދާ: ބައްދަރުބަކައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދިރުންދެނިވި ކަންތަކަށް ގޮވައިލެއްވިނަމައެވެ. އަދި ބުނުއްވެވެ: 'ދެކެއާދޭހެވެ.' އަދި ބުނުއްވެވެ: 'އިސްތިޖާބުދެއްވާށެވެ.' ޙަޔާ އިންސާނީ ދަރިވަރުސްޓާގަން އެކަންތަކުގެން ނިޢްމަތްތަކަށް ޖީވެހިވި ބަޔާނީ ބަޔާނާ اللّٰه ދެއްކަ ވަޙީއަށް ދެންނެވިއެވެ. އެއީ اللّٰه ތަޢާލާ އެއްކަލައުވަނަތަކުރާއި، އަދި ޙައްޤުވެރިންނާ ގުޅޭގޮތުން ދީނެވެ. އަދި މިއްލަތުގެ ފުރަތަމަ اللّٰه ގެ ވަޙީއްގެ ގޮތެވެ. اللّٰه ގެ ބަޔާނުގައި އެކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ:

﴿قُلْ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ٥٨﴾[52]

[52] يونس: 58

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! اللهގެ ޤަސްތަވަންތަކަމަ ކަމާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާމެދުންނެވެ. (**އުބައީ:** އިސްތިއްފާރާ ދުންޔާސަންބަކައި) ފަހެ، އެއުރެން އުޒުރުނުދައްކާށެވެ! އެއުރެން (ދީނުއްތުމުގެ) އީމާންކަމަށްފަހު، އެކަން ކުފުރުކަން ބޭނުވެ."

الله ބައްޓަ ވަޙްޔުގެ ތަސްބީހަވަންތަކަމާ އިސްތިއްފާރުނުވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދުންޔާނުވެ. ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ވިޔަސް اللهގެ ބަހުސްކުރުން މިއުޅުމަށްވާ ރަސޫލާގެ އަދި ދީނުގެދަކުރުމަށް. އެހެންވީ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އިސްތިޤާމަތުގާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދިޔާޔުގެ ނަންގަނޑާހިނދު އަޅުނުއްފުލުމި އަވާރަގުމަންފުރުގައިމިޙަށް- އިމާންކަމުގެ ބަޔާމީސަކަށް ޝަރީޢަތާ ކަމުކާވެ. އަދި އެކަލާނގެއޮފީ ހިސަބުކާގެ ބަޔާލާފާޅުކަމުގެ ޝަރީޢަތުންނެވެ. **އުބައީ:** ހިސަބުކާގައި ބަޔާލާފާޅުކަން ވުޒޫދުލާގެ ނިޒާމުކަމުގެ ބަޔާމީސަކަށެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގަނޑު ފާޅުކަމާ، ނުވަތަ އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަދިޔާޔުގެއްޖެން އެދިގެންނަވާރުގެ ފުރައްސާރަކޮށްފިނަމަ ފަހަރު އެމީހަކު ކާފަރުވެ އިސްތިއްފާރުގެ މިއްޔަތުން ނިކުމެއްޖެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ މީނިވަނީ އެކަލާނގެއިދީ ހަރާމެވެ ނުކުތެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ކާފަރުވުމަށްވާ ބަސްބުނުން ވާހަކަދައްކައިފިމާ ކާފަރުވުމަށްވާކަމަށް الله ބައްޓަ ވަޙްޔު ބަޔާންކޮށްދެއްވާވެ. އަދި **އެކަލާނގެ:** اللهގެ ބަސްފުޅަކުން ފުރައްސާރަކޮށްވެ.
الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدۡ قَالُواْ كَلِمَةَ ٱلۡكُفۡرِ... ﴾[53]

---

[53] التوبة: 74

ވާނަމާ: "އެއުރެން (ބޮނި ނުބައި ބަސްތައް) ނުބުނާކަމަށް، الله ގަންދީ އެއުރެން ހުވާކުރެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ކުފުރުގެ ބަސް އެއުރެން ބުނެފައިވެއެވެ..."

މިބަސްގައި ކުފުރުގެ ކަލިމައަކީ: الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް މަލާމާތްކޮށް ފުރައްސާރަކުރުމެވެ. އިބްނު ޖަރީރު އައްޠަބަރީއާއި، އިބްނު އަބީ ހާތިމު، ހިޝާމު ބިން ޢުރްވާގެ އަރިހުން، އެކަކާގެ ފުރުގެ ބައްޕަގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. الله ޖައްލަ ވަޢަޢްލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: 'ކުފުރުގެ ކަލިމަ' އާއިމެދު ވިދާޅުވިއެވެ: މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ މިހުން ބޮނި މީހާއިމެދުގައެވެ: 'الله ގެ ރަސޫލާ އެކަލޭގެފާނާއިމެދުން ވަޙީއެއްވެސް ކަޝްފުކަރީ ރައްދުކަމުގައިވާނަމަ ހުރި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންވެސް ހިމާރަށްވުރެ ބޮޑެތި މަގުފުރުރިގެންނެވެ.' ދެން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އޭނާއަށް ގޮވާލައްވާ ޚަބަރުފުޅުކުރައްވައިފައެވެ: 'ތިޔާ މިވެނި އެވެނި ބަހެއް ބުނީމުހެއްތޯ؟' ދެން އެވެނި މިވެނި ބަހެއް ނުބުނާކަމަށް އޭނާ الله ގަންދީ ހުވާކުރިއެވެ. ދެން الله ޖައްލަ ވަޢަޢްލާ އެއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.'[54]

މިވާހަކަގައި: މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ރަސޫލާއަށް ބަދުބަސްބުނާ މީހާ، ނުވަތަ ފުރައްސާރަކުރުމުގެ ކަމަކަށް އަރައިގަންނަމީހުންނީ އެކަށޭނަގެ އެންމެ އަވަހަށް ރުޖޫޢަވެ އިޢުތިރާފުވެހުންނަކުމުގައި އިސްތިޣްފާރުގެންނަވައެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުން ހުވާއިގަންނަނީ ދުރިއަށެވެ. އަދި ބޭނުންވަނީ ޝަރުވަތެވެ. އަދި އުޒުރުތައް ނުވަތަ ބަހުވެރިކަމެއް ފާދުވެއްޖެނަމަ އުޝަރުވަތެކަން ރައްކާތެރިވެ ދުވިހުރުމުގެ ގޮތުން އެބައިމީހުން ކުރިން ފާފުކުރި ކަންތައްތަކަށް އިނބުރިދެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބާރަށްތައްކާއި ދަނޑިވަޅުތަކުގައި އެކަންތައް ސިއްރުކަން ވަނަހަރާކުރާ ބައެއްކަމުގައި އެބައިމީހުންވެއެވެ.

[54] تفسير الطبري: 569/11، وتفسير ابن أبي حاتم:

- اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ފުރަތަމަ ސަލަވާތް ކިޔުއްވީ އެކަލޭގެފާނަށް ކާކުތޯ ޖަވާބު:

ދުނިޔެއަށް މަލާއިކަތުން ޖިބްރީލުގެ ބަހުތަކުން އަދި ފުރަތަމަ ސަލަވާތުގެ އެއްވެސް ތަރަޖަމާއެއް ކަމުގައި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ފުރަތަމަ ސަލަވާތްކިޔުއްވީ، ފަހު އެކަމަކީ ކުރެއްވުމުގެކުރިން، އަދި އެކަމުގައި މިހާ ފަރުވާކުޅަދާނަކަން އިސްލާމްދީނުގައިވެއެވެ. އަދި ހިތްހަމަ، އެއަށްވުރެވެސް އެކަށީގެންވާކަމަށް ނުބައިވެގެންވާކަމަށް އަންގަވައިދިނީ ނަބިއްޔާއެއްގެ އަނބިކަނބަލުންގެ އަޅުގަނޑު އަރައިގަތުމަށް ކިޔުއްވުމުގެ ވާހަކަ - އެކަނބަލުންގެ ސަލަވާތް ކިޔުއްވުމަށް އިއްވައިލެއްވީ - ފަހު އަށާ اللهއަށް ސަލަވާތްކިޔުއްވި ދުނިޔެގެ ރަސޫލާއަށް ނަބިއްޔާއެއްގެ މިހެން ހަދިޔާ ތަރަޖަމާގައިވެއެވެ. އެހެން ނަބިއްޔުންގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ސަލަވާތް ކިޔުއްވުމަށް އިއްވައިލެއްވީ ހާދަ އަރުރަށް (ޢިބާދާއި ޝަރީޢަތުގެ ތަރުތީބު އަޅުވާ) ކިޔުއްވިއިރު، ފަހު އެކަލުން ޝަރީޢަތުގެ ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ވެރިކަމެ ތަރުތީބުކުރުމުން ބޭރުވެގެން ހުރިމަން ނަބިއްޔާ އިބްރާހީމްގެ ޢިބާދަތް ކުރެއްވުމުގެ ފަރާތުން ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި އެއީ 'ތަރުތީބު' ގެ ވަރަށްބޮޑު ތަރުތީބެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ބިރާހާ، އެކަލާނގެ ބައެއް ނަބީބިޔަކުންގެ އަނބިން ކިޔުއްވިގެން ތަރުތީބުކުރުމުގެ އެއަށްހަރުކަތްދިނުން ޝަރީޢަތް ހުރިހާއެއްކަމަކު އެހެންހަރުތަކުން ބަލައި ކަނޑައެޅުން އަރައިގަތުމަށް. އެކަލާނގެ މިންވަރުކުރައްވައެވެ. މިކަމަށް ބައި ނަބިއްޔުންގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ގެ އަރުރަށް ކިޔުއްވާ އަރައިގަތުމަށް، ކިޔުއްވިގެންވާ މިހެނެވެ. އެއީ އެކަނބަލުންގެ ހާގެ ދަރުގައި ކިޔުއްވުމަށް އިއްވައިލެއްވީ ދުނިޔެ، ފުރިހަމަކަމުގެ ބަލަހައްޓަވައިދޭ، ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުންގެ އަރުރަށްވުރެ އަރައިގަތުމުގެ ކަމަށްވާނެ ހިތިކަމުގެ ހަމަތަކެއްވެ!؟

اللهގެ ރަސޫލާއަށް ބަދުބަސްބުނުމީ މިހާ ނުވަތަ އުނަގަޅާފަދަ މަލާމާތެކަން ވައްތަރުޖެއްސުމުގެ ގޮތުން ފާޑުކިޔައިދިނުމާ ނުވަތަ ފުރައްސާރަކޮށްދިނުމާ ނުވަތަ އެއްވެސް ޢިބާރާތަކުން ކުޑަކުރުމާ ބަސްބުނުމާ، ނުވަތަ ކުޑަކުރުމާ ދަރަޖަކަނޑުވާލަން ދަރަޖަވެއްޓުމަކަށް އަޑުން އިސްތިހްޒާކުރުމާ، ފަދަ މިކަންކަމީ މިއްލަތުން ބޭރުކޮށްލާ ކުފުރުކަމަށް އިޖުމާޢުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވެއެވެ. އަދި އުނަކަނޑުވާ ދީނަ ބޭކަލުން އުނަކަމަށް އިޖުމާޢު ގެންނަވައެވެ. އިސްހާޤު ބިން ރާހަވައިހިއާއި، އިބްނު ހަބީބް ބަޢްޟުމާލިކީއާއި، އިބްނު ކުންތުރުފަދަ އިޖުމާޢުވެރިންގެ ޖަމާޢަތެއް އިޖުމާޢު ގެންނަވައެވެ. އަދި އުބޫބަކުރުގެ ކުރިން އަލްޤާޟީ ޢިޔާޟުވެސް ނަޤުލުކުރައްވައެވެ. އަދި އުނަކަމުގެ އިސްލާމީ ޙުކުމް އިމާމުވެރި ބޭކަލުންނެވެ.

اللهގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކޮށްފި މީހާގެ ޙައްޤުގައި ތައުބާވުމަށް ބުނުމަކާނުލައި އިޖުމާޢުވެރިން އިއްތިފާޤުވީއެވެ. އުބޭކަލުން ޚިލާފުވީކަން ކަނަވައި ތައުބާވުމަށް ބުނުމާއެކު ދިޔައީއެވެ. އެޔާތެން އެއީކަން ތައުބާވުމަށް ބުނުވަތައި ނުވަތަ ތައުބާވުމަށް ބުނުމެއްނެތި ޤަތުލުކުރެވޭނީތޯއެވެ؟

އިޖުމާޢުވެރިންގެ ދީނަ ބޭކަލުން -އަދި އެއީ ސަޙާބުންގެ ފަހުން ބޭކަލުންގެ ބަސްފުޅުވެސްމެއެވެ- ދެކެވަޑައިގެންނެވީ އައްޔާރު ތައުބާކުރުމަށްފަހު ބުނުމެއްނުވާނެކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ ތައުބާވުމަށް ބުނުމެއްނުކުރެވޭނެކަމެވެ. މިގޮތަށް ޖަމާޢަތުގެ އިޖުމާޢުވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މިއީ އިމާމް މާލިކުއާއި، އިމާމު އަޙްމަދުއާއި، އިމާމު އަބޫޙަނީފާއާއި، އިސްޙާޤު ބިން ރާހަވައިހިއާއި، އަދި އިސްލާމްދީނުގެ އިމާމުންގެ ބަސްފުޅެވެ. އަދި އެއީ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުންގެ ޤަވުލުފުޅެވެ. އަދި ޙަޤީޤަތުގައި މަޝްހޫރުވީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނީ ޢިބާރާތަކުން ބައިވެރިވެއެވެ. އެއީ اللهގެ ދީނަށް ފުރައްސާރަކުރާ މީހާގެ ބާރުވެރިކަން އަދި ޙަސަދަތަކެއްގެ ދަނެތެވެ.

އަދި އޭނާއަށް ތަޢުޡީމުކުރަން ބުނެވޭނެކަމުގާއި، އަދި އޭނާ ތަޢުޡީމު ކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމަށް އޭނާގެ ހިތައިން ކަށަވަރުކޮށްދިނުން ޤަބޫލުކުރުމުގެ ޒިންމާދާރުކަމާއި އޭނާއަށް ލާޒިމުކަމަކު އުފުލާބޭނުންކުރުމަށް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަކީ ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. އެކަމަށް އުފުލާބޭނުންތަކާއި ޤަބޫލުކުރުން ހިތްވަރުދިނުމާއި އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ އޭނާ ތަޢުޡީމުކުރުމުގެ ފަރުވާތަކުގެ ކުރުމަށް މަސްއޫލިއްޔަތު ދެވިގެންވާ ކަމެކެވެ.

އެކަމުގައި ތަޢުޡީމުކުރަން ބުނެފައިވާ ކަމެއް ހިތުގައިވާ ބޭނުންކުރުމެވެ. އެއީ އަހުލު ބައިތުގެ ބަޔާނެވެ. އަދި އޭނާގެ އަހުލުބައިތުގެ ތަރިކަ ބައިތުން ބައިވެރިވާ ރަސޫލުއްލާހެވެ. އަދި އަހުލު ބައިތުގެ ހިތައިން އަސްލު ރަސޫލުﷲގެ އިޙްތިރާމްކުރުމާއި ޝަރީޢަތުގެ ބާރުވެރިކަމެވެ. އެއީ ތަޢުޡީމުކުރުން ބައިވެރިވާ ހިތްވަރުދިނުމެވެ.

- اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ފުރައްސާރަކޮށްފިމީހާގެ މައްސަލަ ޙައްދު ޤާއިމުކުރުން މިލްކުވެގެންވާ ފަރާތް:

ދަންނަވާ، އުމީރުއްގެ ކިބައިން اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ފުރައްސާރަކުރުން ފާޅުވެއްޖެމީހާގެ މައްސަލަ ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދު ޤާއިމުކުރުން މިލްކުވެގެންވަނީ ކާކަށްހެއްޔެވެ؟

އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: ދެބާވަތަކަށް ބެހިގެންދާގޮތުން މިމައްސަލަ ނުވެއެވެ:

ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ: އުމީރުއްގެ ފުރުން ބަޔާންވާ ފާޅުވެގެންވާ ފުރައްސާރަކުރުން ފާޅުވެއްޖެމީހާ، ވަކި އާންމު ޝަރީޢަތުގެ ޙައްދު ވަޑައިގެން ހިންގުމަކީ ޤާއިމުކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާ ގޮތަކީ އިތުރުވުރެން އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ސުލްޠާނުގެ ބާރުގެ ދަށުގައެވެ. މިއީ ކަނޑައެޅިގެން ހުރި ދީނީ ގޮތުގެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރާ ބަޔަކު (ތަޢުލީމީ ބޭނުންތަކަށް ދެކޮޅު ހަދާ ކަމަކަށް ވެސް) އާންމު ތަޢުލީމީ ކަންކަމުގައި ޤާނޫނީ ޢަދަދުތަކުގެ ގޮތުގައި ޝަރުޢީ ޙުކުމް ޤާއިމު ކުރުމަކީ އާންމު ކިބައިން ކުރިއަށްގެންދާނެކަމެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަތީގައި ޙުކުމަށް ކަނޑައެޅިފައެވެ.

ދެވަނަ ބާވަތަކީ: اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ފުރައްސާރަކޮށްފި މީހާ ތަޢުލީމުދެނީ މުސްލިމުންގެ އަމިއްލަ އަމިއްލަ އަތުން އިބާދަތް ކުރުން، އަދި ވަކިވަކިން އަމިއްލަ ޙައްޤުވެރިޔާ، ދައުލަތެއް: އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: އާންމު ޝަރުޢީ ޙުކުމަކީ ބަޔާންކުރުމެވެ. ދަންނަވާ އުމުރުގައި (އަމިއްލަ އަމިއްލަ ބައްދު ޤާއިމުކުރުމުގައި) ވަކިވަކިން އަމިއްލަ ޙައްޤުވެރިޔާގެ ޙުކުމްކަށް ވާނެ. އެއީ އަމިއްލަ އަމިއްލަ ތަޢުލީމުގެ ކުރުމަށެވެ. ވަކިވަކިން އަމިއްލަ އާންމުކަމުގެ ކުރާ ޙުކުމްތަކެއް ދީނީ ގޮތުންނެވެ. އެކަމަކު އާންމު ޢަމަލުތަކާއި اللهގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރުމުގެ މިކަމުގެ

ވެއެވެ. އަބޫ ދާވޫދު އައްނަސާއީގެ ސުނަނުގައި ރިވާކުރައްވައެވެ. - މިއީ މިމައްސަލާގައިވާ ދަލީލެކެވެ. - އިކްރިމާގެ އަރިހުން، ޢަބްދު ﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ: ލޯއަނދިރިމީހެކެވެ. އޭނާއަށް އުއްމު ވަލަދެއް (އޭނާގެ ދަރިން ވިހާފައިވާ ޖާރިޔާއެއް) ލިބިގެންވިއެވެ. އަދި އެއަންހެނާއަށް އޭނާގެ ކިބައިން ދެދަރިންވެއެވެ. ދެން އެއަންހެނާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް ބަދުބަސްބުނެ އެއްޗެހިގޮވާކަމުގައިވިއެވެ. ދެންފަހެ ނަހީކުރޭ މެދުރިން ކުރުއްގައި އެއަންހެނާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް ބަދުބަސްބުނެއެވެ. އަދި އޭނާ އެއަންހެނާއަށް އެކަން މަނާކޮށް ނަހީކުރުމުންދިޔައެވެ. އެކަމަކު އެއަންހެނާ ހުއްޓާނުލިއެވެ. ދެން އޭނާ ކޯރިގެ ރޭގަ - އެހެން ބަހަކުން ބުނާނަމަ: ދުވަހަކު ރޭގަނޑު - ހުރި އަސާގަނޑެއް ނަގައި ބޮޑުކަތްތެއް ނަގާ - އެއަންހެނާގެ ބަނޑުމަތީގައި އަޅާ ފުންމައިގަތެވެ. އޭނާއި ލޯއަނދިރި މެރިއެވެ. ދެން އެއަންހެނާ މަރުވެއްޖެއެވެ. ދެން މިވާހަކަ އެކަށްކަމުގެ ވާހަކަތަކުން ފެތުރިއްޖެއެވެ. ދެން އޭނާ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައެވެ. - އެވާހަކައިގެ ޚަބަރު ދެއްވުނެވެ. - ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރައްވައެވެ: 'މިކަންކުރިމީހާ ތިބާގައި ގެތެރޭގައި ކޮބައިކަމެއްތޯއެވެ؟' އޭނާ ދަންނަވައެވެ: 'އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއަންހެނާ ކަލޭގެފާނަށް ބަދުބަސްބުނަނީއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެކަން މަނާކޮށްދިންނަމަވެސް ހުއްޓާނުލައެވެ.' އެހިނދު ބަޔާންކުރައްވައެވެ: 'ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެކިވާހުށިކަން ބަލާށެވެ: އެއަންހެނާގެ ލޭ ބާތިލުވެގެންނެވެ.'[55] (އިބާރާ: އަރަބިބަހުން ކުށުގެ ބަދަލުނުވެގެންނެވެ.)

---

55 رواه أبو داود: 4361، والنسائي: 4070

- اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ފާޑުކިޔަން ތާބިޢުވެރިޖެހުނަމަ އެދިހަށުގެ މައްޗަށް އަންނާނެ ބައެއް ނުރައްކަލެއް:

ފުރަތަމަ ނުކުތާ: ޝަރުޢީ ޢުޤޫބާތްދިނުން:

އިސްލާމްކަމަށް ނިސްބަތްވާ އެކަކުވެސް اللهގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރިކަމަށް ވަލިއްޔުލް އަމްރުގެ ކައިރީގައި ޘާބިތުވެއްޖެނަމަ، އޭނާއަށް ޢުޤޫބާތްދިނުމަށް އަވަސްކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. މުސްލިމުންގެ މެދުގައި މިކަމާއިމެދު ޚިލާފެއްނުވެއެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަފަދައިން މިއީ އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ޢުޤޫބާތެވެ. އަދި އެއީ ޢިލްމުވެރިންގެ ޖުމްހޫރުންގެ ބަހެވެ. އަދި މިމައްސަލާގައި ޤާބިލުވެގެންވާ ބަޔާނުވެސް އެއީއެވެ. އެއީ ޝަރުޢުކުރުމެވެ. އަދި ތައުބާވުން އޭނާގެ ކިބައިން ބަލައި ނުގަނެވޭނެއެވެ.

ދެވަނަ ނުކުތާ: އޭނާއާއި، އޭނާގެ މުސްލިމް އަނބިމީހާއާއި ވަކިކުރުން:

އެފަދައިންގެ، اللهގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރި މީހާ، މުސްލިމުންގެ ވަލިއްޔުލް އަމްރަށް ފެނިއްޖެނަމަ، އޭނާއާއި އޭނާގެ (މުސްލިމް) އަނބިމީހާ ވަކިކުރުން ވަލިއްޔުލް އަމްރުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ އެކަނބުލޭގެއާއި އެކީގައި އޭނާ އެއްތަންވުންވަނީ ޒިނާކަމުގައެވެ. އަދި އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ އަންހެނަކާއި އެކީގައި މުޢާމަލާތުގެ (ކައިވެނީގެ ނަމުގައި) ދިރިއުޅުމެވެ. އަބަދަށް ޙަރާމެވެ. އެހެންކަމުން އެދެމީހުން ދެމެދު ފަސްނުކޮށް ވަކިކުރުން އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ އިސްލާމްކަން (އަލުން) ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެމުން ދާންދެނެވެ. މިއީ އިސްލާމްދީނުގައި ސަލަފުންގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ އެކިޔަގުތުގައި ފާޑުވެގެންވާ ޝާފިޢީމަޛްހަބުގެ ތެރެއިންވާކަމެކެވެ. ޢިލްމުވެރިންގެ ހިޔާލުފުޅުތަކަށް ކަމަވަނީ: އެއަންހެނުންގެ ފިރިމީހާ

މުރުތައްދުވެ ދެން އެދުރީހުން ވަކިކުރެވި، ދެން ޢިއްދަ ހަމަވުމުގެ ކުރިން އޭނާ ތައުބާވެ އެނބުރި ރުޖޫޢަވެއްޖެނަމަ، ކައިވެނީގެ އާ ޢަޤްދު ކުރުމެއްނެތި އަނބުރާ އެއަންހެނާ ރުޖޫޢަވާނެތޯ ނުވަތަ އާ ޢަޤްދެއް ކުރަންޖެހޭނީތޯއޭ؟ އެކަމުގެ ސަބަބުން އެއަންހެނާ އޭނާއާއި 'ބައިނޫނަ ސުޣްރާ' (ކުޑަ ވަކިވުމުން ވަރިވެ ރުޖޫޢަކުރުމުގެ ޙައްޤު ނެތިގެންވާ ވަރިފަދައިން) ވަރިވެގެންވާނީތޯއޭ؟ މިއީ އިޚްތިލާފުވެރިވާ މައްސަލައެކެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ބުނެއެވެ: އާ ޢަޤްދެއްކޮށްގެން އެކަނބުލޭ އޭނާގެ ގާތަށް ރުޖޫޢަވާނެއެވެ. އަނެއްބައި ޢިލްމުވެރިން ބުނެއެވެ: ޢިއްދާގެ ތެރޭގައިނަމަ އާ ޢަޤްދެއް ކުރުމެއް ނެތި ރުޖޫޢަވާނެއެވެ.

ރާޖިޙުވެގެންވާ ގޮތަކީ: އެކަނބުލޭ އޭނާގެ ކިބައިން ވަކިވާނެއެވެ. އަދި ތައުބާވެއްޖެނަމަ އާ ޢަޤްދެއްކޮށްގެން ރުޖޫޢަވެވިދާނެއެވެ. އެހެނީ ކާފަރުކަން ކުރީގެ ބަދަލުވުމުން އެކަމުގައި ބާޠިލުކޮށްލައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެއްގޮތް ފާޅުވެގެންވާ ބުނެދޭ: އަންހެނާގެ ފުރުޞަތު ހުއްދަވެގެންވުމުގެ މައްޗަށް ފިރިހެނާއި އަންހެނާއި ދެމެދުގައި ކުރެވިގެންވާ ޢަޤްދެވެ. އެހެނީ الله ތަޢާލާވަނީ މުޝްރިކު އަންހެނުންނާއި ކައިވެނިކުރުން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އެއީ މިބަސްފުޅުގައިއެވެ:

﴿وَلَا تَنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكَٰتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ...﴾[56]

މާނައީ: "މުޝްރިކު އަންހެނުންނާއި ތިޔަބައިމީހުން ކައިވެނި ނުކުރާށެވެ. އެއީ އެއަންހެނުން އީމާންވުމަށް ދާންދެންނެވެ..."

---

56 البقرة: 221

މިޔަލީގެ މުތާލިޢާ: އަހުލުކިތާބީންގެ ތެރެއިންނާ މުޝްރިކު އަންހެނަކާއި (މުސްލިމް) އިންސާނާ ކައިވެނިކޮށްދިނުމަ އެކައިވެނިވެސް ބާޠިލުވެގެންނުވެ. އެފަދައިން މުޝްރިކު ފިރިހެނާވެސްމެއެވެ:

﴿...وَلَا تُنكِحُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا۟ ۚ...﴾[57]

މާނައީ: "...އަދި (މުއުމިނުއަންހެނުން) މުޝްރިކު ފިރިހެނުންނާ ތިޔަބައިމީހުން ނުދެވާށެވެ! (އެއީ) އެއުރެން އީމާންވެއްޖައުމަށް ދާނދެނެވެ..."

ޝަރަޙަ: މިއާޔަތް، ޢާންމުގެ ވަޙީވެރިކަމުގެ ދީނުގައިވާ އަންހެނާ، އިސްލާމްދީނުގެ އަހުލުވެރިން ފިޔަވައި އަހުލުކިތާބީއްމިޔަސް ނުވަތަ ބުދުދީނުގައިވާ ނުވަތަ މުލްޙިދުންގެ ތެރެއިންނާ އެހެން މުޝްރިކުންގެ މިހާރައިމިޔަސް، އެއަންހެނާ ކައިވެނިކުރުމުން ހުއްޓަވާލެއްވިއެވެ.

---

[57] البقرة: 221

- މިޒަމާނުގައި މުނާފިޤުން ފަސްދުރުވެއްސުނުކަން:

މީޑިއާގެ ވަސީލަތްތަކާއި ހުޅުވިގެންވާ އަހަރުމެންގެ މިޒަމާނުގައި، الله އާއި ރަސޫލާގެ ރަސޫލާއާއި ދީނާއި ދެކޮޅުހަދާ މީހުން ބޮޑުއަށްވީ ކަންކަން ކޮށްދާނަން ފާޅުކޮށްލަނީއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނަށް އޮންނަ ހަސަދަވެރިކަމުން އަދި މުޙައްމަދުގެ ރަސޫލާ ﷺ އަންނަނީ އޮއްސަ ހަސަދަވެރިކަމުން ދެކޮޅު މުނާފިޤުންގެ ހިތްތަކުގައި ޖެހިފައި ބޮޑުވެފައިވާ ސަރީޙަކަށް ބުނުން ފާޅުކޮށްލަނީއެވެ. އެބައިމީހުން ދެކޮޅަށް ފާޅުކުރަނީ އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ތަންތަނުގައި ދަށުވަތަށް އަމުރުވެގެންނެވެ. އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ ވަގުތުތަކުގައި އުނަގަންނަ ވަންހަނާކުރަމެވެ. މިކަމަށް ދަލީލަކީ ޙުޛައިފާ ބިން ޔަމާނު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي زمننا شَرٌّ مِن المنافقين عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ، كَانُوا يَوْمَئِذٍ يُسِرُّونَ وَالْيَوْمَ يَجْهَرُونَ» [58]

މާނައީ: "الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައިވީ މުނާފިޤުންނަށްވުރެ އަހަރުމެންގެ ޒަމާނުގައި މިއުޅޭ މުނާފިޤުން ގަދަބައިވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައިވީ މުނާފިޤުން (ކާފަރުކަން) ވަންހަނާކުރަމުންދިޔައެވެ. އެހެން އަހަރުމެންގެ މިއަދު އެބައިމީހުން ފާޅުކުރަނީއެވެ."

ޝަރުޙު: އެބައިމީހުންގެ މުނާފިޤުކަމުން ބައެއް ކަންކަން ފާޅުކުރަނީއެވެ. މިކަމަށް ދަލީލަކީ އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: އިސްލާމީ ޤައުމުތަކުގެ ގެތެރޭގައި މުނާފިޤުން ފާޅުވެ، އަދި އެބައިމީހުންގެ ބަސްތައް ހަމަވެ، އަދި މިއިސްލާމްދީނާއިގެ ދު އެބައިމީހުން ޓީވީ ޗެނަލްތަކުން

[58] رواه البخاري: 7113

ޕްރޮޕެގެންޑާ ފާޑުކުރުން، ނުވަތަ ދީނުގެ ޝަރީޢަތްތަކަށް ފާޑުކިޔުން ނުވަތަ އިސްލާމްދީނުގެ ދިދަ އުފުއްލެވި މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ފާޑުކިޔާ ކުޅަދިވިސް ބަސްބުނުން ފާޑުކިޔުން، ފަދަ މިކަންތަކާ ދިފާޢުގެ އަހުލުވެރިންގެ ބަލިކަށިކަމާއި، ސުލްޠާނުގެ ބަލިކަށިކަމުގެ ޢަލާމާތްތަކެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ، ޤުރުއާނުން ގެދުވިރުކުރައްވާ ނުހުއްޓުވާ އެތައްކަމެއް ސުލްޠާނު ގެދުވިރުކުރައްވާ ހުއްޓުވައެވެ. އެއީ އެތައް މަގަކުން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބާއި، ޢުޘްމާނު ބިން ޢައްފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޚަބަރުގައި އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

(إن الله ليزع بالسلطان ما لا يزع بالقرآن.)[59]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ ޤުރުއާނުން ގެދުވިރުކުރައްވާ ނުހުއްޓުވާ އެތައް (ނުބައި) ކަމެއް، ސުލްޠާނު ގެދުވިރުކުރައްވާ ހުއްޓުވައެވެ."

ފަހެ، އިސްލާމީ އުއްމަތުގައި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި، ނަބީކަލުންގެ މަޤާމުގެ ޙައްޤަށް އަޅައިގަންނަ ބޭއަދަބު ފާޑުކިޔުމެއްދެނަމަ ފަހެ އެއީ އެބައިމީހުން އުނދަގޫކުރުން އަމާންވެއްޖެކަމުގެ ޢަލާމާތްތަކެވެ. އެހެނީ އުނދަގޫކުރުން އަމާންވެއްޖެނަމަ، الله ތަޢާލާގެ އެބައި ބައްދަލުތަކަށް އަޅައިގަތުމަށް އޭނާ ކުރިމަތިވެއެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންގެ މިބުރުގައި، ތަރުބިޔަތުގައި ސުންނަތުގެ ބިދުޢައި، އަދި އެއްއުޅުއްވުމެއްގައިވެސް އަޖައިބުކަމަކީ މިއުއްމަތުގައި، އިސްލާމްދީނުގެ ދިފާޢުގެ ދަށުގައި ބިރުން ޖަމާޢަތްތަކާ ކާފިރުންނާ ދައްކަން ނުކުޅެ ވާހަކަތަކެއް ޕްރޮޕެގެންޑާ ދައްކާ ޚިޔާނާތްތެރިންތަކާއި، އަދި މުނާފިޤުންތަކެއް ފާޑުވުމެވެ. މިކަމަށްޓަކައި މުޤައްރިރުންވެސް، ނަބިއްޔާގެ މަޤާމާއި އަދި އިސްލާމްދީނުގެ މަޤާމަށް ފުރައްސާރަކޮށް ބަދުބަސްބުނުމުގެ ކަންތައްތަކުން ބަރޯސާވެރިވެގެންވުމަކީ އެބައިމީހުންނަށް

[59] تاريخ المدينة لابن شبة: 988/3، تاريخ بغداد: 172/5

ޢަހްދުކަނަވަހަށް ނުވެއެވެ. އަލްޚައްލާލުގާއި އެރެން ބާކަލުން، ބައްޕާގެ އަރިހުން، ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهماގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން މީހަކު ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް ބަދުބަސްބުނަމުން ދިޔުކުރިއެވެ. އެހިނދު ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ: 'އަހުރެމެންނަށް އޭނާގެ އަޑުއިވުނުނަމަ ޤަތުލުކުރީމުހެވެ. ފަހެ އަހުރެމެން އެބައިމީހުންނާއި ޢަހްދުކަނަވަހާއި އަމާންކަންދިނީ މިކަންތަކުގެ މައްޗަކަށް ނޫނެވެ.'[60]

މިހެންވެ އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ދުރަށްއަރައި އެއްޗެހިކިޔުމުގެ މައްޗަށް ކާފަރުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށްވިޔަސް، އަދި މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށްވިޔަސް ޢަހުދެއް ނެތެވެ. ހަމައެކަނިއިން ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ، އެކަލާނގެ ދީނުގެ ޚަލީފާއި ފުރިހަމަކަމާއްވާގޮތާ ޝަރީޢަތަށް ބަދަލުގެންނަން އެއްޗެހިކިޔުމުގެ ޙައްގު ލިބިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ މުއްމަތަށް ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ އިޚްތިޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތެދުމަގާއި ސުންނަތާއި، އިސްލާމްދީނުގެ ބަދަލުގައިމަގަކަށް ފުރައްސާރަކުރުމަކީ ދޭހަވެގެންވާ ކަމަކަށްވެއެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަށް އެއްވެސްމީހަކަށް ސަލާމަތެއް ބައްލަވާފައެއް ނުވެއެވެ. މިކަމުގެ ބަޔާނެއް އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާގެ ދީން ބައްލަވާލެއްވުމަށް އިސްތިރާމުކުރަންވާނެ ބޭފުޅުންނާ ކަންތަކެވެ. އަދި އެކަންކަމުގެ ސަބަބުން ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ މުއްމަތަށް ބައްލަވާލެއްވީ އިސްތިރާމުކުރަންވާނެ ބޭފުޅުންނެވެ. އަހަރުމެން ބަލާބަލަ! އަހަރުމެންގެ ތެރޭގައި ﷲ ގެ ރަސޫލާއަށް ދޭކަމަށް ހަމަވެރިވާ ދޭކަމަށްވާ ބަހަނާ ވަކިވެގެން ފުރަސަތު ޤައުމުތަކަށް އިސްތިރާމުކުރަން ކަންކަމުގައި ހުރެވޭތޯ!؟

60 أحكام أهل الملل للخلال: 726/1

ޙަދީޘުގައި އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘެއްގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(. . .مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ. . .)[61]

މާނައީ: "...(الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ) ތިމަންއިލާހުގެ ވަލީވެރިޔަކާއި ޢަދާވާތްތެރިވެއްޖެމީހާ، ފަހެ ތިމަންއިލާހާއި ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަވެރިވާކަން ވާޒިޙްކުރީމެވެ!.."

ފަހެ الله ގެ ބަޝަރުތަކުގައި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށްވުރެ މާތްވެގެންވާ ވަލީވެރިޔަކީ ކާކުހެއްޔެވެ! الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަޤާމަން ބަޔާންކޮށްދިނީމާ، الله އާއި ދެކޮޅަށް އުފުލުކީ ކޮންފަދަ ބޮޑު ހަނގުރާމަވެރިކަމެއްހެއްޔެވެ! އަދި އެފަދައިން، އެކަލޭގެފާނަށް ނަސްރުދިނީ ހިމާޔަތްދިނީ ދިފާޢުކޮށްދިނީ، އަދި އެކަލޭގެފާނުން ދިފާޢުކޮށްދީފިމާ ހުރިހެން ކޮންފަދަ ނަސްރުދެއްވިހެއްޔެވެ!؟ މިހެންވެ އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: އުއްމަތަށް ދިރިގެންވާ އެންމެ ބޮޑު ބަލިކަށިކަމަކީ، الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ބަދުބަސްބުނާ މީހުން އުއްމަތުގެ ތެރޭގައި ތަކުރާރުވެގެންވުމެވެ. ފަހެ އުއްމަތުގެ ބަޔަކާއި ދެކޮޅަށް الله ބައްޔަ ވަޢުދުވި ހަނގުރާމަ ކުރައްވާފައިވާ ހާލު އެފަދަ އުއްމަތަކަށް ނަސްރުލިބޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ!؟ އަދި އުއްމަތަށް ބަރަކާތް ލިބޭނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔެވެ!؟ މިހެންވެ އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމީ އުއްމަތް، އަދި މުސްލިމުންގެ ވެރިންނާއި ޢިލްމުވެރިންނަށް، الله ގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރާ މީހުން، ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަބުރުފުޅަށް އަރައިގަންނަ ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނަށް ކުށްއެޅުމުގެ ބަސްބުނާ، ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ނުވަތަ ބަސްފުޅުތަކަށް ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ވަރަށްބޮޑު ...

[61] رواه البخاري: 6502، السنن الكبرى للبيهقي: 20980

ވާޖިބުވެގެންވާ ގޮތުގައި ވަންނަހުރީ ފުރައްސާރަކޮށް މަލާމާތްކުރުމުގެ ތާއިރާއަށްވެ. އަދި އެކަންތަކުގެ ދުރުމަތީ އެއްބުރުކުރެވޭ. އެއީ ޚާއްމު އެންމެހާ އިލްމުވެރިންގެ ބަސްފުޅުގެ މަތީން، އޭނާ ކާފަރުވެ ދޮގުހަދާކަމުގެ. އަދި ރިޔާއަތް، ކުރީގެ ބައެއް އިލްމުވެރިންނަށް، اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ފުރައްސާރަކޮށްފިމާ ދެކޮޅުހެދުމަކީ އަދި އޭނާއަށް ތައުބާވުމަށް ނުވޭނެކަމުގެ މައްސަލަ އިޖްމާޢު ގެންނަވާފައެވެ.

- އުއްމަތުގެ މައްޗަށްވާ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ ޙައްޤުފުޅާއިގެން އުއްމަތް އެއްކޮޅު ބެދުވުން:

ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ، ނަބިޔާކުމުގެ މަޤާމު (ރައްކާތެރިކުރުން) ވަކި ފުރުދަކަން ނުލައްވައެވެ. އެގޮތުންނެކަމަކު އެއީ މިއުއްމަތް އެކީގައި ޙިއްސާވާ ރައްކާތެރިކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާ ޙައްޤުކެވެ. އަދި މިއުއްމަތުގެ އެކަކަށްވެސް އެޙައްޤު ވައްޓާލާ ބާޠިލުކޮށްލުން މިޙާލުވެގެންނުވެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި އަހަރުމެން ބުނަމުވެ: الله ޙައްޤަ ވަޒައްލައިއަން ކާފިރުވެއްޖެ މީހަކު، ފަހެ އެއްވެސް މީހަކަށް އޭނާއާއިމެދުގައިވާ اللهގެ ޙައްޤުފުޅު ބާޠިލުކޮށްލާ ކަށަވަރުކޮށްލުމެއް މިޙާލުވެގެންނުވެއެވެ.

އަދި اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ ޙައްޤުފުޅު، އާދަބައިލުއްސުނަށް ރުޢުބާވާ އެކަށީގެންވުމުގެ ދަރަޖަސްކޮޅުން އެކަކަށްވެސް މިޙާލުވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ސުލްޠާނަކަށްވެސް، އިލްމުވެރިޔަކަށްވެސް، އަދި މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތް އެކަކަށްވެސް އެޙައްޤުފުޅު މިޙާލުވެގެންނުވެއެވެ. ފަހެ ނަބިއްޔާ ﷺގެ ޝަރީޢަތުގައި، އެކަށީގެންވުން (ޙިމާޔަތްކުރުން ދަރުބާރުން ރައްކާތެރިކުރުމުގެ) ޙައްޤު އިސްލާމީ އުއްމަތަށް الله ވާޖިބުކުރައްވާފައިވާނަމަ، ދެން އެކަށީގެންވަނީ ބަދަލުބަސްބުނުމުން އެކަށީގެންވުމުގެ ޙައްޤުފުޅު (ރައްކާތެރިކުރުން) ބާޠިލުކޮށްލުން އެކަށީގެންވަނީ ނުވެއެވެ. ދެންފަހެ އެކަށީގެންވަނީ ފުރުޞަތު އަދި އެކަން މަޢުލޫމާތުވެގެންވެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، ވިޒާރަތް (ވަޒީރުކަމުގެ) އެންމެ އިސް ވާޖިބުތަކުގެ ތެރެއިން، އަދި އެޙިމާޔަތުގެ ދުރުގެންވުމުގެ އެންމެ ބޮޑު ސަލާމަތުގެ ތެރޭގައި: اللهގެ ރަސޫލާ ﷺގެ މަޤާމު ރައްކާތެރިކޮށް، އަދި ދީނުތަކުން ނުވަތަ މާނަތަކުން ފިޔަވަސް ނުވަތަ އެހެންގޮތަކުން ފިޔަވަސް اللهގެ ރަސޫލާއަށް ފުރައްސާރަކުރުމުން އިންކާރުކުރުންވެއެވެ. މިހެންވެ، އެކަށީގެންވާ މަތީގެ ރައްކާތެރިކަން ޙިމާޔަތްކޮށް، އަދި މުސްލިމުންގެ ޙައްޤުން ނުވަތަ އެފަދައިންގެ ދުނިޔާގުނޑުއިން ފިޔަވަސް އެކަށީގެންވާ މަތިވެރި މަޤާމާއިމެދު ޓަކައިވާ މުސްލިމުންނަށް އެކަށީގެން މަތިކަމާއި ދަރަޖައިގެ މަތިވެރިކަން ބޭނުންކުރީ، އަދި މިޒާތުގެ ވަސީލަތްތަކުގައިވެސް އެކަށީގެން ފުރުޞަތު ދެއިރު ކަށުކަތުގެ ތެރެއިން ވާކަމަކެވެ.

- اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އާއިމެދު މުސްލިމުންގެ ވާޖިބު:

ތެދުވެރި މުއުމިނުންގެ ހިތްތަކަށް ރުފިއަރުވާލާ އެއްކަމަކީ: މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ފުރައްސާރަކޮށް އަދި اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް މަލާމާތްކުރުމަން އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ފާޑުކިޔާ ކުޑައިރުސް ބަސްބުނުމަން މަގު ތަނަވަސްކުރުވާ ބަދަލުވުމެވެ. އެކަލޭގެފާނީ އެކަލޭގެފާނު ކަރުނައްސަވާ ކުދުކުރަށް ޢައްސަވާއިދިނަމަވެސް، އެކުލެވުނު ސަހާބީންގެ އަތްބުރުގަން ނޫނީ ނުވެއްޖެ ކަލޭގެފާނުވެ. ދެން އެބަހުރުންގެ ހަރަކާތްތަކުގައި މޫނުތަކުގައި އުނދަގޫއްވަކަފެ. (އިހަށް ދުވަހަކު ފާޅުވިޔާ) މިބަސަކީ: ޓީމަން، ކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްމަގައި ބޯސްދީރަނާ، އަދި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބަޔަކާފާބޮތް ނުކާރާފާނަމާ، އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިފުޅުމަތީގައި ހުންނާނީ ހަމައްދަރަކަޖައްސްގެ މިހާރަކަހައިރުންނާވާ![62] ދެން އާނާ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ރަސްރުގައި ދިމިހުރުވެއްވެ. އަދި ހުރިހާ މުސްލިމުންގެ ކުރިމަތީގައި ރާވާދުވާ އާނާ އެކަށަކަށް ފުރުކުރެވޭ. މިގޮ އެހެކަން ހަމަތެރިކަމާ ދުފަސްމަރަކާއްކުރިން ކުރިން އާނާ އެހާހަކަމަށް ދަށްކަން ދުވަސްއެހޮވެގެންފާކަންވީ އަނިޔާވެދާނެވެ. އަދި އެކަމުގައި އާނާ ބައްދަލުކުރަނީތާ، ހަނިހާވެރިކަމުގެ އިންތިޒާރު ދަންދަން އާނާ ހަޤީޤަތެއްވެ. މިކަމަށްޓަކައި ހަހަރުމަށް ބޭނުމެވެ: ހަމަކަހަމަވަރުން اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަޤާމަށް ފުރު ބޭނުން ހަރުމަތް، އުހުރުމަތުގެ މަރަވަސްކަމާއި، ދެލޯތުމާއި، ފުރުތޮތަކާއި، އަދި އުހުރުމަތުގެ ފަރިންތަކާއި، ހުރުމަތުގެ އަމާންކަމާއި، އަދި ހުރުމަތުގެ އިޙްތިރާމުގެ އަދަބާއި، އަދި ދެރާއި ނަޒަރުސްތާއް، މިހުރިހާ ތަކެއްޗަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަޤާމުފުރަތަމަވެގެން

62 މިފަދައިން ބުނީ މުނާފިޤުންގެ ބަޔަކު ފަދައިން ހަލާކު ނަމާހޭމު ތަފްސީރު ވިޔާ ލިޔުއްވިއެވެ. ބަލާ ބޭނުން މިހާ މިފަދައިން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށް އިހުސާނުކޮށްދޭ ފަލަކަ ބަސްބަހަށް ބުނެފާނިޔުމުގެ، އަހަރުމެންގެ ތެރޭގައި ސިފަ އެންމެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބޭނުން ހަނާރުބާ އަށް ފުރައްސާރަކޮށް ބަދަބަސްބަހާ މިހުންކިޔާ ފާޅުފަވާއެވެ!

ބޭނުން ހިމާޔަތްކުރާނަމަ ވަޠަން އެއީ ދުނިޔަވީ އުއްމަތެކެވެ. ދީނުގެ އުއްމަތެއްނޫނެވެ.
ޙަޤީޤަތުގައި އަނިގެންވާ އެއްބަޔަކީ: އިސްލާމީ އުއްމަތް އޭރު ނިކަމެތިކަމަށް ވެއްޓިގެންވަނީ
މިޙަރަކާތްތަކާއި މިންގަނޑުތަކުން އާންމުންނާ ގޮތުން އެހެން ގޮތްގޮތްވީމެވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން
މިދީން ގެދުވެރިކުރައްވާ ގޮތުވީ އުއްމަތް ނިކަމެތިކަމުގެ ތެރޭގައި ތަރާޖާ ހަނދުމަކުރަމުން
ބަލިބަލިވެގެންވާ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ނިކަމެތިކަމުން ﷲ ތަޢާލާ އުއްމަތް ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ.
ދީނަށް މިއުއްމަތަށް ބާރުވެރިކަން ދިނީ، އަދި އެހެން އުއްމަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ނަގާހިނގާ
އުއްމަތެއްކަމުގައި ވިޔަސް، މިއުއްމަތް ބަޔަކުގެ އަޚްލާޤުގެ ދަށުގައި، އަދި އުއްމަތުގެ ހިތާ
ނަސީބުތަކާ ދުނިޔަވީ ކަމެއްކަމުގައި، ނުވަތަ ޢަރަބިންގެ ޤައުމިއްޔަތުކަމުގައި، ނުވަތަ
އުއްމަތުގެ ފަރުދުންކަމުގައި، ނުވަތަ ތަނަވަސްކަމާއި ޚުލުޤުތެރިކަންކަމުގައި ހަމަނެވެ. ފަދަ
ދަންނާށެވެ. ތަޢުބާއި ދީނުގެ ސަބަބުން ގެނުވި ﷲ ތަޢާލާ މިއުއްމަތަށް ބާރުދެއްވާނެއެވެ.
އަދި އެކަމުން ފުރިހަމަވުމަށް، ފަދަ ﷲ ތަޢާލާ މިއުއްމަތުގެ ކަންތައްތަށް
ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. އަދި ﷲ ތަޢާލާ ބަރަކާތްތެރިކުރައްވާ ކަންތައް އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި
ލައްވާ، އަދި އެބައިމީހުންގެ އުއްބަތަށް އަށްޖެހިފައިވާ ގުޅުންތަކުގައި ތުރާތުވެރިކަމާއި
ފިތުނަވެރިކަން ފާޅުވުން ބަލައިލައްވާނެއެވެ. މިއީ މުސްލިމުންގެ އެކަށް ބިންގާއްޔަގައި
ފުރަދުންނާ ކަންތަކެކެވެ. އެއީ ފިތުނަތަކާއި، މިސްކީނުން ދޫކޮށްލާ ޒިޔާރަތްތަކާއި،
ހިމަނާ އުއްމަތަށް އަށްޖެހިފައި ރޫޙާނީ އިންޞާފުވުން ހަމަކޮށްލާ ކަންތައްވެ. އެހެން ﷲ
ތަޢާލާ އުއްމަތް ޖަމާޢަތުކުރެއްވިކަން ކަނޑައެޅި އިސްލާމްދީނުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ވަކި ބިމަކަށް
ނުވަތަ ނަސްލަކަށް ނުވަތަ ޤައުމަކަށް ނުވަތަ ބަހަކަށް ނުވަތަ އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަމެއްގެ
މައްޗަށް އެކަލޭނގެ އުއްމަތް ޖަމާޢަތްކުރައްވައެވެ.

އިސްލާމީ އުއްމަތް، އިސްލާމްކަން ޤަބޫލުކުރި އެހެންކަމަކާނު މުވާލާތުކުރުމުގެ މައްސަލަ ޢަމަލުފުޅުތަކަކީ ފަދަ އެކަމަކަށް ވަކިވަކިބައިބައިވުމުގެ މައްސަލަތަކެވެ. ބަރަކާތް ތަކުގެ އެކި ބައިބައިގެ ވާހަކަ، الله ބަޔާނު ވެއްޖެ އެބައިމީހުން ޢަމަލުކުރުމުގެ އިސްލާމްދީނުގެ މައްސަލަ. އެކަލާނގެ އެބައިމީހުން މުޤާބަލާގެ މައްސަލަ ޢަމަލުކުރައްވައިފިއެވެ.

﴿وَأَلَّفَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡۚ لَوۡ أَنفَقۡتَ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا مَّآ أَلَّفۡتَ بَيۡنَ قُلُوبِهِمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيۡنَهُمۡۚ...﴾[63]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެކުވެރިކަން ލައްވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިމުގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ޚަރަދުކުރެއްވިޔަސް އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެކުވެރިކަމެއް ނުލެއްވޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، الله އެބައިމީހުން އެކުވެރި ކުރައްވައިފިއެވެ..."

ހަމަކަށަވަރުން، މުޤައްދިމާގެ މައްސަލަ އުއްމަތް ޢަމަލެވެ، އެމުދާތައް ކަމެ، ހަމަޖެހިގެން ދިރިއުޅެ، ދެން ބަސްޖެހިއަރުވާކަން ދިޔާވެއްޖެއްސަމަ އުމުރިއްޔާ، އަދި އެއް ބަޔަކާއެއްގެ މައްސަލަ ޢަމަލުވެ އެކަލާނގެ ކަމަށްވާނަމަ ފަދަ އެއީ ވިދިގެން ކަމުކުރެވުނު ކަމެއް އުއްމަތަށްކަމެވެ.

الله ތަޢާލާ އިސްލާމީ އުއްމަތް ޢަމަލުކުރުމުގެ ތައުރީފުގެ މައްސަލަވެ. އެގޮތުން މުޢާމަލާތުން، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަދިހަމަ މަޤާމާއަށް ފަހައިގަތެވެ. އަދި އަސްޙާބުންނާއި ޢަމަލުވެ އެކަމުގެ ކަމަށްވެއެވެ. ދެން ފަދަ އެބައިމީހުންގެ ދުލުދުވަހު ވަކިވަކިވެސް ގުޅުވެ ގެއްލުވިގެންދިޔައެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މުޤާބަލާއި

63 الأنفال:63

ބަލިމާބޮއްވުން އުބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި ބަހައިލުމަށް ދާންދެންނެވެ. އަދި ކިޔެއްމަ، އެއަށްވުރެ
ބޮޑު ކަންތައްތައްވުން އުބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި ބަހާލިއެވެ. އެޒަމާން އުމީހުންގެ ގާތުގައި
ދޭއް ނުވަތަ ތިން އަނބިން ހުރި މީހަކު، އޭނާގެ މުހާޖިރު އަޚާ ކައިވެނިކުރުމަށްޓަކައި އެތަނުން
އެކަކު ވަރިކުރުމަށް މަސްވަރާކުރިއެވެ. އެއީ ކިއްވެގެންތޯ؟ އެހެނީ ދުނިޔަވީ ކަންކަމާއި
ޚިޔާލާތަކުގެ މައްޗަށް އޭނާ ދަރިވެރިކަން ދުރުވެގެންދިޔައީއެވެ. އަދި ކިޔެއްމަ، الله ގެ ރަސޫލާ
صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތުގައި، އަދި ޚުލަފާއުއްރާޝިދުންގެ ޙަޟްރަތުގައި ބަސްބުނައިރު ހުރިގޮތުގައި
ޙުދޫދުތަކުގެ ދުވަސްވަރު ދިޔާވިހިނދުވެސް، ހަމަނުޖެހުންތަކާއި ފިތުނަތަކާއި
ޚިލާފުތަކުގެ ދުވަސްވަރު ނުހިނގައެވެ. **އުޙުދުގެ ސަހަބިން:** އުބައިމީހުންގެ ދުލުދުގައި އޮތީ
ގޮތަކާއި ދުނިޔަ ނާޒިލުވެފައި އޮތީ الله ބައްލަ ވަޖައްލަ އެއްކަލުވެދަންތަކުރާއި،
ދާނުކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި އުބައިމީހުންނަށް ވީތޯ ދުނިޔަވީ ޚިޔާލާތަކާއި މުދާތަކަށް ކުރިން
ބަދަލުކުރުމުން ކަންތަކާއި ތަބައްވަ އާގެ ދަރުމަވަތްތަކުގައި ވާތީއެވެ. ޚާއްޞަ މުހިއްމު
މައްޗަށް އެއްމަތި ޖަމާވަ އެކަތިގަނޑުކަންވެއްޖެނަމަ އިއްތިޙާދު ހަމަޖެހި ހިތްތަވާސިކަމަށް
ހިތްތަވީނަ، ޚާ އިލާހީ ނުބައިވެގެންވާ މާނައެކެވެ. ޚާ الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މުޤާ
ޗާދަރައްވަމުން ގެންދިޔީ ހިތްތަކުގެ އެކުލެވިހަރުދަނާކަމެވެ. އެއީ އެހިތްތަކަށް ބައްދަލު
ހުވިއްޖެއުމަން ދާންދެނެވެ. ދެން ހިތް ހުވިއްޖެނަމަ ބައްޔެ އެހިތަން ފެއްޓަތެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު ދަންނަވާލަމެވެ. މުދަލުން ހިތް ހުވި ދެން އެއާއިލުވުން އެހިތަން
ބައްޔެ ނުފެންނަނަމަ، ފަހު އެމުދާ ފިޔައި ޚަސްފިނަމަ އެހިތް ބަންދުވެއެވެ. އަދި އޭނާ
ކުރިން ހުރި ޒުވާލު މައިގައި ދުލުހުރުއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، މިސްކިތުންނަށް މުދަލާއި
ތަނަވަސްކަން ހުރަކާ މިހުން ދަންނަވާށެވެ. الله ގަންދީ ބޮނަމަވެ! އެމުދާތަކައި
ތަނަވަސްކަން ހިތްތަކުގެ އެކުވެރި ނުކުރާނަށެވެ. އަދި އެއްދުދަހެއްގެ ދަރުގައި މިސްކިތުން

އެކަތިގަނޑެކަން ނުހަރާނެއެވެ. އަދި މިމުތާ ފިލައިގޮސްފިނަމަ، އަދި މީސްތަކުން
އެބައިމީހުންގެ އަޑުތަކުގައިވާ އުއްކަކަން ބަލާއިރު އުކާފުއްގެ މައްޗަން އެބައިމީހުން އުކުފުރިފެ
ހިފެހެއްޓޭނެ މުދަލެއް ނެތެވެ، އަދި އުކާފުއްގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން އުފުލިފާނެ ދެނެއް
އެބައިމީހުންނަށް ފެނިގެންނުވާނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ވަރަށްގިނަވާ ބޮލުއްޓަށް އުނދަގޫ
ބަލައިފެވެ. އެއީ އެހެންވީ ބަޔަކު ނުވަތަ ނަސޭހަތް ނުވަތަ ދޭހެއް ނުވަތަ އުންމީދެއް އުޅެނަ
ކަމަކަށެވެ. ދީން އެބައިމީހުން އެއްބަސްވުމާއި އަހުލުބަސްވެރިކަން ދުރުހެޅިފައިވާ ހިސާބަކަށްފުރިފައެވެ.
އަދި އެއީން އެއްފަހަރު ކަލޭގެ އެބައިމީހުންނަށް ބާރިވެ ސަހާބީންނެވެ. އިސްލާމްދީން
ބަލިކަށިވެގެންވާ ފަރުދުންތަކަށް ޖެހިބައިމީހުން ނިކަން ބާރުބަލާށެވެ. އެބައިމީހުންނަށް
ބަރޭހައިރޯޅުކަން ދިމާވެ، ފަދަރުކަން ފެނިހިނދު، އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު ހަޔާތުބަޔަކު
ޙާޟިރުކުރެއްވުމަށް ފާނުދެން ކަންތައްތިރިއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި އަޅުގަނޑުން ބަލަމާ: الله ތަޢާލާ
އުއްމަތަށް ބިރުގައި، އެކަލާނގެ ދީނުގައި ބާރުވެރިކަން ދެއްވާ، ދީން މިފެނޭ ފުރަތަމަ،
އަދި الله ތަޢާލާ އަމުރުކުރެއްވި ފަދައިން އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅު އެބައިމީހުން
ޤާއިމްކުރާނަމަ، ފަހެ އެބައިމީހުން ފަރުވާކުރެއްވުން އިހުސާނާ މިންވަރަކަށް އެކަލާނގެ
އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ، އަދި އެބައިމީހުން الله ތަޢާލާ ތައުބާދުކުރާނެ ބަދުލުވެރިކަމުގައި
އުނިކަން ފަދަކުރި މިންވަރަކަށް އަޅާކަމުން އެކަލާނގެ އެބައިމީހުން މަޤާމުތަކުރައްވާނޫކަން
ދަންނަވާލިއެވެ. މިކަމަށް ބަލައިލާ ނަފްސާނީ ފެނިންނަނީ މިކަމުގެ މައްޗަށް
ވަޙީއްދަތުކުރަމެވެ.

- اللّٰهގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއިމެދު ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޢާއްމު މުސްލިމުންގެ ވާޖިބު:

އަދި ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޢާއްމުކޮށް އެންމެހާ މުއުމިނުންވެސް اللّٰه ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ އަމުރުފުޅު ތާއީދުކުރުން ކުރުމުގައި އަހުރެން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. اللّٰه ތަޢާލާގެ އަމުރު ތަބްލީޣުކުރުމާ އަމުރުކުރައްވާ އެކަލާނގެ ދީން ތަބްލީޣުކުރެއްވުން، އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ބައްޔިނާތު ތަބްލީޣުކުރެއްވުމަށް އަމުރުކުރެވެ. ވީމާ މިބުނުއްވައިލާ اللّٰهގެ ރަސޫލާ ﷺ ވަޙީ ފާއިލާ ފޮނުވަތުއްވުށެވެ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغۡ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَۖ...﴾[64]

މާނައީ: "އޭ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ތަކެތި ކަލޭގެފާނު ތަބްލީޣުކުރައްވާށެވެ..."

ދީނަކީ މިތުރުމަގައި، މިޙަޤީޤަތުގައި އެކަލޭގެފާނު ވަޙީގެންނެވިއެވެ. މިކަމަށް ޢަމަލު އަކުރުގެން އެކަލޭގެފާނުގެ މަގުފުލު ބިޔާތަކުރަމެވެ. އަދި މިމަގުމަތީ ޢަމަލު އަކުރުގެން އެކަލޭގެފާނަށް އިޙްތިރާމްކުރަމެވެ. އަދި އަކުރުގެންނަށް ތިބިގެންވާ މިޙަޤީޤަތުގައި، އަދި އިސްލާމީ އުއްމަތް އެކަންތައްތަކާ ގައްލަން ޖަމާޢަތްތަކައިވާ ގުޅުން، އުއްމަތުގެ ގުނަވަނުގެ ބަދިފެލުޖެއްސާ ހަރިގަނޑު އެއްކަން ހުންނަފަދައި ހާލަތުގައި ތަރައްޤީކުރުމުގެ މިގޮތުގެ ސުންނަތާ ދިމުގެ اللّٰهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެންނެވި މިދީނެވެ. ވީމާ ޝަރީޢަތުގައި ދެކޮޅުވެރިންނާ މުސްލިމުންނަންބަކައި އަކުރުގެންގެ ގައިގައި ފޮނުވަފައެވެ. އަދި އެންމެ ހުރަސްގަޑި، ތެރިސްއާއި، ބިދްޢަތާއި އެހެން ތަފާތުތަކެއްގެ ދެކޮޅުވެރިވުމުގެ މުސްލިމުންނަށްބަކައިގެ އަކުރުގެން ފޮނުއަރަނެއެވެ. އަދި ޙައްޤަ، އަޚްލާޤީ ސާމާނާއި

[64] المائدة: 67

އެހެނިހެން އެފަދަ ތަންތާނގައިވާ ޢަޖީބުންގެ ތެރެއިންވާ މުސްލިމުންނަށްވެސްމެއެވެ. އަހަރުމެންނަށް ވާންއަގަސީ އިސްލާމްކަމުގެ ގޮތްކަމާއި ގުޅުންހުރީއެވެ. ބަހުގެ ޒުވާނާ ގުޅުން، އަދި މުދަލުގެ ޒުވާން، އަދި ނަސޭހަތްދިނުމަކީ ގުޅުމަކަށްޓަކައިއެއްނޫނެވެ. އެހެންއެއްކަމަކު އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ ގުޅުމާއި ޚާއްޞަ. މިހެންވެ އަހަރުމެން ބުނަމެވެ: الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ އަހަރުމެން ބިރުގައި ހަޤީޤީވެރިކަމާއިކަންކަމަށްވެރި، އެކަލާނގެ އެއްކަލާވަންތަކަށްޓަކައި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި، އަދި ހެޔޮކަމަށްއަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުމަށެވެ. ފަހެ މިއީޖަން ގޮތުގެ ބާރުވެރިކަމުގެ މަގުމަތީ ތިބުމަށް ގޮވައިލެއްވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އުއްމަތުގެ ހެޔޮކަމާއި، އަދި އެހެން އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން މިއުއްމަތް ފާހަގަވެގެންވަނީ الله ގެ އަމުރުފުޅަށް ބޯލަނބައިގެންނެވެ. މިސްރާބުންގެ ތެރެއަށް ނިކުމެވުނު އެންމެ ހެޔޮ އުއްމަތްކަމުގައި މިއުއްމަތް ސިފަކޮށްދީ:

﴿...تَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَتَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَتُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِۗ...﴾[65]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރޭ، ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރޭ، އަދި الله އަށް އީމާންވެއެވެ..."

ފަހެ އަހަރުމެން ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަމުން، އަދި މުންކަރާތްތަކުން މަނާކުރުމަށް، އަދި ރަސޫލާގެ ސުންނަތް ބެލުމާއި އަހުލުބައިތުންނަށް ލޯބިދެއްކުމަށް، އަދި އަޅުވެރިކަމަށް އެކަން މަނާކުރުމަށް، އަދި ހެޔޮކަމަށް ގޮވާލުމަށް ފަހެ އަހަރުމެންގެ ކިބައިގައި ހެޔޮވެރިކަން ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގައި ބަލަހައްޓާށެވެ.

---

65 آل عمران: 110

އަހަރުމެންގެ މައްޗަށްވެސް ޒަރޫރު ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ ބަސްބަހަކާއި ޢަމަލުތަކާއި ދިފާޢުކުރުމެވެ. އަދި މަސްޖިދުތަކުން ދައްކައިދޭ މީޑިއާގެ ވަސީލަތްތަކާއި، އަޑުއިއްވާތަކުން އަދި ކިތާބުތަކުން މީޑިއާގެ ވަސީލަތްތަކުން الله ތަޢާލާގެ ދީނުގެ ދަރަސް ވަޢުޡާ ކިޔަވައިދެއްވުމެވެ.

اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް، ބަހުން މުޚާލިފުވުން މުބާރަކްކަން އުސޫލީ ވަޒީފާއިގެންނަވައެވެ. އިޚްތިލާފުވުން އުސޫލީކަމުގެ ފުރިޒަޤާލެއިގެންނެވި މަބްދައަކަށްވާތީ އިޚްތިލާފުވުންތަކުގެ ޢަމަލުކުރުން އިޚްތިލާފުވުންތަކުގެ ޙަޤީޤަތްޖަހައިވަމެވެ. އުޚުވަތު އިޚްތިލާފުވުން އުސޫލީކަމެއް ފުރުޞަތު ނުލިބެވެ. އިޚްތިލާފުވާނަމަ އިޚްތިލާފުވުން އުސޫލީކަމުގެ ބަހުސްކުރުމުގެ ތަފާތުތަކެވެ. އަދި އަހުލުވެރިކަން ފަރާއިޝްވެފައި އިޚްތިލާފުވުން ދާއިރާގެ ކަމެއްކަމަށްވާހެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، އިޚްތިލާފުވުންގެ އުސޫލީ ފިޤުހުގެ މައްސަލަތައް ބަޔާންކުރުމެވެ. އިޚްތިލާފުވުންގެ ފިޤުހީ މައްސަލަތަކުގެ ބާބުން އިޚްތިލާފުވުން ތަފާތުވާނެއެވެ. އަދި މިންބަރުތަކާއި މަޤާމުތަކުގައި ނަސޭހަތްދިނުމުގެ އިޚްތިލާފުވުން ބަދަލުވެއެވެ. އަދި ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގައި، އަދި ޢިލްމުވެރިންގެ މަޤާމުތަކުގައިވެސް އިޚްތިލާފުވުން ކުރިއަށް ނިކުމެވޭ ދަލީލް ނޫނެއް ނުކުރަށްވާނެއެވެ. އިޚްތިލާފުވުން ދަރަޖަތަކުގައި އިޚްތިލާފުވުން ދެވޭތޯ ބަލާށެވެ.

ޢިލްމުވެރިންގެ ކަމުގެ ޢަމަލީ ފިޤުހު: މުސްލިމުންގެ ބަޔަކަށްވެސް ތަފާތުވާ ފިކުރުތަކެއް ކުރުމުގެ މިންވަރުކޮށް އެކަހެރި ކުރާނެ ގޮތުގެ މަސައްކަތްކުރުމެވެ. ފުރުޞަތުދޭށެވެ. الله ގެންދެވީ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތުގައި މިކަމަކުރުމުގެ އަމުރު، ބާރު الله ޙައްޤު އަޅުވެރިންގެ މަޤާމުތަކުގެ އިޚްތިލާފުވުން ކަނޑައަޅުއްވައެވެ. ފަހު اللهގެ ދީނަށް މިކަމަކުރުން ފަރުޟުވާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމީ ދީނުގެ އެތަކެއް ޢިލްމުވެރިންނަށް ފުރުޞަތު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ، ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތުގެ އުޞޫލުތަކާ، އިސްލާމީ ދީނުގެ އުޞޫލުތަކާ

އިލްމުވެރިންނަށްވެސް ފާޅުވިހައެވެ. އެންމެ ކުރީ ޒަމާނުއްސުރެ މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުން
ގޮތް އަހަރުމެންނަށް އެބަ އެނގެއެވެ. އެގޮތުން އިސްލާމްދީނުގެ ނަމުން ސީދާ ދިމާލަށް
ދެކޮޅުހަދާ ކުރިމަތިލުމުން އެބައިމީހުން ކުރިއަށްނުދެއެވެ. އެހެންކަމަކު އެބައިމީހުން
ކުރިމަތިލަނީ ދީނުގެ ރައްދުޖެހޭތަކަށެވެ. އެހެނީ އުފުލާ މިހާ ބަލިކަށިވެ، އޭނާގެ ބަސްއްވުރު
ނުބައިވެއްޖެއްޔާ، އުފުލުވާ ކަންބޮޑުކަމާ ރިސާލަތުގެ ބަލިކަށިވީއެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ
ﷺ އުފުއްލުމި ރިސާލަތެވެ. ދެންފަހު އަޅުއްލުވި ކާފިރުންގެ ޝިރުކު ހަޖިކޮށް ދެކުއްކާ،
ނިކަމެތިކޮށްލެއްވުމުގެ ރިސާލަތުގެ ސިފަތައް ހަޖިކޮށްލެއްވިއެވެ. އެއީ މިހާރު
ވިދާޅުވިފަރާތުގެ ގަބޫލުކުރާ ވިދާޅުވެފައިވާ ފަރާތްތަކެއް، އޭނާއަށް ފާޅުވިއާ އަދި އޭނާގެ
ރަސޫލާއި ގުޅިގެން ކޮސްބައިތަކުން ފަރާތްތަކުގެ، ދެން މީސްމީހުން އަރިހަށްއާހަށްއާ
ވިދާޅުވިއާއިމެދު ގަބޫލްތަކެއް ޝައްކުތަކެއް، އޭނާގެ މީސްމީހުންނަށް މަކުރުހަދާ އެކުވެރި އަދި
ރަނގަޅު ދުރާ ނުގެންނަކަމަކަށް އެކަހަ ފަރާތުގެ ބޭނުމަށް ގޮތުގެ ރިޔާސަތު ފޯރުކޮށްދިނުމަށެވެ.
މިއީ އެނގިގެންވާ ކަމެކެވެ. މިކަމަށްޓަކައި އެބައިމީހުން (ދީނާގެ) ރައްދުގެކަން ފާޅުވިޔާ
އެކަށޭނޭގެއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔުންނާއި، އިލްމުވެރިންނާއި، ޞާލިޙުންނާއި އޭނާގެ އެހެން
ބާރުލިބުނެވެ. އެއީ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަސްޙާބުބޭކަލުން، ތާބިޢީން ފާޅުވާ
ހޯދައިގަތުމެވެ. އެބައިމީހުން އިސްލާމްދީނަށް އެގޮތަށް ނުކުރާ ގޮތަކީ، ނުވަތަ ޝަރުޢީ ނަން ދީގެ
ހޯދުމުގައި، ނުވަތަ ނަބީކަމުގެ މަޤާމަށް ފާޅުނުވިއަށެވެ. އަދި ވާހަކަ، ކޮންމެ ކަމެއްކުރާ
ދީގެ މީހުންދެކެ ކަނޑައެޅުމެވެ. މިފަދަ ނަބިއްޔުންނަށް ފާޅުވިޔައެވެ. އަދި މީހާ ވަޒީފާ ދެއްވާކަން
ފާޅުވިޔައެވެ. އަދި މިފަދަ އިލްމުވެރިއަކަށް އެކަށޭނޭގެއެވެ. އެހެންމެ އެކަކު
ކަންބޮޑުވާ. އެހެން މިއަދުގެ (ދުނިޔޭގެ) ބޭނުމަށް އިސްލާމްދީނަށް ފާޅުވިއްޔެވެ. ވަކި
މުޖުތަމަޢު މީހުންނަށް ފާޅުވުމަކަށް ނުވެވެ.

- މުނާފިޤުން ދިފާޢުކުރުމާއި، އެބައިމީހުންނަށް ބުރުޒު ހާމަކުރުން އުޅުމުގެ ޖަރީމާ:

ތަފްސީލު: ބައްޔެ ބާރުލެއްވިފައިވާ އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ އަނިޔާވެރިކަން މަނާކުރުމުން އެބަހާއް ވެރިންނާއި، އިޚުލާޞްތެރިންތަކެއް އަދި ޔާއްލު މީސްތަކުންވެސް ހަނދުމަކުރުންވާ ހާލުގައި، މުނާފިޤުންގެ އަޅު އުފެދުނުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި **އަހަރުމެން ދަންނަންޖެހޭކަމަކީ:** ހަމަ ނިޔަތްބައްގަޔިވިޔަސް މުނާފިޤުންގެ ދިފާޢުގައި އުޅެފިކަމާ ފަހު މިއީ اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ކުރެއްސެވި ކަމާއް ނުރުހުންވެ. އަދި މިއީ މުނާފިޤުކަމުގެ އަލާމާތެއްގެ ތެރެއިން ވާގޮތަކެވެ. އަދި ޔައުމަށް، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުން ތެރެއިން ވާގޮތެވެ. ބައްޔަކާ ހުރަސްތަކާއި، ދަރަޖައީގެ އަޚުލާޤީ ދޮށީގެ ބަލާތެރިވެސް، (ޤަބީލާގެ ލީޑަރު) ބިލާލް ޢަބްދުލްޖަބާރު އާއިޝާ ﷺ އަށް ޤަދުފުރުޞަތު މީހުން ދިފާޢުކުރުމުން - އެދި އެކަށްކަށް މީހާގެ ދެޢާއިލުގެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރު ބަރަޒާޓިކްގެ އެކަމަކަ ހުނާގެ ބަހުން ނުބައިއްޔެއްކަމް ބުނެވިނަމަ ބަޔަކުގެންނެވ -، އެހެރީ އުސައިދު ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: 'ކަޑަބީރަ! މުނާފިޤުންގެ ދިފާޢުގައި ބަސްބުނާ މުނާފިޤެކެވެ!'[66] **އިޖުތިބާޢުކަމަކީ:** ބައްޔެ ހަރާކަމުގެ އަޅުވެރިން، الله ތަޢާލާގެ ދީނަށް ބަދުބަސްބުނާ މީހާއަށް އަދުރު ހާދިރުންކަން އެކަކަމެވެ. އެހާއީވެ ކުރެއްވުމު ނުވަތަ އިޖްތިހާދީ މައްސަލަތަކެއްގައި ހިތާދުވެއްޖެނަމަ އިތުރުވެ އަޅުވެރިންނަށް އެބައިމީހުން އަދުރު ނުހެދުމެވެ. އެހެންނަމަ ބަލުގައި އިޚުލާއްޞާއި ހުޝަހުގެ ބަލާއި ހަމައަށް، އޮމީހާކަށް ނުބައިބަސްބުނި ގެސްބަނުމާއި އެފަދަ ކަށްތެއްކުރުން ފާރައިފުމަށް ދަންދަންވެ. **އިޖުތިބާޢީ:** اللهގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ މަތާމާއި ބެހި، ބަދުބަސްބުނާ މީހާއަށް އާސާ އަދުރު ހުށައިދީ، މަޖުމައިލިޔާތް ކަށްތެއްކުރާކަމެވެ! އެއްވެސް ޝަރުޢީ ނަޞްތަކެއްގައި، މިއީ މުނާފިޤުކަމުގެ އަލާމާތެކެވެ. އަދި (ދީނުން ބޭރުވާ) ބަޔަ

[66] رواه البخاري: 4141، ومسلم: 2770

މުނާފިޤުކަންކަމުގައި ނުވަންޏާ، އީމާންކަން ވަރަށްވެސް ބަލިކަށިވެގެންވުމުގެ ޢަލާމާތެކެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، اللّٰه ގެ އަމުރުފުޅު، މުއުމިނާ އޭނާގެ ޤަލްބުގައި ޤާއިމުކޮށް ބޭއްވުން އޭނާއަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ޢިލްމުވެރިންނާއި، އަދި ޢާއްމުކޮށް ވެރިންވެސް، اللّٰه ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ހުރުމަތްތެރިކަން އަދި اللّٰه ގެ ދީނަށް މަތިވެރިކުރުމާ މީހާގެ މައްޗަށް ޢާއްމު ޤާއިމުކުރައްވައިގެން ތިބެ އެބައިމީހުންގެ ނަސޭހަތްތެރިކަން އިންސާފުކުރަންޖެހެއެވެ.

އެފަދައިންމެ، ނޫން މަޖިލިސްތަކުގައި اللّٰه ގެ ދީނާއިމެދު ވަރަކަށް ހިތާ މުނާފިޤުންނާއި އަދި ކާފިރުކަމުން ނުވަތަ އުނިގެންވިޔަސް އެފަދަ ކަންތަކަށް އަރައިގަންނަ މީހުންނަށް ޢާއްމު ކަނޑައަޅަންޖެހެއެވެ. އަދި ބިދުޢަތު، ތަންތަނުގެ މަސްއޫލުވެރި މަޤާމުތަކާއި، މުވާޞަލާތާއި މީޑިއާގެ ވުޒާރާތާއި، އަދި މުސްލިމުންގެ އަބުރުމަތީގެ މަސްލަހަތާ މަޤާމުތަކާއި، އަދި ތަޢުލީމާއި ގުޅޭ މަޤާމުތަކަށްވެސް އެފަދަ މީހުންނަށް މަޤާމުތައްދީ އިންތިޚާބުކުރުން ހުއްޓެވެ. އަމާނާތްތެރިންނަށް ގޮސްވި އެދި މަޤާމުތައް ނުދިނުންހުއްޓެވެ. އަދި ބަޔަކަށް ފާޅުކަމެކީ: ބޭއް މަޤާމުތަކަން އަރައިމިތި މަސްއޫލުވެރިންނާއި ދިރާސާވެރިން، މީހުންނާ އަރުހުތައި ދުޢާ ކަންތައި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކާއި ކަރުނަތަކާއިމެދު މިސާލުތަކުގެ ތުރުއިން އެންމެ އިސްވެފައިވާ މީހުންކަމުގައިވެ. މިކަމަށްޓަކައި އަރުވައިން ބުނަލުމެ: اللّٰه ޢައްދަ ވަޢުދަ (ތިޔަބައިމީހުން ޢަމަލުކުރުމުގައި) އިސްލާމްގައި މަސްއޫލުވާ ތަޢުލީމާކުރުމުގައިވެ ތަރުބިއްޔަތުކަން ކަނޑައެޅިއްޖެއެވެ. އެޢުތުން އިންސާނާ ތަރުގެތަ މިހައްކަމުގައިވިޔަސް، އަމާނައްތެރިއްކަމުގައި ނުވަނަމަ، އޮނަވަނި اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ހާނައްތަރާ މިހައްކަމުގައިއެވެ. މިހެންވެ، ތަޢުލީމާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތަރުއިން އެކައެމިތް ޝަޢުބީކަމުތައް އެހުރެ މީހުންނާއި، އަދި ކަންކަމުގެ

ވާރިދު ހާއްޞަ މީހުންފެންސަ މަސައްކަތުގައި ފެނެއެވެ. އެހެނެއްކަމަކު އެބައިމީހުން އަމާނާތްތެރިކަމުގެ އަހުލުވެރިންކަމުގައި ނުވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން މުދާތަކާއި ނިގުޅާގަތުމާއި، الله ދެއްކެވި ވަޢުދުތަކާ ޚިލާފު ގެއްލުވާލުމުގައި ދެމެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެންގެވިފަދައިން އެކަލާނގެ ޝަރުޢުތަކާ އެބައިމީހުން ޒާހިރު ނުކުރެއެވެ. އެކަމަކު އެބައިމީހުންނީ ތަޤުރީބާއި ދިލުމުގެ އަހުލުވެރިންތަކެކެވެ. އެހެނެއްކަމަކު އެބައިމީހުންގެ މިތަޤުރީބާ ބޭނުންކުރީ، އެބައިމީހުން ހަވާސަދެއްސަ އެދޭ އަދި އެބައިމީހުން ބޭނުންވާ ކަންތައް ހާސިލުކުރުމަށެވެ. އަދި الله ތަޢާލާގެ އަމުރުފުޅުތައް އެބައިމީހުން ނަގައިދިނެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، އުއްމަތުގައި ކަންކަން ބޭއްސުންލުމުގެ އެންމެ ބޮޑު އެއްސަބަބަކީ: ތަޤުރީބާއި ކަމުގެ އިޚުލާޞްނެތުމެވެ، އެކަމަކު އަމާނާތްތެރިއެއްކަމުގައި ނުވާ މީހުން އުއްމަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި ވަސީލަތްތަކާއި ކަންތަކާއި ބަލާލުއްވެވެ. އެހެންކަމުން، ކަމެއްގެ ވެރިކަމާއި މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި ބަލާލުމާ މީހަކު، އޭނާއި ނަމާދު ތޯއިލުކުރާ މީހެއްކަމަށް ހެދުމާ، އަދި ރަށްފުށުގެ ކަންތައްތައް ތަފާސްކުރާ ނިކަމެތިވާ މީހެއްކަމަށް، އަދި މިސްކީނުންގެ މުދަލުގައި އަމާނާތްތެރިވާގޮތަށްކަމަށް ހެދުމާ މީހެއް ނޫނީ އެކަންކަމާއި ބަލާނުލުމެވެ. **ދެންނެވި ދަލީލަކީ:** ބުރުފެރިކަމާއި އަމާނާތްތެރިކަން ޤަވާޢިދުތަކެއްނަމަ އޭނާ އެމަނާމާއި ބަލާލުވާނެއެވެ. އެހެނެއްކަމަކު އޭނާގެ ޝަޚުޞިއްޔަތާއި ތަޤުރީބާއި ސިފަ މިންގަނޑުތަކާ ލިއްބިއްޖެނަމަ ހުރަހާ، އެކަމަކު އަމާނާތްތެރިކަމުގެ ކޮށާކޮށާން ބޮޑުން ދޮސްކޮށުން ދަރުނަށް، އަހަރުމެންނަށް މިޒުނަކަށް ކަނބަލް، ފެރިކަނބަލާއި ވިލާތްތަކަން މުދަލުގެ މިކަމުގެ ސަލަމަތްނުވެ. މިސްރުގައި ހިނދި ކަނބަލާއި، ރޫސިއަގައި ހިނދި ކަނބަލާއި، ޗީނުގައި ހިނދި ކަނބަލާއި، އަދި މިސްރުގައި މިހާރުވެސް ހިނގުމުން ކަނބަލެވެ. މިބައިމީހުން ތަޤުރީބާއި ކަމުގެ އިޚުލާޞް ބަދަލުވެ. އަދި އެބަސް ޖަމާނަކަށް ވެސްނުން މަޤާމުބަލާއި މަސްއޫލިއްޔަ ވަޢުދާބަލަ ދެވެ އެކަނބަލާ ބަލަހައްޓައިދެއެވެ.

އެހެންއެކަމަކު ހަމާނާއްތެރިކަމަން ނުބައިއެވެ. އެކަމަންޖެހި އެބައިމީހުން އުއްމަތުގެ ތަނަވަސްކަންތައް ސުންނާތުފިލުވިއެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ މަކްކާން ދީން ފަސާދަކޮށްލިއެވެ. އެބައިމީހުންނީ ތަޖުރިބާހުރި ބައެކެވެ. އެހެންއެކަމަކު އެބައިމީހުން ބޭނުންވާ ކަންތައް ހާސިލުކުރުމުގެ ތަޖުރިބާއެވެ. އެހެންވެ ހާސަރުކުރަސްގެ އެދުންތަކުގެ މައްކަން އެބައިމީހުން އެކަންތައް އަނބުރާލިއެވެ. އަދި މިއުއްމަތަން ބައްދަލުވާލިއެވެ. އަދި الله ބައްޖަ ވަޖްއެކަގެ ދީނަން، އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަން އެއްވެސް މަޤާމެއް އެބައިމީހުން ޤާއިމުނުކުރިއެވެ. އަދި އެކަޑަގޭޤާނަން ރައްޓެއް އެއްވެސް ރައްކާތެރިކަންދިނުމެވެ. އަދި ކިޔުއްޓަ، الله ބައްޖަ ވަޖްއެކަގެ ބަދުއްވެނަހަން އެބައިމީހުން އެހީވިއެވެ.

އަދި ވަޙުޝީގެ އިސްލާމް: ޤާތިލުގެ އަހުލުވެރިޔާއަން ނަޞޭޙަތްދެނީ، އެއާ ކޮންފަދައެއްހެ (ޝަބާއި) ކަންތައްތަކުން އިސްތިޢާރާލި، އެހެންއެކަމަކު އިސްލާމީޤާނޫނާ މިއަދު ކަރި ކުރެއްގެ ސަބަބުން އޮތީއަދި ދަރަޖަތުކުރެވިއެވެ. ޝަރުޢީއުސޫލު ގޮތުގައި މިކަމަށް ބަލިކަރިވާ ނިކަމެތިވެގެންވާކަމާއި، އަދި الله ތަޢާލާގެ އަހުރުމާ ގެނައުމަށް ފުރުޞަތުތަކެއްކޮށްދިނުމަކަށް ބަޔާނާތެކެވެ.

އަހުރުން الله ތަޢާލާގެ ބަލައިލުމުން އެދުނީ މިއުއްމަތުގެ ކަންތައް ޖަމާއަތްތަކެއްތަކެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ހިތްތައް މުސްތަޤްބަލުގެ އެކުވެރިކަމުގެއްތަކެވެ. އަދި ބަލަހައްޓަމުންދާއިރު ބެލެހެއްޓުމަންދަނީ ހިތްދަތިކަމުން މަގުދުއްކަތަކެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ސިފަތަކާ ތަރުތީބުކުރެއްވީ މަގުދުއްކަތަކެވެ. އަދި ބިރުގަނޑު މިއުއްމަތަން ބާރުދުއްވާ، ކިޔަވައިދިނުމުގެ އަހުލުވެރިން ޖިހާދުތަކާއި އަދި އުޅުދުތުގެ އަހުލުވެރިން ނިކަމެތިވެގެންދާން، ސިފަތަކަށް އަޅުވަނިވި ކަންތައްތަކުގެ މިއުއްމަތުން ދަރުވުތަކެވެ. އަދި އެކަލޭނގެ ބަރަކާތުން އަހުރުން އެދުނީ އަހުރުމެން ރައްކާތެރިކަންދެއްވާ، އަދި ރާޖުވާގެންވާ އަދި ވަންހަނާވާގެންވާ އެންމެހާ ޒިކުރަތަކުން އަހުރުމެން ރައްކާތެރިކަންދެއްވާތަކެވެ. އަދި

الله ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތަށް އަހުލުން ދަންނަވަހި، މުނާފިޤުންނާއި ޖާހިލުންނާއި ނަޞާރާއިންނާއި އެނޫންވެސް ދީނާއި މިއްލަތުގެ ބަދުއްވުން ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. އަދި ހުކުމްކުރާ މީހާއާއި، ހުކުމްކުރުމުގެ މިހާ ބައްޔެއްގެ މައްޗަށް އެހީތެރިކުރައްވާފައި އަހުލުން ދުޢާކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެންމެންނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މަގުދައްކަވާފައެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ މަންހަޖުގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން ޖަމާޢަތްތެރިކުރެއްވުމަށް އެދުމެވެ. الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ޝަރީޢަތުން އެދުނީ ހުކުމްކުރުމަށް ކަންތައްތަކާއި ހުރި މީހުންގެ ތެރެއިން ނުބައި ކަންތައްތަކާއި ނުބައި މީހުން ވަކިކޮށްދެއްވާފައެވެ. ފަހެ (މަގުއްކުރާފަރާތުގެ) ވާހަކައެއް މަޝްހޫރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ އެއްބައިވަންތަކަން މަގުބައް އޭރު، ދަންވިބަނޑުން މަޝްހޫރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ޙިއްޔާރީ، ބާއްމު މިސްކިތްތަން އިޚްލާޞް، ހާލަތުގެ ނަންނަންވެސްކުރެވިއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި، މުއުމިނާ الله ގެ ޝަރީޢަތުން ހިދާޔަތްތެރި އެދުނީގެ ހެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުން ޒިކުރުފުރަތާ ކަންތައްތަކުން ތެދުމަގު ދޭއްކަވާމަން އެދުނީގެ ހެވެ. ފަހެ ނަބީ އަލްޤަތުމަގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ކުރެއްވި ދުޢާއެއް ކުރެއްވާ ދުޢާތަކުގެ ތެރޭގައި:

«اللهُمَّ اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» [67]

މާނައީ: "ހައްޤުގާ ދެންގުޅުއްވާ الله އެވެ! ހިދާޔަތުގެ ހިތްތަރުކުރުން، ބައްޕޭން ހިކްމަތުތެރިކަމާ ކަންތައްކުރަނީ އެހާމަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާދޭއްވާ. ހަމަކަށަވަރުން ހިދާޔަތް ހިފަހައްޓަވާ މީހަކަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް ހިދާޔަތް މަގުދައްކަވަމެވެ."

والله أعلم، وصلى الله وسلم وبارك على نبينا محمد .

67 رواه مسلم: 770

ފިހުރިސްތު

مركز الميزان
މަރުކަޒުލް މީޒާން